

Ca l'Alemany

PROPOSTA D'INTERVENCIÓ MUSEOGRÀFICA I RECUPERACIÓ

Marina González Fernández

Treball de final de Màster en Gestió del Patrimoni

Cultural i Museologia

Curs 2023/2024

Tutoritzat per Francesc Xavier Hernàndez Cardona

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Agraïments

La realització d'aquest treball no hauria estat possible sense l'ajut del Dr. Francesc Xavier Hernández Cardona, tutor d'aquest projecte que culmina els meus estudis del màster en Gestió del patrimoni cultural i Museologia, que m'ha proporcionat la seva visió professional i suport durant la seva elaboració.

Al Museu de Badalona, especialment a l'Esther Gurri Costa, per donar-me accés a la informació i materials arqueològics de la villa romana de Ca l'Alemany, i a la Maria Dolors Nieto Sabater, per permetre que consultés documentació i fotografies antigues de la masia de Ca l'Alemany.

Finalment, dono les gràcies a la meva germana, Paula González Fernández, per haver-se encarregat de dissenyar panells i plantes, crear renders i maquetar el treball; també al meu pare, Andrés González Paredes, que ha elaborat les il·lustracions de bona part dels panells de la masia. Gràcies a tots dos per la vostra implicació directa i desinteressada, sense vosaltres aquest projecte no hauria estat igual.

CONSIDERACIONS INICIALS

4

Introducció
Justificació
Propòsit

MARC TEÒRIC

8

Interpretació d'espais arqueològics
Didàctica del patrimoni i arqueologia
Museïtzació de jaciments arqueològics
Centres d'interpretació
Patrimoni i identitat local

METODOLOGIA

19

ANTECEDENTS

22

Diagnosi

REFERENTS

32

Benchmarking

PLA ESTRATÈGIC

54

Presentació del projecte
Objectius
Missió, visió i valors
Descripció dels béns patrimonials
Descripció del pla d'actuació
Proposta educativa i cultural
Estratègies de comunicació i difusió
Organització, finançament i pressupost
Cronograma

CONSIDERACIONS FINALS

144

ÍNDEX DE FIGURES

146

BIBLIOGRAFIA

150

WEBGRAFIA

153

ANNEXOS

161

Consideracions inicials

Introducció

Badalona és una de les ciutats més importants de Catalunya per diversos motius; si més no, constitueix la tercera més poblada del territori. Destaca també per la seva riquesa a nivell històric, que ha deixat un llegat cultural i patrimonial de gran valor que és necessari preservar. Bon exemple són les restes romanes de la ciutat de Baetulo, una de les primeres fundacions urbanes sorgides en el context de la romanització, tot i que està documentada l'ocupació humana des de molt abans.

No només es conserven vestigis d'aquell període, sinó també nombroses masies, l'exemple paradigmàtic de les formes de vida rural d'antic, que tants segles han perviscut, així com edificis de caire industrial, tot i que cada vegada en van quedant menys, que representen l'arribada de les innovacions tecnològiques i la transformació cap a un nou mode de vida i una societat canviant. Molts d'aquests elements patrimonials estan protegits i presenten una gestió adequada, malgrat que hi ha molts altres que romanen a l'oblit i pateixen un estat d'abandonament molt avançat i preocupant, sobretot fora del nucli urbà, com és el cas dels que seran objecte d'aquest projecte professional, que es basa en la revitalització d'un patrimoni arqueològic i històric de la ciutat totalment deixat.

Es tracta de la villa romana i masia de Ca l'Alemanys, que estan situades a la vall de Betlem (també rep la denominació de Poià o Sant Jeroni de la Murtra), a l'àrea

perifèrica del municipi; de fet, pertany al parc natural de la Serralada Litoral o de Marina, entre els turons de Montigalà i l'Espiral, establint el límit amb la ciutat de Santa Coloma de Gramenet. Es tracta d'una de les poques valls que romanen sense urbanitzar a la comarca del Barcelonès i el barri al qual pertany l'enclavament és Canyet que, malgrat ser el de major extensió (562,78 Ha), és un dels de menor densitat demogràfica, amb solament 534 habitants, segons el padró de 2013. Això es deu al fet que es compon de masies disperses i aïllades, així com algun conjunt de cases d'inicis del segle passat que originàriament eren residències d'estiueig.

El projecte està enfocat en l'adequació, amb consolidació d'estructures i museïtzació, tant d'una villa romana, enterrada després de la seva excavació l'any 1976 per tal d'evitar una major degradació (ja que en cap moment es va contemplar la idea de fer-la visitable), així com d'una masia d'època moderna amb orígens medievals que es troba en un estat de ruïna després de moltes dècades d'abandó. També es pretén abordar el contingut de les visites, recursos expositius i altres activitats que puguin desenvolupar-se a l'indret, tot seguint el fil conductor de l'agricultura i pagesia a la zona, tant en el passat, com el present i el futur, posant especial èmfasi a la viticultura.

Justificació

Aquesta proposta té sentit, és pertinent i rellevant per diversos motius. En primer lloc, l'espai posseeix una riquesa patrimonial de gran valor; de fet, se li va concedir la distinció de BCIL, és a dir, Bé Cultural d'Interès Local l'any 1984, malgrat que aquesta

Consideracions inicials

Justificació

no hagi tingut a efectes pràctics cap repercussió, ja que la protecció i manteniment per part de l'Administració son inexistents. Conec de primera mà aquests elements patrimonials, atès que el meu treball final de grau va girar entorn a la villa romana i he estat en diverses ocasions a la masia, podent apreciar la seva bellesa i potencial, especialment del pati amb una bassa, envoltada per una doble galeria d'arcs.

A més, es tracta d'un conjunt particular, ja que trobem en un mateix espai pràcticament dos mil·lennis d'història que giren al voltant de la vida rural i la producció agrícola. Si bé en aquesta zona existeixen altres casos de masies amb vil·les romanes conegudes, aquest és l'únic en què els terrenys no tenen ús en l'actualitat, per la qual cosa seria més factible realitzar el projecte, atès que no hi hauria tants inconvenients per part dels propietaris.

Un exemple d'això seria el de Can Sentromà, conjunt de gran interès patrimonial situat a Tiana, tot just al límit del terme municipal de Badalona, compost per una masia medieval de caràcter monumental, com a resultat d'intervencions posteriors, a més d'una capella i villa romana. En aquest cas, la villa va deixar de ser visitable (ja eren restringides les visites) i tampoc se li dedica el manteniment que requereix.

El fet de museïtzar aquest conjunt patrimonial permetria augmentar l'oferta de visites que realitza el Museu de Badalona a diferents espais de la ciutat, de manera

esporàdica amb visites guiades o bé de manera lliure en uns dies i horaris fixats, així com oferir visites per al públic escolar. Donada la riquesa de la vall on es troba, també seria interessant plantejar, en un estadi més avançat del projecte, l'articulació d'una ruta, ja sigui de manera lliure o amb suport del Museu o altres agents, ja que a l'entorn pròxim es troben dos aqüeductes, un dels quals proveïa d'aigua la masia, així com algunes ermites, el monestir de Sant Jeroni de la Murtra, on el museu local realitza visites, i altres elements d'interès patrimonial i natural.

Cal afegir que el projecte beneficiaria als habitants de Badalona i Santa Coloma de Gramenet pel fet de recuperar un espai patrimonial de gran interès i així enriquir l'entorn natural de la ciutat. De fet, tant a nivell municipal com del barri de Canyet, bona part de la ciutadania sensibilitzada amb el patrimoni ha demandat la seva protecció, per tal d'evitar la seva desaparició; bon exemple va ser la mobilització, a principis dels 90, de ciutadans i grups ecologistes davant la proposta de construcció d'un camp de golf i complex residencial de luxe en aquest enclavament, el qual no va arribar a realitzar-se davant la pressió exercida.

A més, pot aportar molt de valor a nivell educatiu, amb visites per a estudiants, però també per al públic general, tant l'interessat en patrimoni com aquell que busqui altres experiències, enllaçades amb la viticultura i el treball desenvolupat per la cooperativa establerta a la vall.

El cas és que el problema a resoldre és el brutal abandonament i el progressiu deteriorament del patrimoni, que necessita urgentment la seva posada en valor, ja que molta gent de la zona percep la masia com a simples ruïnes, la qual cosa queda reflectida en el vandalisme observable en pintades, deposició de brossa, etc.; mentre una altra part de la ciutadania acudeix al lloc per a realitzar excursions i apreciar aquests vestigis del passat de manera respectuosa.

A més a més, pràcticament ningú coneix l'existència de la villa romana, atès que està coberta i a la xarxa no hi ha cap fotografia del jaciment, per la qual cosa únicament els acadèmics o persones que hagin consultat l'arxiu fotogràfic del museu i bibliografia especialitzada en tindran coneixement.

Així doncs, aquest projecte és, sota el meu punt de vista, la millor estratègia per a abordar el problema ja que, si l'espai és visitable i està salvaguardat amb el pertinent manteniment i protecció, podrà preservar-se de cara al futur i, alhora, ser útil a l'actualitat. Per tant, no contemplo cap altra opció perquè, si no s'intervé, i de manera urgent, allò que encara roman dempeus de la masia s'esfondrarà i desapareixerà, mentre la villa seguirà enterrada sense tenir una utilitat que vagi més enllà d'estar documentada als textos acadèmics.

Propòsit

Aquest projecte té com a propòsit recuperar uns espais patrimonials de gran valor que romanen a l'oblit i han estat víctimes d'inclemències de tot tipus. Per començar, les restes de la villa romana patiren desgast i erosió per la continuada pràctica de motocròs durant la dècada dels 70 del segle passat, malgrat que aquesta motivà la seva descoberta i permeté la seva excavació, tot i que incompleta i amb un resultat descoratjador, degut a que tornà a ser enterrada sense cap previsió de tornar-la a estudiar i fer visible. Tanmateix, el cobriment del jaciment ni tan sols resulta eficaç a l'actualitat ja que s'ha pogut apreciar, tot i que les restes es troben cobertes de vegetació frondosa, l'aflorament al terreny d'alguns murs.

En el cas de la masia, va patir, en primera instància, la brutal destrucció per part d'un grup de persones, de les quals es desconeixen les motivacions que les van impulsar a cometre aquells actes, un cop els masovers la van deshabitar, cap a finals dels anys 50 o la primera meitat dels 60 (tot sembla indicar que aquesta darrera cronologia és la més acurada, tot i que no es pot confirmar davant la manca de dades que ho corroborin).

Després, el pas del temps va anar fent estralls sobre les estructures, tot seguint el curs natural del procés que experimenten les ruïnes (sense que ningú valorés aturar-lo), agreujat per la contínua acció antròpica, que tant ha malmès les restes d'un element tan característic del paisatge i que constitueix, juntament amb el monestir de Sant Jeroni de la Murtra, un símbol de la vall de Betlem.

Consideracions inicials

Propòsit

D'aquesta manera, la recuperació dels béns farà que el seu potencial sigui explotat, donat que son de gran rellevància a nivell arqueològic i històric, així com antropològic, atès que ambdós articulen un discurs únic que uneix segles d'ocupació humana i un mode de vida que ha perviscut fins fa molt poc temps i s'està procurant revitalitzar a la zona, un territori molt concret on el temps es va alentir i que està separat, per una distància molt curta, de la Badalona plenament urbanitzada del segle XXI.

La proposta també té com a intencionalitat el seu ús social, generant una relació bidireccional entre els visitants, ja siguin escolars o adults, així com un reforçament de la identitat local i regional, donat que es tracta d'un patrimoni que poden sentir com a proper, amb un missatge conegut i familiar que explica la nostra societat i no està tan allunyat en el temps.

Les restes arqueològiques són de naturalesa fragmentària, atès que han arribat descontextualitzades als nostres dies, incompletes, transformades i erosionades; sense les aplicacions funcionals amb les quals foren creades i sense les persones que els hi van donar ús (Hernández Cardona, Rojo Ariza, 2012a: 13). Així doncs, resulta força complicat arribar a copsar i comprendre la funció i utilitat dels vestigis materials del passat, ja siguin arquitectònics, paisatgístics o bé artefactes; quan es tracta de restes a l'aire lliure, és encara més difícil dur a terme aquest exercici, degut a les nombroses variables externes que interfereixen entre l'observador i allò que és observat (*idem*). Tal i com indiquen Santacana i Masriera (Santacana Mestre, Masriera Esquerra, 2012: 170, 171),

Quan un usuari no posseeix els elements suficients per a descodificar la ruïna arqueològica, l'únic element al que recorre la ment humana és la ruïna sagrada, al valor emocional del temps transcorregut [...]. La veneració de la ruïna com a base de reconeixement és l'únic que queda per experimentar en aquests espais del passat.

Davant aquesta situació, és necessari realitzar una abstracció que es veu alleugerida si va acompanyada d'una bona contextualització, basada en la intermediació entre els elements arqueològics i els visitants, on s'ofereixin referències espacials, temporals, funcionals i antròpiques per a la seva comprensió, que pot fer ús de recursos explicatius, iconogràfics o bé didàctics (Hernández Cardona, Rojo Ariza, 2012a: 13). Cal remarcar

que, quan menys ben conservades estiguin unes restes constructives, menor serà el grau d'assimilació dels conceptes, independentment del nivell de formació acadèmica; per tant, les solucions emprades no diferiran gaire en un context d'ensenyament formal a un d'aprenentatge no formal (*idem*: 14). Aquesta tasca pot ser realitzada a partir d'artefactes d'intermediació didàctica, fixos o portàtils, que continguin informació de caire divers i afavoreixin una percepció i interpretació més completa i acurada (*idem*: 15). La clau és dotar el patrimoni d'una «museografia suggerent que plantei interrogants y sepa transmitir conocimiento a partir de planteamientos comprensivos» (Hernández Cardona, Rojo Ariza, 2012b: 29).

No només és important la museografia pel que fa a la interpretació dels espais patrimonials, sinó que els mitjans humans també són determinants, tot i que amb les seves limitacions i inconvenients. Aquest és el cas de les visites guiades, que variaran molt segons la qualitat del guia, la composició del grup i els trets característics de l'element patrimonial en si; a més a més, no tenen una naturalesa fixa i permanent (Arqué Bertran *et al.*, 2012: 41). Tot i així, també presenten factors positius, atès que la interacció amb el públic és molt valuosa i ajuda a que la comprensió dels continguts sigui molt més senzilla i pot ser determinant per a què els receptors recordin aquella experiència com a favorable (*idem*: 42).

El que resulta evident és que la interpretació i la didàctica del patrimoni son crucials per a la seva difusió i, segons Tilden, la primera consisteix en una activitat educativa que empra objectes originals o mitjans il·lustratius, així com el contacte directe amb el recurs que és objecte d'interpretació (Arqué Bertran *et al.*, 2012: 43).

En la mateixa línia trobem a Peart, que la defineix com un procés comunicatiu destinat a revelar significats del patrimoni mitjançant experiències properes a partir d'objectes o espais (Arqué Bertran *et al.*, 2012, 44). Sembla que la interpretació té una vessant més lúdica, atorgant al públic les claus per a entendre casos específics, mentre la didàctica de les ciències socials s'orienta més cap a la transmissió de coneixements científics a tota mena de públics per a, a través de casos concrets, explicar la seva vinculació amb altres contextos, processos i fenòmens (*idem*: 55). Cal afegir que la didàctica del patrimoni i la difusió del patrimoni no son el mateix, ja que la primera busca la construcció de coneixement i del significat del concepte de patrimoni, mentre la segona persegueix la transmissió de coneixements i la valorització del significat de patrimoni (*idem*: 57).

Didàctica del patrimoni i arqueologia

Els jaciments arqueològics tenen un gran potencial per a comunicar el contingut històric i antropològic que contenen. És per aquest motiu que el ventall d'activitats proposables per a tots els públics és tan ampli i, per tant, han d'utilitzar una varietat a nivell tipològic, per així arribar a una major quantitat d'usuaris. Tal i com s'ha expressat amb anterioritat, un dels majors problemes dels espais arqueològics és la dificultat de comprensió i restitució tridimensional d'aquelles restes; així doncs, com més notable sigui la intervenció museogràfica, més valuosa serà l'experiència dels visitants (Feliu Torruella, Sallés Tenas, 2012: 147).

Figura 1. Vista de la ciutadella ibèrica de Calafell.
Gabriel Mestre/Ajuntament de Calafell.

Un bon exemple són aquells recintes que han restituit un sector o la seva totalitat, permetent que el públic es capbussi en la història de l'indret i adquireixi un rol més actiu que, sens dubte, afavorirà l'adquisició dels coneixements; bona prova d'això és la ciutadella ibèrica de Calafell, on l'arqueologia experimental ha jugat un paper clau, atès que les estructures foren reconstruïdes i, en un grau menor, es pot observar aquesta estratègia a altres jaciments ibèrics, com Ca n'Oliver (Cerdanyola del Vallès) o Puig Castellar (Santa Coloma de Gramenet). No obstant, aquells jaciments que presenten un grau de museografia molt més pobre requeriran d'una oferta didàctica potent que actuï com a mediatra entre els visitants i les restes (Feliu Torruella, Sallés Tenas: 147, 148).

Una de les modalitats d'activitat didàctica que és molt present als jaciments és la visita guiada. Normalment confereix un paper molt passiu als oients, motiu pel qual és interessant oferir materials manipulables o que permetin visualitzar el recinte arqueològic. D'aquesta manera, els continguts es fixaran amb major facilitat, atès que les explicacions presenten un gruix d'informació que difícilment serà recordat a llarg termini (Feliu Torruella, Sallés Tenas, 2012: 148, 149). Una altra tipologia, amb una naturalesa molt més activa, és la dels "jocs", com ara gimcanes, jocs de rol o d'investigació, etc. Especialment destinats a públic escolar i familiar, tot i que també hi ha oferta encarada al juvenil, promouen la participació i fomenten el plantejament i resolució de problemes,

mitjançant la interacció amb el jaciment; a partir de les restes o objectes, és a dir, fonts primàries, es formularien hipòtesis i s'extraurien conclusions (*idem*: 149).

Destaquen també els tallers didàctics que, plantejats a partir de l'arqueologia experimental, permeten entendre el mètode de treball científic a través de la reproducció d'un procés i, alhora, assimilar de forma pràctica i més sòlida els continguts oferts al llarg de la visita, gràcies a l'experimentació (Feliu Torruella, Sallés Tenas, 2012: 150). Cal remarcar els materials interactius, molt necessaris com a nexes entre la informació i els participants, com ara les rèpliques d'objectes arqueològics, molt versàtils pel fet de ser menys fràgils i permetre un apropament físic i conceptual, tot fent preguntes als artefactes i construint informació (*idem*: 152).

Altres exemples són les maquetes interactives, recurs que ve de lluny però ha anat quedant relegat a l'oblit amb motiu de la irrupció de les noves tecnologies. Aquestes recreen espais de major o menor magnitud i poden abastar aspectes molt amplis, com ara l'arquitectura, l'urbanisme o la vida quotidiana i allò que les fa veritablement valuoses és la interactivitat, anant més enllà de la simple observació i permetent que siguin manipulables i desmuntables (Feliu Torruella, Sallés Tenas: 152).

La recreació històrica és una altra eina pedagògica molt valuosa, donat el seu caràcter lúdic, fet que motiva l'adquisició dels continguts d'una manera més satisfactòria i amena a tots els grups d'edat. Aconsegueix reconstruir processos quotidians o esdeveniments històrics des d'una vessant molt més impactant i, sovint, interactiva, sempre procurant fer-ho des del rigor històric.

Figura 2. Acte de recreació històrica a la Fira Medieval d'Oficis de Súria. Nació Digital / Ajuntament de Súria.

La iconografia didàctica, consistent en la creació d'imatges per a contextualitzar i facilitar la comprensió d'artefactes, indrets o esdeveniments del passat o el present, és molt utilitzada a la museïtzació d'espais arqueològics, donat el seu potencial divulgatiu per a fer comprendre el funcionament i significat de les restes

(López Benito *et al.*, 2012: 129). Una de les solucions més aplicades és la de l'arqueologia virtual, consistent en les tècniques informàtiques que generen models virtuals a partir dels quals es poden visualitzar representacions 3D realistes d'objectes o edificis que presenten un estat de conservació que dificulta la seva observació i interpretació, segons Reilly (*idem*: 130). La recreació de contextos arqueològics, però, no resulta tan senzilla com pot semblar, atès que molts contextos presenten un grau de conservació molt baix i sovint és necessària una gran capacitat d'abstracció (*idem*: 132).

Un bon exemple seria el d'una casa romana, les restes de la qual fan difícil imaginar el seu context material i antropològic, tot i que es coneixen paral·lelismes a nivell arquitectònic i de mobiliari; així doncs, cal decidir entre fer una reconstrucció el més acurada possible a allò que se sap amb certesa que hi ha al jaciment o bé fer-ne una més versemblant, tot i que menys rigorosa (López Benito *et al.*, 2012: 132).

En aquest cas, el que s'estaria generant és una reconstrucció hipotètica, mostrant una imatge possible del seu estat i fent que sigui molt més comprensible ja que, com més realista sigui i major interactivitat proposi, comportarà que l'experiència del visitant sigui més real i li generi empatia, donant com a resultat una retenció de la informació molt més fàcil i duradora (López Benito *et al.*, 2012: 133). Els models virtuals tenen nombroses possibilitats d'aplicació, ja que poden ser

emprats en suports tradicionals i gràfics, com ara mòduls d'interpretació, publicacions o quaderns didàctics, així com els més moderns i tecnològics com són les pantalles d'audiovisuals, mòbils, tauletes, taules tàctils i interactives (López Benito *et al.*, 2012, 137, 138); a l'Estat trobem alguns jaciments que fan ús d'aquestes tècniques per als darrers suports esmentats, com ara Vilauba (Girona), Fuente Álamo (Còrdova) o Carranque (Toledo), on una aplicació que mostra recreacions virtuals dels espais ofereix una visita molt més experiencial.

Museïtzació de jaciments arqueològics

Els jaciments arqueològics tenen unes característiques que fan que sigui necessària una intermediació entre les restes i aquelles persones que les observen. Aquests elements poden ser molt variats però, en estar *all'apperto*, és a dir, a l'aire lliure, requereixen d'uns valors afegits, com ara la resistència a les condicions climàtiques, l'acció antròpica o l'harmonització amb el paisatge (Cardona Gómez, Rojo Ariza, 2012: 64). Així doncs, caldrà que siguin de materials i formes que s'adaptin a aquestes circumstàncies i, per tant, el discurs didàctic que contenen haurà d'ajustar-se a les seves característiques formals, establint una interacció entre contingut i suport (*idem*: 66).

Els artefactes museogràfics poden ser fixos o bé portàtils i, en el cas dels primers, sempre s'han de tenir en compte aspectes materials, iconogràfics i

Figura 3. Demostració del funcionament de l'aplicació per a la visita "Vilauba en 3D: entrem a la vil·la romana". Museus de Banyoles.

cartogràfics; els més comuns són els panells amb text i imatges, artefactes amb elements interactius, mecànics i multimèdia que també compten amb text i iconografia, estacions didàctiques d'interpretació, escenografies i restitucions o reconstruccions parcials (Cardona Gómez, Rojo Ariza, 2012: 65).

Pel que fa als panells, resulta cabdal generar un missatge clar i concís, que atregui l'atenció dels visitants i la retengui el temps suficient per tal que pugui ser adquirit el contingut, a més de promoure l'observació o altres accions, sempre des del més estricte rigor (Ambròs Pallarès *et al.*, 2012: 84).

És també essencial ser conscient del pes de la iconografia, que té un protagonisme cada cop més gran i una capacitat comunicativa molt més àmplia que la dels recursos textuais; de fet, «la iconografia didàctica es prácticamente la única que puede establecer puentes cognitivos fiables con los preconceptos del usuario» (Ambròs Pallarès *et al.*, 2012: 85).

Cal tenir en compte també el disseny físic, dins el qual hi intervenen molts factors, com ara la forma, preferiblement rectangular i en disposició horitzontal, les dimensions, procurant que no siguin exagerades per a evitar un impacte negatiu sobre el paisatge, els materials, seleccionats en funció del grau d'incidència del clima i el vandalisme a l'entorn i que poden ser tradicionals i locals o bé nous i industrials, el color

i la tipografia, posant èmfasi a la mida i l'estil per tal d'afavorir la comprensió, els marges i espais buits, a més de les il·lustracions, que no han de tenir un paper decoratiu sinó complementari i han d'enriquir el missatge (Ambròs Pallarès *et al.*, 2012: 86, 87).

Finalment, la ubicació és un aspecte clau, atès que no s'ha d'establir a l'atzar i segueix pautes com ara l'accessibilitat (alçada, inclinació), que es trobi en un punt en el què no quedi dubte sobre quin element està interpretant i que es pugui visualitzar sense canviar de posició, així com que generi el menor grau d'impacte visual o estètic a l'indret (Ambròs Pallarès *et al.*, 2012: 88, 89).

Un altre recurs són les estacions d'interpretació didàctica, una evolució dels panells tradicionals en la qual trobem, precisament, una acumulació d'aquests, articulats mitjançant artefactes, maquetes, rèpliques, recursos interactius, etc.; que proporcionen un volum d'informació considerable i de manera versàtil (Ambròs Pallarès *et al.*, 2012: 94). Comparteixen moltes característiques i funcions amb els panells clàssics, tot i que es diferencien pel fet d'incloure elements com compartiments o calaixos, finestres, portes o persianes, rodes, palanques, rèpliques d'objectes, maquetes, visors d'imatges fixes o recursos multimèdia sonors o visuals (*idem*).

Existeixen també les variants mòbils, en format de carretó, que exerceixen un paper auxiliar en el context de les visites i, en conseqüència, no tenen autonomia; poden transportar objectes originals o rèpliques, maquetes desmuntables, vestuari, imatges, etc.; en definitiva, s'assemblen a les maletes didàctiques, més aviat pensades per a ser utilitzades abans o després de la visita, a l'aula (Ambròs Pallarès *et al.*, 2012: 97, 98).

Tot i que aquestes eines son útils, especialment els panells tradicionals han anat quedant com a elements estàtics i mancats d'interès, i es que la societat del segle XXI «demanda el desarrollo de nuevas estrategias tecnológicas de fácil manejo que presenten de forma sencilla y atractiva todos los contenidos a transmitir» (Martín Piñol, Castell Villanueva, 2012: 107).

Davant aquesta situació, l'anomenada museografia nòmada adquireix un paper essencial, donat que és portable i compatible amb les noves tecnologies, aportant diversitat informativa, facilitat d'ús, autonomia i gestió personalitzada; tot d'una manera dinàmica i interactiva (Martín Piñol, Castell Villanueva, 2012: 109). Aquests recursos museogràfics tenen com a suport diferents dispositius electrònics, com ordinadors portàtils, tauletes, telèfons intel·ligents, GPS, entre d'altres; al llarg del temps, l'ús de xarxes sense fils ha anat evolucionant, passant pel *Bluetooth* i el *Wi-Fi*, fins als sofisticats i pràctics codis QR, tan estesos a la nostra quotidianitat (*idem*: 109, 111).

Permeten una aproximació al patrimoni molt més sensorial, ja que el text queda relegat a un pla secundari en detriment de les imatges i el so, gràcies a la reconstrucció tridimensional dels jaciments, acompanyada de textos interactius i arxius multimèdia, tant visuals com sonors, i la geolocalització permet indicar a l'usuari els punts d'interès més propers a la seva ubicació (Martín Piñol, Castell Villanueva, 2012: 112, 113).

Així doncs, tant a la modalitat *online* com *offline* el patrimoni és apropat als usuaris de manera interactiva i intuïtiva, ja que busca «provocar experiencias vivenciales, sumergir al usuario en un momento histórico concreto, haciéndole participe del mismo y acabando definitivamente con los cánones establecidos que mantenían separados a emisor y receptor» (Martín Piñol, Castell Villanueva, 2012: 115).

La museografia portable és, sens dubte, idònia per als contextos arqueològics i altres espais patrimonials a l'aire lliure degut a la seva naturalesa, que fa tan necessària la interpretació i abstracció per a la comprensió de les restes. Els artefactes portàtils ajuden a facilitar aquests processos, permetent que el visitant seleccioni allò que vol veure i, en conseqüència, aprendre a cada moment, actuant com una «guía de autoaprendizaje personalizada»; així mateix, també el transporta a un viatge en el temps on pot contextualitzar i interpretar les restes a partir de les fonts primàries (Martín Piñol, Castell Villanueva, 2012: 116).

Una de les estratègies més immersives i que té un ús molt estès a l'actualitat és el de la realitat virtual i la realitat augmentada. Aquesta última implica la integració d'elements virtuals a la realitat física, a través de la generació d'una capa d'informació als dispositius electrònics que s'interposa entre el que es veu a l'entorn i els usuaris (Martín Piñol, Castell Villanueva, 2012: 119).

Davant aquestes evidències, es fa palès que les seves aplicacions són múltiples i variades, ja que el desenvolupament tecnològic permet localitzar punts d'interès, reconstruir edificis que ja no existeixen o bé fer simulacions històriques amb imatges i àudios o jocs interactius que, des d'una vessant lúdica, facin adquirir continguts formals als més joves, i la combinació amb les xarxes socials i webs (Martín Piñol, Castell Villanueva, 2012: 121, 122).

El fet que la majoria de la població posseeixi dispositius mòbils garanteix una democratització de l'accés a aquests recursos virtuals i, a més a més, suposa una menor inversió que en els casos on s'installa museografia física; no obstant, tenen els seus riscos, ja que poden generar estímuls excessius que comportin una saturació i, en conseqüència, rebuig del contingut o una lectura superficial, així com la banalització d'aquests mitjans, percebuts com a simple entreteniment, més encara si presenten una manca de rigor històric (Martín Piñol, Castell Villanueva, 2012:122).

Figura 4. Visita al barri del fòrum romà de Cartagena amb dispositius mòbils i una aplicació de realitat virtual. Brande Comunicació.

Centres d'interpretació

Els equipaments culturals associats a espais patrimonials poden ser de caire molt divers i, sovint, l'àmplia nomenclatura que els defineix (centre d'interpretació, centre de visitants, oficina o àrea d'interpretació, centre de dinamització o recepció, etc.) genera confusió entre el públic general. El cas és que cadascun té unes característiques pròpies que el diferencia de la resta i, segons Martín Piñol (Martín Piñol, 2009: 51)

No son las características arquitectónicas del edificio ni su estructura, sino la naturaleza de la información que encontramos en su interior la que define a un centro como interpretativo y, por lo tanto, centro de interpretación o bien como informativo, centro de visitantes.

Els centres de visitants, també anomenats centres de recepció o acollida, estan destinats a oferir la informació necessària per a conèixer una determinada regió o territori, sempre des d'una perspectiva turística; així doncs, es proporcionen les dades per a fer un ús correcte dels recursos turístics mitjançant una atenció personalitzada, «para motivar un deseo de conocimiento del territorio», però sense donar les claus per a interpretar correctament el patrimoni (Martín Piñol, 2009: 52). Contràriament, els centres d'interpretació tenen la finalitat de «presentar una materia con claridad y método y, a la vez, desvelar su sentido» (*idem*).

Els centres d'interpretació son, doncs, equipaments (a edificis tancats o a l'aire lliure) on habitualment no hi ha objectes originals que pretenen presentar els béns patrimonials, de la naturalesa que siguin, sense necessitat de contacte directe amb aquests i fer-los més comprensibles, promoure l'ús i consum de productes típics de l'entorn i, a més a més, generar el desig de conèixer el territori i potenciar el turisme (Martín Piñol, 2009: 53). Per tant, han d'influir en la conducta del visitant a través de la connexió intel·lectual i emocional, generant un compromís de conservació (Bertonatti *et al.*, 2010: 21).

Per tal que compleixin la seva funció amb eficàcia, cal tenir present una sèrie de qüestions, com el fet de relacionar l'element que és interpretat amb els coneixements previs dels visitants, instruir, emocionar o generar idees; tenir en compte els grups d'edat i els interessos de cada segment, no informar exclusivament sinó també despertar interès i fer que el patrimoni sigui comprès i valorat, organitzar jeràrquicament els continguts i fer una selecció dels conceptes més rellevants, comunicar la informació de manera atractiva i lúdica amb recursos museogràfics variats i des d'un espectre general i global en referència al territori i, finalment, tenir la capacitat d'interpretar objectes que no es trobin al propi centre, ja que es basa en conceptes que poden ser inabastables o intangibles, en comptes d'elements materials (Martín Piñol, 2009: 53, 54, 55, 57, 58, 59).

És també habitual que es trobin situats a l'entrada dels jaciments o monuments o bé al començament d'un recorregut establert, donat que ofereixen una síntesi dels béns que es presenten i/o conserven i, a més a més, poden servir per a donar la benvinguda al públic i orientar-los de cara a la visita que realitzaran (Bertonatti *et al.*, 2010: 21); tenim exemples propers com el de la luxosa villa romana dels Munts (Tarragona), on aquest té un paper auxiliar a les restes i compleix amb les funcions prèviament esmentades, talment com a Veranes (Astúries) o el Caserio-Museo Igartubeiti (Guipúscoa).

Aquests equipaments s'enfronten a diversos reptes, ja que solen ser concebuts com a productes que responen a una oportunitat (turística, econòmica, política), però cal que es facin d'una manera planificada i eficient, de la mateixa manera que cal pensar en el manteniment de les instal·lacions i el personal durant els primers anys amb uns pressupostos (Bertonatti *et al.*, 2010: 22).

Figura 5. Centre d'interpretació de la villa romana de Veranes.
Villas romanas de Hispania.

Els centres d'interpretació no han de ser concebuts exclusivament com a atractius turístics, sinó que constitueixen una eina de suport «al servicio de la conservación del patrimonio natural y cultural desde la comunicación» i, per tant, no han d'eclipsar

el bé patrimonial, sinó posar-lo en valor i passar desapercebuts «o bien integrándose en estilo arquitectónico y natural coherentes con su entorno»; també és essencial tenir present que el centre requerirà de la combinació de diferents recursos interpretatius per tal que la comunicació sigui un èxit, com visites guiades, panells, audiovisuals, fulletons, etc. (Bertonatti *et al.*, 2010: 22). En definitiva (*idem*: 25),

Los centros de interpretación plantean una nueva forma de visitar y conocer el lugar, generando oportunidades a las comunidades locales, donde el factor primordial es la capacitación que destaca la autenticidad de los servicios y productos.

Patrimoni i identitat local

La identitat és una construcció social que s'ha anat confeccionant al llarg de la història i queda fixada a les arrels que fonamenten la humanitat. Dins aquesta, el patrimoni resulta cabdal, atès que esdevé la seva expressió simbòlica i material i, en conseqüència, defineix qui som i d'on venim. Es tracta de la materialització de la memòria col·lectiva d'una comunitat i queda fixat a la seva història (Santacana Mestre, Martínez Gil, 2013: 50).

El patrimoni presenta diverses dimensions, no és pla ni estàtic i, segons les diferents categories que li atribuïm, l'entendrem i projectarem des d'una perspectiva o una

altra i tindrà unes aplicacions pràctiques, educatives i lúdiques diferents; pot ser comprès com a objecte o una extensió d'aquest, com a text, com a context, com a símbol o bé com a vincle (Fontal Merillas, 2020a: 13, 16, 17).

Per una banda, si se li confereix un enfocament simbòlic, es pot fer una aproximació de les dimensions tant material com immaterial, donat que els símbols transcendeixen més enllà de l'espectre tangible (Fontal Merillas, 2020a: 21).

D'altra banda, l'enfocament identitari centra el seu interès en el subjecte i la relació que té amb els béns patrimonials, ja que aquests formen part de la societat, encarregada de crear-los, transmetre'ls i valorar-los, i permet que els individus puguin sentir-se com a membres d'un col·lectiu (Fontal Merillas, 2020a: 21).

L'enfocament comunitari està estrictament vinculat a la concepció del patrimoni com a vincle, donat que les comunitats «se apropien simbólicamente de él y son activas en su conservación, gestión y disfrute», especialment amb aquell més proper i quotidià que els defineix com a grup (Fontal Merillas, 2020a: 21).

El patrimoni pot ser emprat amb diverses finalitats quan es vol enllaçar amb la identitat d'un poble o nació. Un exemple molt recurrent al llarg de la història és el de l'adoctrinament per a imposar la supremacia de

la identitat pròpia vers les altres (Santacana Mestre, Martínez Gil, 2013: 57). No obstant, si s'utilitza dins un context on no és manipulat i es fonamenta en el respecte mutu i l'orgull legítim de les creacions d'altres grups humans, llavors serà un patrimoni identitari positiu i educatiu (*idem*: 58).

La sensibilització cap el patrimoni sorgeix del seu coneixement i comprensió, en concret de quatre tipus de sabers: el conceptual, el procedimental, l'actitudinal i l'experiencial; aquest darrer és molt destacable perquè genera «vínculos de apropiación simbólica y adhesión identitaria [...] de forma que las experiencias patrimoniales son vehiculadoras fantásticos de vínculos de propiedad, pertenencia e identidad hacia el patrimonio» (Fontal Merillas, 2020b: 50).

En definitiva, el patrimoni serà salvaguardat quan la societat el valori com un element que forma part de la seva identitat i per això cal que aquesta s'identifiqui amb ell i li serveixi per a explicar-se a si mateixa. Així doncs, és necessari fer visibles els lligams entre les persones que van donar vida i ús als béns patrimonials i les que els observen, valoren i protegeixen; tot demostrant que el patrimoni forma part de nosaltres.

L'elaboració d'aquest treball ha requerit de diverses fases, les quals han resultat crucials per arribar a obtenir els resultats presentats. Tot seguit, s'exposen els diferents estadis que ha travessat el projecte.

1. Recopilació d'informació i estudi dels béns patrimonials

Primerament, es va realitzar una recerca exhaustiva de tota la informació disponible sobre els béns patrimonials a tractar. Així doncs, s'ha fet ús de la reduïda bibliografia que parla de la villa romana (Cuyàs, 1977; Prevosti, 1976, 1981, 1982), recolzant-se també en el treball final de grau que jo mateixa vaig elaborar i els resultats que se'n van derivar d'aquest, a més de l'encara més escassa bibliografia que fa esment a la masia (Abril, 1991; Barrera, 2001; Cuyàs, 1979; Estruch, 2001; etc.), molt menys estudiada que el jaciment romà que, com a mínim, fou objecte d'anàlisi amb motiu de les excavacions dels anys 70.

Al marge de la bibliografia, han estat crucials els recursos de caire gràfic, és a dir, fotografies antigues. El Museu de Badalona ha proporcionat imatges de gran valor, tant històric com arqueològic, i bon exemple son les preses durant les excavacions de la villa romana (pertanyents al fons d'imatges del Departament d'Arqueologia) l'any 1976, ja que son l'únic testimoni documental que permet copsar com son les restes arqueològiques malgrat les limitacions, ja que no hi ha fotografies que mostrin detalls exhaustivament, i també han servit per a ubicar aproximadament les restes en relació a la masia, donat que mai s'ha fet una planta d'ambdós elements.

L'arxiu d'imatges del museu també ha proporcionat una bona quantitat de fotografies antigues de la masia, molt valuoses per mostrar diferents espais i perspectives de l'edifici al llarg del temps, així com de l'entorn, que permet reconstruir el paisatge del passat més recent.

2. Anàlisi de l'entorn i elaboració d'un diagnòstic

Per a realitzar un projecte coherent, amb sentit i que s'ajusti a la realitat de l'espai on es troba, abans era necessari analitzar la informació disponible sobre Badalona i Santa Coloma de Gramenet a nivell territorial, posant especial èmfasi al parc natural dins el qual es troben els monuments que es volen posar en valor, així com de la població, emprant dades demogràfiques, econòmiques i socioculturals; a més a més, també resulta cabdal fer una revisió dels equipaments patrimonials de la ciutat de Badalona i dels seus models de gestió.

Com a resultat d'aquesta anàlisi s'elaborarà un DAFO, és a dir, una eina de sistematització d'idees i conceptes on, de manera visual, es mostra el resultat d'aquesta diagnosi d'una forma sintètica, establint les debilitats, amenaces, fortaleces i oportunitats del projecte que es pretén dur a terme.

3. Cerca de referents i *benchmarking*

Conèixer casos semblants al que s'està treballant és bàsic per a poder comparar allò que s'ha fet amb el que es vol posar en pràctica o bé per a obtenir inspiració i esbrinar quines estratègies son més apropiades segons el context i les característiques que presenten els béns que seran museïtzats.

Així doncs, s'ha fet una àmplia recerca de jaciments romans, especialment vil·les, que han experimentat un procés de museïtzació, permetent apreciar les diferents solucions emprades; la majoria de casos corresponen a un entorn geogràfic proper (la Península Ibèrica), per a fer-se una idea sobre els recursos utilitzats al nostre territori.

Tot i que menys extens, per les pròpies característiques del monument, també es va fer cerca de referents similars a la masia moderna, no tant en el sentit formal, sinó més aviat en el contingut que articula els espais patrimonials, des d'una perspectiva etnogràfica, amb el focus fixat a la vida rural i la producció agrícola.

4. Treball de camp

Abans de començar a establir el pla d'actuació es considera necessari haver visitat prèviament l'espai a estudiar i fer un treball d'observació i anàlisi sobre el terreny. És per aquest motiu que, tot i haver estat en dues ocasions l'any 2022 en aquest indret i la vall on es troba, es va procedir a fer el mateix l'any 2024 per a tenir una visió més actualitzada i fer les anotacions amb observacions pertinents, a més de prendre una gran quantitat de fotografies per tal de comptar amb la millor documentació gràfica possible.

Així doncs, es va passejar per la masia, amb la finalitat de recórrer tots els seus espais, determinant el seu estat de conservació, característiques arquitectòniques i presència de materials, tot amb la intenció de valorar les intervencions necessàries, la funcionalitat dels àmbits i les possibilitats de museïtzació.

Tanmateix, el treball de camp no s'aturà aquí, sinó que es rodejà la masia, per tal d'apreciar les restes del jaciment romà, mitjanament visibles i força desprotegides, tot valorant la intervenció museogràfica i de conservació, així com les immediacions d'aquesta, apreciand l'orografia del terreny i els espais adjacents, decidint on s'installaria el centre d'interpretació, els senders establerts per a la circulació i l'àrea de descans, que es proposa ubicar a la font propera a la masia.

5. Elaboració del pla estratègic

Després d'haver processat totes aquestes dades i obtingut les pertinents conclusions, s'ha procedit a confeccionar el pla estratègic, és a dir, el conjunt d'estratègies d'actuació que conformen el projecte de posada en valor del conjunt de Ca l'Alemany. Inicialment cal establir els objectius que es persegueixen i la missió de la proposta per a, seguidament, presentar les actuacions que es duran a terme, tant a nivell museogràfic com de dinamització i difusió.

Finalment, per a dotar de consistència el projecte es formularan estratègies de comunicació i difusió, a més de traçar uns pressupostos que materialitzin el cost i inversió necessaris per a fer realitat la intervenció plantejada, a més d'un cronograma que indiqui la periodització de les etapes que el conformen.

Badalona és, segons les dades del Instituto Nacional de Estadística (INE) del 2023, el tercer municipi més poblat de Catalunya, amb 225.957 habitants. A més a més, constitueix la capital de la subcomarca del Barcelonès Nord o Baix Besòs, integrada per aquest municipi i els altres situats al nord de Barcelona, que són Sant Adrià de Besòs i Santa Coloma de Gramenet. Així doncs, es fa palesa la importància d'aquesta ciutat, a la qual s'emplacen els béns patrimonials objecte d'aquesta proposta, i és evident que un municipi d'aquestes dimensions també presenta les seves complexitats i casuístiques que determinaran els objectius a complir, les necessitats a cobrir i el desenvolupament del projecte.

Tornant a la població, la superfície del terme municipal és de 21,2 km², mentre la densitat demogràfica és de 10.658,35 hab./km², xifra molt elevada i que evidencia la gran quantitat d'habitants que té i la seva aglomeració, tot i que en àrees específiques, donat que hi ha desigualtat entre els diferents barris, també determinada per les diferències de poder adquisitiu. La renda per càpita de la ciutat se situava, l'any 2021, en una retribució per persona de 11.495 €, constituint un dels municipis de Catalunya amb les xifres més baixes, no gaire lluny de la veïna Santa Coloma de Gramenet, en darrera posició, amb una renda mitjana de 10.987 € (Cózar, 2020). La ciutat compta amb 34 barris, distribuïts en 6 districtes, entre els quals hi ha divergències. El barri de Canyet, en el qual s'ubiquen les restes a museïtzar, és el de

major extensió i un dels menys poblats, donada la seva ubicació perifèrica amb un paisatge eminentment rural; contràriament, els barris centrals i del sector sud són molt més petits però amb una major concentració de població i, en alguns en concret, d'immigrants. En resum, ens trobem davant una ciutat de grans dimensions i amb realitats molt diverses.

En relació als grups d'edat, hi ha 32.921 persones de 0 a 14 anys, 147.295 de 15 a 64, 37.827 de 65 a 84 i 6258 de 85 i més (Idescat, 2023); així doncs, la segona franja és la de major gruix, atès que comprèn la forquilla d'edat més àmplia. Del total de la població, 110.470 són homes i 113.831 són dones, la qual cosa suposa un 49,25% i un 50,74%, respectivament (*idem*).

Pel que fa a la nacionalitat dels seus habitants, 187.741 persones tenen l'espanyola (83,7%), mentre 3556 provenen de la resta de la Unió Europea (1,58%), 3065 de la resta d'Europa (1,37%), 5936 d'Àfrica (2,64%), 3677 d'Amèrica del Nord i Central (1,63%), 6918 d'Amèrica del Sud (3,08%) i 13.408 d'Àsia i Oceania (5,98%) (Idescat, 2023). A més a més, pel que fa als indrets de naixement, 138.822 persones són originàries de Catalunya (131.096 ho són de la mateixa comarca i 7726 d'una altra del territori català), mentre 38.729 provenen de la resta d'Espanya i 46750 van néixer a l'estranger (*idem*).

En conjunt, es pot apreciar que, tot i que la major part de població és autòctona, hi ha una gran quantitat d'habitants d'origen estranger, de procedències molt diverses, la qual cosa genera una diversitat ètnica i cultural molt àmplia i rica que ha de ser vista com una oportunitat per a establir ponts i lligams en comptes de barreres. De fet, Badalona és una ciutat molt viva i amb molt moviment poblacional, atès que es van registrar al 2022 6187 immigracions i 2473 emigracions; d'aquestes immigracions externes, 319 provenien de la resta de la Unió Europea, mentre 5868 corresponen a la resta del món (Idescat, 2022). En definitiva, la ciutat compta amb un flux migratori constant, fent del municipi un pol d'atracció per als immigrants, com a ciutat de grans dimensions propera a la capital.

En referència als centres educatius, en ser una gran ciutat, presenta una oferta àmplia i molt variada, tot i que els que tenen potencial de cara a la recepció de visites de grups escolars i realització d'activitats són els d'educació obligatòria, malgrat que es podrien valorar els de postobligatòria, especialment els estudiants de batxillerat.

En total, hi ha 118 centres educatius i, a continuació, es mostra un llistat desglossat (Servei Educatiu Ciutat de Badalona):

- 29 Centres públics d'educació infantil i primària (escoles).
- 5 Centres 3-16 anys (instituts-escola).
- 12 Centres públics d'educació secundària, batxillerat i formació professional (instituts).
- 1 Escola d'arts superior i de disseny pública.
- 24 Centres concertats d'educació primària i secundària.
- 1 Centre privat d'educació postobligatòria.
- 3 Centres d'educació especial municipals.
- 4 Centres de formació d'adults.
- 1 Escola oficial d'idiomes.
- 7 Escoles bressol públiques (5 EB municipals i 2 LLA de la Generalitat).
- 25 Llars d'infants privades.
- 1 Aula hospitalària.
- 2 Escoles municipals de música (Escola de Música Moderna i Conservatori Professional).

D'aquest llistat es pot inferir que hi ha un bon nombre de centres educatius destinats a alumnes d'educació infantil, primària i secundària, en total, 70; un percentatge molt alt correspon a escoles i instituts de titularitat pública, tot i que també hi ha un bon nombre que són de tipus concertat. El que resulta evident és que l'àmbit educatiu és un dels que més potencial pot tenir a l'hora d'oferir visites i activitats al parc arqueològic projectat, procurant que l'ensenyament amb una vessant lúdica i didàctica sigui present en aquesta proposta de difusió i dinamització cultural. També és important tenir en compte les dades ofertes per l'Institut d'Estadística de Catalunya en quant al nivell de formació assolit de la població de Badalona. El 18,1% compta únicament amb educació primària o inferior, el 31,6% amb la primera etapa d'educació secundària, el 23,6% amb la segona etapa d'educació secundària i el 26,6% amb educació superior (Idescat, 2021).

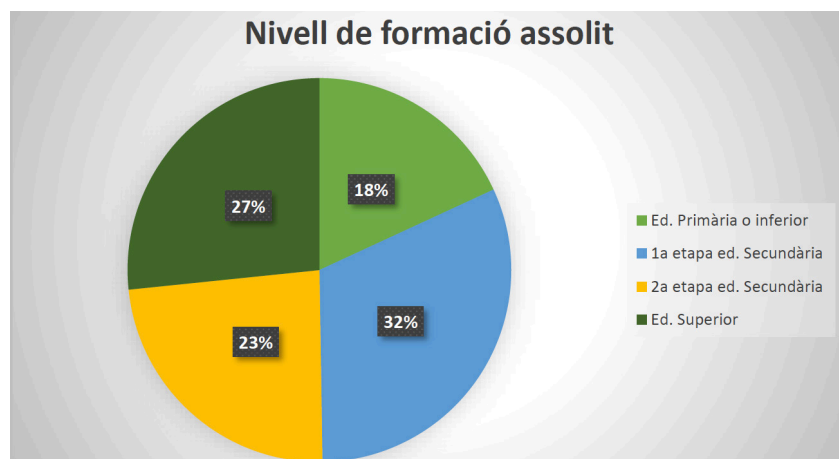

Figura 6. Gràfic amb els percentatges de nivell de formació assolit de la població de Badalona. Elaboració pròpia a partir de les dades de l'Institut d'Estadística de Catalunya.

Si posem el focus a la participació ciutadana, hi ha un cert nombre d'associacions vinculades amb el patrimoni cultural, a més d'algunes entitats, especialment a nivell de barri, que promouen les tradicions locals. Alguns exemples d'entitats cíviques que vetllen pel patrimoni cultural local i fan propostes per a la seva conservació i revitalització són la plataforma *Can Casacuberta Oberta*, *Defenseu Ca l'Arnús i SOS Monuments*, *associació per a la defensa cívica del Patrimoni cultural*, així com *Salvem Ca l'Andal*, *Verd urbà i l'Associació els Verds de Badalona*, *per a la Defensa del Patrimoni Natural i Cultural*, sense deixar de banda algunes associacions de veïns, com les dels barris de Centre, Dalt la Vila, Iris Sol-Casagemes o Bufalà (Folch, 2023).

La ciutat compta amb diversos espais patrimonials i bona part estan vinculats amb el Museu de Badalona, la institució cultural municipal que té la funció d'estudiar, preservar i difondre el patrimoni històric i arqueològic del municipi. Va ser fundat el 1955, tot i que l'edifici actual s'inaugurà el 1966, i acull al seu interior bona part de les restes romanes de *Baetulo* (més de 3400 m²), on també s'exposen materials de l'època; no obstant, es realitzen exposicions temporals que tracten altres períodes i temàtiques. Està també equipat d'un arxiu històric i fotogràfic, així com d'una hemeroteca, ambdós oberts a la consulta pública.

Al marge de les exposicions, s'organitzen actes institucionals i divulgatius, com cicles de conferències o presentacions, destacant el festival romà que se celebra anualment a la primavera (el darrer cap de setmana d'abril), la *Magna Celebratio*, que ja ha celebrat 19 edicions, i comprèn activitats molt variades, des d'espectacles de recreació històrica fins demostracions de treballs quotidians, tallers o jocs infantils i visites guiades per espais patrimonials que no solen estar oberts al públic.

Es tracta de l'esdeveniment més gran que organitza el museu, fent que la ciutadania sigui partícip de nombroses activitats de tipologia diversa i que pugui descobrir el patrimoni local i conèixer el món romà d'una manera lúdica i festiva, tot i que també hi tenen lloc algunes conferències amb una vessant més formal i acadèmica.

Figura 7. Imatge de la *Magna Celebratio*, 2023. Museu de Badalona.

No obstant, aquest no és l'únic festival de temàtica històrica que se celebra a la ciutat, malgrat que aquest no és organitzat pel museu, tot i que hi col·labora. Es tracta de la Festa Medieval de Badalona, que ja ha celebrat 24 edicions. Creada per l'Associació Cultural Festa Medieval Sant Jordi de Badalona, una entitat dedicada a promoure el patrimoni mitjançant actes festius, té com a projecte mare *Bitulona, festa, patrimoni i cultura*, que té la finalitat de difondre el llegat medieval de la ciutat d'una manera amena. Aquesta festa medieval, realitzada durant dos caps de setmana a la primavera (entre el març i l'abril), compta amb una bona quantitat d'activitats per a tots els públics, amb demostracions d'oficis, recreacions històriques i actuacions teatrals, fra medieval i mercat pirata, tallers infantils, tasts de vi, etc. A més a més, també es realitzen visites guiades, exposicions itinerants i conferències.

L'entitat també compta amb altres projectes similars, com la Fira Medieval de Tardor de Badalona, realitzada a finals d'octubre i que ja porta 4 edicions, la darrera de les quals s'anomenà *Autumna*, amb conferències, exposicions, mostra de productes, etc.

Un altre projecte paral·lel és la Fira de la Bruixeria de Badalona, que l'any 2023 va tenir la seva primera edició i se celebrà a començaments d'octubre, amb activitats, objectes i productes que evocuen a l'esoterisme i teràpies naturals emprades a l'Edat Mitjana o l'Edat Moderna.

Tornant al museu municipal, aquest compta amb diferents subseus, com ara els jaciments romans situats molt a prop d'aquest, que són la Casa dels Dofins, la Casa de l'Heura, el Jardí de Quint Licini o el conducte d'aigües. En aquests espais realitza visites guiades per a grups, com també és el cas del poblat ibèric del Turó d'en Boscà, el monestir de Sant Jeroni de la Murtra, la fàbrica d'Anís del Mono o la masia de Can Miravitges, que presenta algunes semblances arquitectòniques amb Ca l'Alemany i també és d'origen medieval i patí nombroses reformes als segles XVII i XVIII.

Profunditzant en aquesta masia, les visites guiades i/o teatralitzades tenen la intenció de mostrar la vida al camp català i les transformacions que va experimentar des de l'Edat Moderna fins a començaments del segle XX, ensenyant diversos espais de la masia, com el safareig, el celler, la sala de cups i premses, la cuina i sales nobles de tipus residencial. Malgrat que aquesta masia no està enrunada com Ca l'Alemany i conserva la seva integritat arquitectònica, només s'obre al públic en dates puntuals per a realitzar aquestes visites, mentre el projecte que es presenta en aquest treball busca un accés al públic molt menys restringit.

Can Miravitges no només és reconeguda pel seu valor històric i cultural, sinó que també compta amb una forta vessant natural, donada la seva ubicació.

Figura 8. Visita teatralitzada a Can Miravitges. Museu de Badalona.

De fet, l'any 1979 es va inaugurar l'Escola de Natura Angeleta Ferrer, un equipament municipal que està estretament vinculat amb el parc natural de la Serralada de Marina, gestionat per la Diputació de Barcelona. Les instal·lacions compten amb diversos espais ideats per acollir grups escolars i d'altre mena amb la finalitat de realitzar programes d'activitats que promoguin l'educació ambiental i la sensibilització cap al medi natural i l'entorn.

A més a més, l'Àrea de Medi Ambient i Sostenibilitat de l'Ajuntament de Badalona organitza, en col·laboració amb el Consorci del Parc de la Serralada de Marina, la jornada participativa anual anomenada La Primavera a la Serralada de Marina, celebrada un diumenge d'abril i que ja porta 8 edicions.

Pensada per al públic familiar i amb la voluntat de donar a conèixer els valors històrics i naturals de la muntanya del municipi, proposa una sèrie d'activitats al voltant de la masia i l'escola de natura que pretenen situar-la com a referent de l'educació ambiental a Catalunya i impulsar el coneixement d'un espai que aplega valors històrics, naturals i educatius a la serralada.

Els tallers proposats són possibles gràcies a la col·laboració de diversos agents i, en el cas de l'edició de 2024, hi varen participar ALOC Natura, Àrnia Apicultors, Conreu Sereny, el Departament d'Acció Climàtica, Alimentació i Agenda Rural de la Generalitat de Catalunya, el Grup de Recerca de l'Escola de la Natura de Parets del Vallès GRENPI i la Xarxa Municipal de Biblioteques de Badalona. Cal afegir que, un diumenge de mitjans de desembre, té lloc la jornada participativa El Nadal a Can Miravitges, de característiques molt similars a la prèviament esmentada, tot i que amb temàtica nadalenca.

El que podem deduir d'aquestes informacions és que ja existeix un equipament de caire ambiental a la serralada, instal·lat a una antiga masia, la qual cosa demostra que aquesta necessitat queda coberta i Ca l'Alemany ha de complir una altra funció i seguir per una altra línia temàtica. A més a més, tot i que Can Miravitges també explica a les visites per la masia el funcionament de les explotacions agràries tradicionals, no compta amb un factor clau, que és la presència d'una villa romana, fet

que permet estirar el discurs i transportar-lo molt més enrere en el temps, connectant amb els orígens de la ciutat, fa dos mil anys.

Precisament, tot i que hi hagi moltes vil·les romanes pertanyents a *Baetulo* documentades, cap és visitable, la qual cosa suposa una pèrdua per als habitants de Badalona i els voltants, que no poden conèixer un assentament agrícola romà del seu territori, tot i que n'existeixin. De fet, la més estudiada i probablement més ben conservada és Can Sentromà, situada a la finca homònima ja al terme municipal de Tiana, al límit amb el de Badalona.

Tal i com s'ha exposat a l'apartat de la justificació del treball, les visites a aquest jaciment eren restringides però, des de fa un temps, ja és totalment tancada al públic, després que els propietaris prenguessin aquesta decisió. A més a més, les restes arqueològiques no són sotmeses al manteniment necessari per a la seva correcta preservació, més encara tenint en compte que ostenta el nivell de protecció de BCIN, aprovat el 17 de juliol de 2002. Per tant, la villa romana de Ca l'Alemany, la segona més ben estudiada de *Baetulo* i la primera dins el terme municipal de Badalona, sí podria ser visitable i formar un discurs conjunt amb la masia, exemplificant la successió d'ocupacions humanes i les seves transformacions al llarg dels segles.

En referència a la viticultura, Badalona és una ciutat que compta amb una tradició mil·lenària, donat que ja en època romana hi havia una producció destacable que era exportada pel Mediterrani. La seva pervivència ha fet que el municipi quedi inclòs a la denominació d'origen DO Alella des de l'any 2014, així com del Consorci de Promoció Enoturística DO Alella i hi ha dues iniciatives que encara fan que perduri i posen en valor la producció vinícola local.

La primera és la impulsada per la Masia de Can Coll, la qual es dedica a produir el Vi de Badalona anomenat *Orígens*. Aquesta masia, situada al barri de Canyet, el mateix on es troba Ca l'Alemaný, ofereix visites enoturístiques per a grups i individuals, amb reserva prèvia, des que Badalona passà a formar part de la DO Alella. Els propietaris de la finca realitzen una visita personalitzada per les seves vinyes i alguns espais clau de la masia, com el celler i el cup, tot explicant la història familiar i la seva dedicació pel vi, amb detalls i anècdotes sobre les tècniques i eines emprades al passat i el present. Al final de la visita es realitza un tast i pica-pica, per acabar amb l'opció d'adquirir els vins de producció pròpia.

La segona és la que duu a terme la cooperativa La Sargantana amb el projecte *Vall de Betlem*, una «iniciativa col·lectiva de treball agrícola, convivència, cultura i natura» (Vall de Betlem, 2021). El projecte, engegat l'any 2016, té com a objectiu principal la

recuperació de la vinya que hi ha justament a tocar del monestir de Sant Jeroni de la Murtra, a la vall de Betlem, indret on es troben les restes de Ca l'Alemaný.

La cooperativa recull la tradició existent a l'entorn, donat que el monestir va conrear vinya de manera fructífera durant segles, obtenint rendes notables i profitoses, i després de la desamortització del segle XIX seguí endavant, tot i que amb daltabaixos fins que als anys 60 esdevingué testimonial fins el punt de desaparèixer; no obstant, aquesta situació s'aplica també a la resta de la vall, ja que als voltants de la masia de Ca l'Alemaný hi havia camps de vinyes i es produïa vi a la mateixa masia. Però no només busca la reactivació de la producció vitícola, tal i com expressa a la descripció del seu projecte (Vall de Betlem, 2021):

El projecte de recuperació de la vinya [...] neix de la voluntat de la cooperativa La Sargantana d'impulsar iniciatives d'activitat econòmica al Barcelonès Nord, que tinguin com a missió el desenvolupament del territori i la posada en valor d'entorns d'alt interès patrimonial, cultural i natural, i que contribueixin a construir un nou escenari de reactivació econòmica sostenible i de participació col·lectiva [...] L'aposta de La Sargantana és, d'una banda, recuperar el conreu de la vinya tenint en compte que va ser una de les activitats econòmiques i culturals més importants de la ciutat de Badalona des de l'època romana fins a la culminació de l'procés d'industrialització de la ciutat a mitjans del segle XX, i de l'altra, mitjançant l'activitat agrària vitivinícola, contribuir a posar en valor tant els espais naturals de la vall com el seu

patrimoni cultural i arquitectònic. Tot això ho volem fer des de la perspectiva de l'economia solidària, obrint el projecte a la participació col·lectiva i tenint en compte valors com la sostenibilitat i el retorn al teixit social del territori per tal que l'activitat tingui un impacte positiu i enriquidor. La vinya vol ser un entorn de convivència pública i de coneixement. Per aquest motiu s'oferiran activitats de caire cultural, formatiu i de lleure obertes a la ciutadania del Barcelonès Nord. Per això és vital per a el projecte la participació de tantes persones com sigui possible que li donin suport i el nodreixin de totes les iniciatives que es puguin dur a terme en els espais de la vinya.

Així doncs, la cooperativa integral La Sargantana Dalt de la Vila SCCL, que porta en actiu des del 1996 i «dedica la seva activitat econòmica i social als àmbits de la hostaleria, les activitats culturals, el consum i la dinamització de projectes pel desenvolupament local» (Vall de Betlem, 2021), va realitzar una recerca històrica i documental en encetar el projecte amb un doble objectiu (*idem*):

[L]ligar la nova activitat vitícola amb el patrimoni històric, cultural i sentimental d'una activitat econòmica que va ser, durant segles, clau en el desenvolupament social i cultural de la ciutat de Badalona i, a través d'aquests testimonis, conèixer les varietats de vinya que tradicionalment van ser més rellevants a la zona i altres aspectes singulars dels usos històrics de la viticultura al nostre territori. Recuperar de forma activa el lligam entre el conreu de la vinya i el nostre entorn, no només l'encarem des dels aspectes històrics sinó tenint en compte el valor del paisatge i del patrimoni arquitectònic i agrícola com a espais de lleure i coneixement.

Figura 9. Vista del monestir de Sant Jeroni de la Murtra envoltat de vinyes, finals del segle XIX o inicis del XX. Vall de Betlem.

La finca es divideix en l'àrea destinada a les feixes de vinyes i la d'organització d'activitats culturals i de lleure. Té projectada una aula destinada a activitats formatives per a grups escolars i tallers específics per a grups de totes les edats, amb la voluntat de conèixer i aprendre sobre la viticultura i l'entorn.

S'han dut a terme activitats variades, com passejades per les vinyes i la vall, amb la finalitat de conèixer la biodiversitat de l'entorn, o bé jornades de visita, conversa i tasts de vins, alguna vegada realitzats a la galeria del monestir de Sant Jeroni de la Murtra o al claustre, com va ser el cas d'una jornada on es varen combinar l'art gòtic i la vinya a l'Edat Mitjana.

Cal afegir que té previstes jornades de diverses temàtiques (literatura, música, arts escèniques, etc.) i dos cicles anuals d'activitats que aportin major visibilitat vers el projecte, el *Vitis Efímera*, celebrat a finals de primavera, i el *Vinalia*, realitzat al començament de la tardor (Vall de Betlem, 2021).

El que es pot apreciar és que existeix una voluntat potent de fer revivre la tradició vitivinícola, tal i com exemplifiquen ambdós casos presentats. Això demostra que el projecte de Ca l'Alemanys no és utòpic sinó més aviat encertat, donat que la temàtica és present en altres propostes culturals i se li està donant força empenta. No obstant, pot semblar que sigui innecessària precisament pel fet d'existir altres semblants, però res més lluny de la realitat.

El parc arqueològic de Ca l'Alemanys té un missatge articulador, que és el de la producció de vi, relacionant-lo amb l'entorn natural i la seva preservació, així com la perspectiva històrica de la seva producció i evolució. Cap dels complexos esmentats posseeix un jaciment arqueològic de les característiques de la villa romana, la qual cosa li dona major profunditat a la proposta i permet afegir la capa arqueològica al discurs, malgrat que la masia es trobi en ruïnes i no estigui conservada íntegrament.

Després d'exposar aquestes dades referents a la composició demogràfica i econòmica de la ciutat, així com de caire territorial, social i cultural, es mostra una síntesi de la diagnosi elaborada a partir de l'anàlisi d'aquesta informació i altres que s'han especificat en apartats previs (veure **Justificació** i **Propòsit**), en format de DAFO.

Debilitats

- L'estat d'abandonament i ruïna.
- El vandalisme i actes incívics per estar a l'aire lliure sense protecció.
- El desconeixement per part de la població d'aquests espais patrimonials.
- L'escassa recerca acadèmica.
- La problemàtica per les dificultats de museïtzació.

Fortaleses

- Ser un conjunt patrimonial singular per la combinació d'una villa romana i una masia monumental.
- L'emplaçament a una parcel·la de grans dimensions que permet la creació d'un parc arqueològic de dimensions considerables.
- La ubicació a un entorn natural proper a Badalona i Santa Coloma de Gramenet.
- El fet que possibilita conèixer l'evolució del poblament rural al llarg de la història de Badalona.
- La complementació de tipus xarxa amb altres béns patrimonials de la vall, com el monestir de Sant Jeroni de la Murtra.

Amenaces

- La nul·la protecció dels béns patrimonials, catalogats com a BCIL.
- La localització fora del centre urbà.
- La no consideració de les restes de Ca l'Alemanys com un espai clau per a la identitat local per part de l'Administració.
- La incertesa davant l'acceptació del projecte a nivell conceptual i pressupostari.
- La competència amb altres equipaments que gaudeixen de més suport públic, com Can Miravittes.

Oportunitats

- La possibilitat de col·laborar amb la cooperativa enològica i associacions o entitats cíviques.
- La bona connexió de transport públic i accés a peu senzill.
- La ubicació a una vall amb patrimoni cultural ric i divers.
- El potencial per a organitzar activitats culturals diverses i per a grups escolars.
- La manca d'equipaments al Maresme que representin l'evolució de la cultura del vi al llarg del temps de forma continuada.

El següent apartat consisteix en la presentació de diversos casos concrets d'espais patrimonials i institucions que, en major o menor grau, tenen semblances amb els elements al voltant dels quals gira aquest projecte. D'aquesta manera, ha estat possible copsar el panorama a nivell nacional i internacional, la qual cosa ha permès establir referents de cara a l'elaboració del pla estratègic i determinar, a partir de les característiques del conjunt arqueològic, si algunes propostes existents són factibles i tenen sentit en aquest context objecte d'estudi i recuperació.

a) Vil·les romanes

Són nombrosos els casos de museïtzació de vil·les romanes al llarg de l'extensa geografia que va arribar a abastar l'Imperi romà, com ara és el cas del territori pertanyent a Hispània. Malgrat que molts d'aquests jaciments resten abandonats a la seva sort, amb un estat de conservació més que qüestionable a causa de la manca de recursos museogràfics, manteniment i una delimitació del perímetre, amb la conseqüent desprotecció, hi ha d'altres que sí han estat objecte d'intervencions en les quals s'ha dut a terme una adequació per a la seva visita, amb un grau d'implicació menor o major i amb divergències pel que fa als recursos emprats.

• Exemples del territori català:

- **Centre Enoturístic i Arqueològic de Vallmora** (Teià, Maresme). Complex que gira al voltant d'un celler romà, també conegut com a *cella vinaria*, que va estar en funcionament des del segle I aC fins el V dC. Es tracta d'un recinte de producció vitivinícola del qual es conserven diferents espais, com les sales de premsat, els dipòsits de most i les tines semisoterrades o *dolia*.

Figura 10. Vista del parc arqueològic i les *dolia* recreades. Centre enoturístic i arqueològic Vallmora.

La museïtzació del jaciment presenta diversos punts, com la coberta col·locada sobre una part de les restes i que no genera una distorsió amb el paisatge i el propi context arqueològic, així com alguns panells amb text i il·lustracions que reconstrueixen les instal·lacions en època romana. L'element que més destaca, però, són les rèpliques de premses (dues de les sis documentades) que estan situades al seu emplaçament original i que permeten entendre com era la maquinària d'aquells temps i el seu funcionament. També s'han reconstruït les *dolia*, per a escenificar la seva situació al context original. A més a més, s'ha dut a terme una reconstrucció hipotètica de les vinyes de l'època.

Figura 11. Vista de les premses reconstruïdes. Centre enoturístic i arqueològic Vallmora.

Aquest parc arqueològic compta amb un edifici adjacent destinat a la recepció dels visitants, on es projecta un audiovisual sobre la romanització de l'actual territori català, la producció de vi al món romà i el funcionament del celler, així com l'esclau que fou responsable del celler, el nom del qual apareix a un segell, i que serveix d'introducció a la visita. Cal remarcar que aquest centre desenvolupa activitats diverses, des de visites guiades teatralitzades fins a festivals de poesia, tallers de pintura, vermouths musicals o menús de maridatge. El vi sempre té un paper central ja que, al final de les visites, s'ofereix un tast dels vins DO Alella i a les activitats organitzades també hi és present. De fet, la missió d'aquest centre és la de vincular el discurs històric amb la producció de vins actuals de la zona, establint un lligam i potenciant el producte local.

-**Torre Llauder** (Mataró, Maresme). El clos arqueològic de Torre Llauder comprèn les restes d'una villa romana pertanyent al territori de la Mataró romana, *Iluro*, i que es construí en temps d'August, a finals del segle I aC, tot i que el seu màxim esplendor correspon al segle III dC i estigué en ús fins a l'Antiguitat tardana, en concret al segle V dC, a causa d'un incendi; no obstant, abans de la villa, ocupava aquell espai una *cella vinaria*, és a dir, una instal·lació de producció vinícola. Es conserven diverses estances de caire senyorial, corresponents al sector residencial, com ara l'àrea termal (*caldarium*, *tepidarium*, *frigidarium* i hipocaust), dependències decorades amb rics mosaics, com l'atri o el peristil, les latrines

i clavegueres, a més d'una basílica paleocristiana, construïda al segle IV dC. Precisament és en època tardoantiga quan els àmbits de la villa son amortitzats i aquesta és reconvertida en un establiment d'ús industrial.

Un dels aspectes més destacables d'aquest jaciment és la instal·lació d'una carpa sobre un sector del jaciment, en concret el corresponent a les estances on es troben els mosaics més ben conservats i valuosos, com a mètode de conservació i protecció. A més a més, son interessants les reconstruccions de les latrines i les columnes del peristil o porxo, aquestes últimes de forma parcial, per tal que els visitants puguin copsar millor com eren els elements que conformaven aquesta propietat visualment. Cal afegir que es troba envoltat per un mur de contenció que el protegeix, com a resultat d'una campanya de sensibilització engegada a inicis dels 70 per part de l'ajuntament, davant el progressiu espoli, i una de les mancances més importants és la de la museografia, ja que només hi ha uns pocs panells a l'entrada del recinte, i no davant les restes.

-Can Terrers (La Garriga, Vallès Oriental). Villa romana declarada BCIN (Bé Cultural d'Interès Nacional), de la qual es coneixen, en major part, les múltiples estances que formaven un complex termal, a més d'algunes de caire rústic destinades a la producció. Va estar en funcionament des del segle I aC fins el V dC i es tracta de l'assentament rural romà més important de la zona del Montseny i un dels més destacats de Catalunya.

El jaciment va ser adequat per a la seva visita mitjançant la consolidació d'estructures i la instal·lació de passarel·les metàl·liques que permeten el trànsit de públic sense malmetre les restes, així com uns panells explicatius dels diferents àmbits que conformen el conjunt, amb breus explicacions i il·lustracions; a més a més, sobre les passarel·les es van col·locar rètols amb fletxes que indiquen el sentit del recorregut. Cal destacar l'existència d'una estació d'interpretació on, a més de panells de dimensions més grans, amb informació sobre la zona i la seva relació amb l'imperi romà, juntament amb una recreació 3D de la villa, es troba una maqueta del conjunt arquitectònic i uns visors semblants a un telescopi que miren cap a les restes arqueològiques, a través dels quals es veuen recreacions que permeten copsar com va ser aquell indret durant la seva època d'esplendor.

Figura 12. Estació d'interpretació a Can Terrers. Elaboració pròpia.

L'Ajuntament de La Garriga organitza visites guiades, tant pel públic general com l'escolar, tot i que el jaciment roman obert al públic i pot ser visitat lliurement. També va establir un itinerari anomenat *De l'Antiguitat a l'Edat Mitjana*, del qual aquest jaciment forma part, destinat al coneixement del patrimoni local, i que es realitza a partir de l'ús de guies mòbils que reben la denominació de *GUIMO* i poden ser llogades al Centre de Visitants del municipi.

-El Vilarenc (Calafell, Baix Penedès). Aquesta villa romana fou la primera en ser excavada amb finalitats científiques al territori català, el 1883. Es tracta d'un petit assentament rural molt proper a la costa que data entre finals del segle I aC i el IV dC, del qual es coneix un complex termal i altres estances separades per un corredor, que conduïa a un pòrtic, a més d'una gran àrea central a cel obert.

La museografia actual del jaciment fou instal·lada el 2022 i consisteix en panells horitzontals on es parla de trets més específics del conjunt, com ara la seva evolució i les característiques arquitectòniques, amb el suport de recreacions digitals, dibuix arqueològic o fotografies de peces obtingudes durant les excavacions. Tanmateix, els elements més destacables són les estacions didàctiques o mòduls verticals on, a part d'explicacions, acompanyades d'illustracions i mapes, trobem elements més moderns, com ara uns botons que accionen un altaveu per a reproduir so, com els comentaris d'un

pagès itàlic, la construcció d'una casa de camp segons Vitruvi i una explicació general de la villa en anglès, donat que la resta de contingut està en català i castellà; altres conviden a la interacció, com un dispositiu giratori que mostra les espècies animals i vegetals que constituïen la dieta i subsistència de l'època.

Entre finals de 2022 i la primera meitat de 2023 es van aixecar columnes i murs amb la finalitat de fer més comprensible la distribució i funcionalitat dels àmbits, oferint una visió més clara del pòrtic, especialment. Aquesta tècnica de reconstrucció, coneguda com anastilosi, consisteix en la combinació de les restes arquitectòniques existents amb materials moderns, tot establint una clara diferència. En addició, està planejat cobrir els paviments amb grava de diferents tonalitats, per tal de distingir els espais que estaven a cobert dels que no.

-Els Munts (Altafulla, Tarragonès). Espectacular villa romana situada a poca distància de Tarragona que forma part del Conjunt arqueològic de *Tarraco*, declarat Patrimoni de la Humanitat per la UNESCO, l'any 2000. De gran extensió, sembla que fou propietat d'un alt funcionari de la ciutat, el duumvir *Caius Valerius Avitus*, i de la luxosa zona residencial són remarcables mosaics i pintures a parets i sostres, a més d'estàtues i columnes de marbre, en un context de banys termals a peu de platja i jardins. Cal afegir la potència productiva d'aquest indret, donada la documentació de grans cisternes i

dipòsits, a part de sitges i evidències de producció d'oli. En conjunt, la cronologia d'aquest jaciment arrenca al segle I dC i finalitza al VII dC.

Actualment és una de les seus del MNAT (Museu Nacional Arqueològic de Tarragona) i la seva museografia és força simple, basada en petites fites metàl·liques col·locades davant els diferents elements arquitectònics o àmbits i que compten amb un número assignat dins l'itinerari i el nom d'allò que el visitant té davant; no obstant, és cert que, en alguns punts, sí hi ha cartells més complets amb textos i imatges. Un dels elements més destacables és el petit centre d'interpretació que constitueix un espai d'acollida per als visitants i que es troba tot just abans d'accedir al jaciment. A la sala, de planta circular, uns panells adherits a la paret proporcionen informació de caire general i específic sobre el context d'aquest complex arqueològic, mentre l'envolten peces procedents d'aquest, ja sigui dins vitrines o bé sobre pedestals. Cal afegir la presència d'una maqueta que mostra el conjunt i té indicats, amb números, els diferents punts de l'itinerari.

Alguns aspectes remarcables de la intervenció de museïtzació són la instal·lació de passarel·les metàl·liques i de fusta, així com una coberta sobre les estances amb mosaics i restes pictòriques, que les protegeix més davant les inclemències climatològiques. És també interessant la presència de lones que cobreixen diversos

mosaics que són a cel obert i els repliquen; d'aquesta manera, la seva degradació es retarda i el visitant pot fer-se una idea clara de com eren en el seu moment d'esplendor. El sistema és no invasiu, ja que aquestes lones estan col·locades a certa alçada sobre els paviments originals, muntades a partir d'una estructura metàl·lica que no malmet les restes. En addició, es va engegar la proposta d'actuació sobre l'entorn natural de la villa, la qual culminà amb la creació d'un *hortus* experimental amb diferents espècies d'arbres, plantes medicinals, aromàtiques, alimentàries i ornamentals per tal de fer una aproximació a les espècies conreades i els seus usos, a més dels jardins.

Figura 13. Vista de les lones que repliquen els mosaics de la villa dels Munts. MNAT.

El museu organitza diferents visites guiades, com l'itinerari "La vida de les elits vora Tàrraco", visites concertades per a grups i la visita teatralitzada protagonitzada pels propietaris, *Caius* i *Faustina*. També realitza, de manera esporàdica, activitats diverses, com ara un itinerari a peu des de la villa romana fins a l'Hort de la Sínia, a Tamarit; es tracta d'una activitat familiar on es pretén conèixer el paisatge actual i també recordar el de l'època romana.

-La Llosa (Cambrils, Baix Camp). Villa romana declarada BCIL (Bé Cultural d'Interès Local) ubicada als voltants de Tarraco i que evidencia l'ocupació d'una família benestant davant la descoberta d'una residència o *pars urbana* amb termes i altres troballes destacables, així com una zona de caire productiu o *pars rustica*. L'ocupació es va estendre des de la segona meitat del segle I aC fins el VI dC, en un indret estratègic, donada la seva proximitat al mar i la Via Augusta.

El jaciment va esdevenir una de les seus del Museu d'Història de Cambrils amb l'objectiu de museïtzar-lo i convertir-lo en un parc arqueològic; així doncs, el 2007 s'obrí al públic amb una museografia bastant austera i simple, basada en panells verticals en punts concrets que proporcionen informació sobre els àmbits en diferents idiomes, complementada amb dibuixos arqueològics, com ara plantes d'excavació.

Tanmateix, també es va elaborar una recreació 3D del conjunt, que es pot veure a la caseta d'accés al recinte

per a entendre l'evolució de la villa i, a més a més, des del 2016 és possible veure aquestes reconstruccions virtuals *in situ* mitjançant una aplicació que fa la funció de guia anomenada IMAGEEN. Cal afegir que La Llosa també forma part del popular festival *Tarraco Viva*, la qual cosa permet que el públic pugui conèixer i entendre millor la vida en època romana gràcies a les recreacions històriques, com ara un espectacle sobre la cavalleria de l'exèrcit.

-Pla de Palol (Castell-Platja d'Aro, Baix Empordà). Villa romana que estigué en funcionament des del segle I aC fins el VII dC i sembla que fou molt important i luxosa; no obstant, només s'ha conservat una part, degut a la intensitat del creixement urbanístic en aquesta zona, dins del seu propi perímetre i donant lloc a la seva desaparició, exceptuant l'àrea protegida. Les restes corresponen a algunes estances de caire termal i magatzems, així com un pati.

El tractament que han rebut les restes és força simple, amb graves de diferents tonalitats per a distingir els espais, delimitació de les *dolia* per a tenir identificats els recipients o petits rètols enclavats a terra on simplement es defineixen els espais.

Malgrat les mancances de la museïtzació, l'ajuntament organitza visites guiades teatralitzades amb personatges que emulen els romans i permeten que el públic s'endinsi en la vida quotidiana d'aquella gran propietat agrícola, destinada a la producció vitícola i l'extracció d'argila per a l'activitat terrissera.

-Pla de l'Horta (Sarrià de Ter, Gironès). Villa romana de gran importància durant els segles que fou ocupada (II aC – V dC), donada la seva proximitat amb la Via Augusta, que la convertia en un lloc de pas molt ben comunicat. Sembla que el seu propietari fou algun gestor destacat de la propera ciutat de *Gerunda* i l'estat de conservació dels seus mosaics, les possibles estances termals i la resta de l'àrea residencial, juntament amb el sector rústic de caire agrícola i industrial, l'han fet obtenir la protecció de BCIN.

Al jaciment s'han instal·lat passarel·les metàl·liques per a transitar al voltant dels espais i també hi ha panells amb informació sobre els mateixos, com ara els seus paviments, on es poden veure fotografies dels que foren trobats durant les excavacions i també recreacions 3D. Cal afegir que es va col·locar una coberta de vidre que cobria al voltant de la meitat de les restes i, a començaments de 2023, ja s'havien alçat els fonaments d'una nova que s'uneixi a l'existent per a cobrir la totalitat del jaciment.

Un aspecte a tenir en compte és l'organització, per part de l'Ajuntament, d'una festa temàtica sobre el món romà anomenada "Que venen els romans!", en la qual hi havia activitats pensades per a tots els públics, com recreacions històriques, animació musical, tallers familiars i un mercat romà, sense oblidar les visites guiades a la pròpia villa, a càrrec dels arqueòlegs que l'han excavada.

-Vilauba (Camós, Pla de l'Estany). Aquesta villa, situada en un indret amb ocupació ibèrica anterior, estigué ocupada des del segle I aC fins el V dC, tot i que al costat es va construir un petit vilatge visigot format per 3 habitatges i els seus respectius patis. S'han conservat diverses estances de la *pars urbana*, com el *triclinium*, les termes o el *lararium*, mentre de la *pars rustica* han arribat estructures relacionades amb la producció d'oli i de vi.

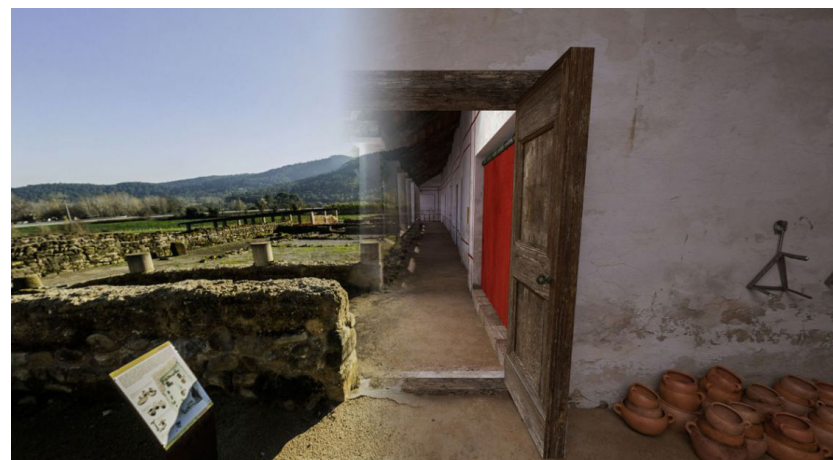

Figura 14. Demostració conceptual de l'aplicació *Virtus Magic* al jaciment de Vilauba. Ajuntament de Camós.

La museïtzació es basa en rètols i panells explicatius de diferent format, com un vertical de grans dimensions que proporciona informació genèrica del jaciment o bé altres més petits amb dades específiques sobre les estances i la seva funcionalitat, tot i que es veu complementada per visites teatralitzades, esporàdicament. Cal destacar el desenvolupament d'una aplicació (*Virtus Magic*) que permet fer les visites amb una modalitat diferent i innovadora, basada en l'ús de tauletes.

D'aquesta manera, els visitants poden veure a través de les pantalles reconstruccions 3D dels espais que trepitgen i obtenir informació addicional. A més d'aquestes visites virtuals, existeix la voluntat, ja des del 2018, de construir passarel·les interiors per al nou recorregut, a més de crear un centre d'interpretació i espai d'acollida als visitants.

-El Romeral (Albesa, Noguera). Villa declarada BCIN, les restes de la qual assenyalen que fou propietat d'un ciutadà ric que va erigir una propietat rural plena de luxes, tal i com indiquen els nombrosos mosaics, marbres, estucs i pintures murals, així com escultures ornamentals col·locades a una font monumental, probablement a la zona de les termes. Aquesta residència senyorial de 3000 m² data entre els segles IV i V dC.

El jaciment ja compta amb una mínima museïtzació, atès que les restes son visitables i destaca la coberta

que imita, de forma hipotètica, la prototípica de les vil·les, amb teulada i columnes que permeten fer una aproximació a l'aspecte original de l'edifici. Tot i així, l'any 2021 s'aprovà un projecte de museïtzació encara més ambiciós de dues fases; la primera, destinada a la museïtzació com a tal i les obres encarades a serveis, mentre la segona consistirà en la consolidació de la pròpia museografia i tasques de manteniment.

- Exemples del territori estatal:

-Fuente Álamo (Puente Genil, Còrdova). Catalogat com a BIC (Bien de Interés Cultural), aquest jaciment constitueix un dels elements patrimonials més destacats de la província de Còrdova. La seva cronologia abasta des del segle I dC fins el XII – XIII dC, la qual cosa proporciona restes romanes, visigòtiques i islàmiques. Les restes més destacades son les primeres, que inclouen un recinte termal d'oci i, posteriorment, un sumptuós complex residencial.

El procés de museïtzació fou gradual però, actualment, el jaciment té un nivell d'adequació a les visites molt alt. La instal·lació de passarel·les metàl·liques i de fusta, que estan suspeses sobre les sales amb fastuosos mosaics i permeten apreciar-les des de dalt, juntament amb l'alçat d'una coberta que protegeix les restes i suposa un refugi en cas de condicions climàtiques adverses, son un dels elements clau per tal que el públic pugui realitzar la visita còmodament i de forma segura.

Figura 15. Vista del jaciment de Fuente Álamo. Ayuntamiento de Puente Genil.

A aquests aspectes s'afegeixen els rètols explicatius i els que inclouen els números de l'audioguia, proporcionant informació sobre els àmbits a mida que es transita per ells. Cal afegir que compta amb un centre de visitants, al qual es presenta informació sobre el jaciment mitjançant panells, pantalles, maquetes i un audiovisual.

El parc arqueològic, amb una superfície de 4000 m², ofereix visites guiades i també teatralitzades, així com espectacles de recreació històrica oberts a grups que abastin els períodes compresos al llarg de l'ocupació d'aquest indret. A més a més, proposa tallers educatius, tant en l'àmbit escolar com informal, amb activitats per a nens, joves i adults i també existeix la modalitat de visita amb realitat virtual, gràcies a unes ulleres VR o bé a través d'una aplicació per a mòbils o tauletes

Figura 16. Maqueta ubicada al centre de visitants de Fuente Álamo. CORDÓPOLIS Diario Digital.

anomenada *VirTimePlace*, que permet veure els espais del jaciment recreats en temps real.

Una de les propostes més interessants és el programa "Noches en la villa", que té lloc durant l'estiu i es basa en l'obertura nocturna del jaciment i la celebració d'esdeveniments culturals, com ara conferències, recreacions, tallers, tasts de vi i oli o espectacles musicals, de dansa i poesia.

-**Salar** (Salar, Granada). Villa romana declarada BIC que encara avui segueix sent excavada i estudiada. La seva cronologia va del segle I dC al V dC i és una evidència clau de la importància que tingué aquest territori de la província Bètica durant les primeres centúries de la nostra era, donat que es tracta d'un dels exemples d'arquitectura domèstica rural romana més importants trobats a la península, on destaquen els mosaics, de composicions complexes amb detalls realitzats amb minuciositat i escultures de marbre. La villa es pot visitar mitjançant visites guiades, juntament al seu centre d'interpretació, on s'exposen algunes peces aparegudes al jaciment, complementades per plafons, pantalles i maquetes. Les visites guiades poden ser públiques, semiprivades o privades i també, durant els mesos d'estiu, la modalitat nocturna, que pot ser teatralitzada o no.

Pel que fa a les activitats, hi ha un ampli ventall, tant per a grups escolars com d'adults. La majoria estan encarades a fer una immersió al món romà i els seus costums, com ara crear mosaics, llànties, la cuina i cosmètica de l'època; no obstant, també existeix el vessant més arqueològic en el sentit estricte, atès que un taller consisteix en que els alumnes realitzin una excavació.

-**La Olmeda** (Pedrosa de la Vega, Palència). Es tracta d'una de les vil·les romanes més importants de la

Península Ibèrica, que fou declarada BIC l'any 1996 i és gestionada per una fundació que fou creada ex *professo* un cop es van cedir els terrenys a la diputació de Palència. A nivell cronològic, una primera villa es construí al segle I dC, mentre una segona, molt més luxosa, data del segle IV i fou destruïda al VI dC. Es tracta d'un complex arquitectònic de gran complexitat, del qual s'han conservat diverses torres, un peristil, arcades de maons, termes i nombroses estances amb mosaics d'una factura excellent, considerats dels més importants trobats a Espanya; a més a més, s'han documentat necròpolis de diferents períodes.

Tot i que ja comptava amb una coberta des de mitjans de la dècada dels 80, l'edifici actual fou inaugurat l'any 2009 i està compost per quatre naus, que actuen com a estructura i coberta a la vegada i es recolzen sobre pilars metàl·lics que no afecten a les restes arqueològiques. L'interior es concep com un gran espai continu, amb una coberta composta per un entramat de base romboïdal de platines d'acer que exteriorment es cobreix amb xapa d'alumini i, des de dins, sembla un cassetonat.

Els visitants transiten per una passarella de fusta delimitada per panells de vidre que es troba a una cota superior a la dels paviments i es fa més ampla o estreta segons les característiques dels punts destinats a observar els mosaics i tenen al seu abast pantalles tàctils, maquetes i panells amb explicacions i il·lustracions.

Tot i que no hi és dins el recinte, la villa posseeix un museu, situat a l'església del proper poble de Saldaña, el qual s'articula a partir de diferents sales i a la central s'exposen dues maquetes; una d'elles és la del jaciment, mentre l'altra és una reconstrucció de l'àrea termal. Cal afegir que, en aquest mateix espai, es projecta la reconstrucció virtual del conjunt arqueològic.

S'organitzen activitats de caire divers, com ara exposicions temàtiques temporals, concerts d'orgue, tallers per a nens i adolescents i públic general relacionats amb la música, la literatura i altres aspectes del món clàssic, espectacles de recreació històrica, etc. També ofereixen als centres educatius material didàctic de cara a les visites, en concret tres quaderns destinats a estudiants de primària, secundària i batxillerat.

Figura 17. Vista del jaciment de la Olmeda. Oscar from Palencia – Flickr.

-Almenara-Puras (Alemanara de Adaja-Puras, Valladolid). Villa romana declarada BIC que constitueix una residència palacial de més de 2000 m² i que fou construïda a l'Antiguitat tardana, en concret a la segona meitat del segle IV dC, malgrat que ja hi havia altres edificacions rústiques que es remuntaven a l'Alt Imperi. Les estances, distribuïdes al voltant de dos patis i unes termes, presenten una gran quantitat de paviments decorats amb mosaics (en total, 16 habitacions) i parets revestides amb pintures murals. Finalment, s'abandonà al segle V dC, tot i que va haver activitat posterior a la residència i els voltants, tal i com evidencien els indicis de fogueres i construccions domèstiques, així com una petita necròpolis.

El parc arqueològic, anomenat MVR (Museo de las Villas Romanas), ofereix la visita a la villa, coberta per una estructura moderna que protegeix les restes i genera un espai tancat on els visitants transiten per unes passarel·les metàl·liques per sobre del nivell de les troballes arqueològiques; és destacable el recurs de les instal·lacions de diorames al propi jaciment, recreant escenes d'elaboració de mosaics, pintures murals, sostres i la construcció dels murs, així com del procés d'excavació i recuperació de la villa.

Al marge del jaciment, a un edifici adossat, també hi ha un museu on s'exposen peces originals i reproduccions, acompanyades de panells explicatius, audiovisuals i maquetes.

Figura 18. Vista parcial del diorama ubicat a la villa d'Almenara de Adaja, on es recrea la producció de mosaics. Nicolás Pérez.

Una proposta molt interessant és la reconstrucció d'una villa romana benestant ideal, a prop del recinte arqueològic i el museu. Aquesta reproduïx a escala real una villa mitjana, seguint el model més comú del Baix Imperi i facilitant la comprensió del públic pel fet de poder visitar les seves estances, articulades al voltant d'un pati i degudament decorades i equipades amb objectes i mobiliari propis d'aquell moment; dins la casa es realitzen visites teatralitzades de manera esporàdica.

Cal afegir, finalment, la presència d'un parc de jocs infantil tematitzat amb elements que evoquen les activitats del món rural romà per aprendre sobre la vida quotidiana i cultura als latifundis de l'Antiguitat tardana.

Figura 19. Peristil de la villa romana ideal reconstruïda a Almenara de Adaja. Diputació de Valladolid.

-**Las Musas** (Arellano, Navarra). Aquesta villa romana, protegida amb la qualificació de BIC, data entre el segle I dC i el V dC, amb dues fases d'ocupació diferenciades; inicialment fou un centre de producció per a, paulatinament, esdevenir la residència luxosa d'una família aristocràtica. Destaca la *pars urbana*, amb unes termes i algunes estances decorades amb mosaics de gran riquesa artística, juntament amb la *pars fructuaria*, destinada a la producció, transformació i emmagatzematge de productes agrícoles.

S'han conservat molts espais en aquest sector, evidenciant que la producció de vi i, en menor mesura, d'oli era cabdal per aquesta explotació rural; de fet, la *cella vinaria* és un dels cellers romans més ben

conservats, amb una capacitat d'emmagatzematge aproximada de 45000 litres de vi i que posseeix un *lararium* en molt bon estat. També es conserven el *torcularium* o sala de premsat i el *fumarium*, on s'envellia el vi mitjançant calor i fum, així com una excepcional cisterna que recollia l'aigua de la pluja i té 3 metres de profunditat.

L'any 2008 s'obrí al públic el jaciment, després d'haver construït un edifici funcional modern que en cobreix bona part, amb la finalitat de protegir les restes i facilitar la visita mitjançant un recorregut establert, a més de fer possible el seu tractament didàctic i divulgatiu; de fet, es van instal·lar 9 panells murals a les parets de formigó i 14 en format de faristol sobre els passamans de les baranes. No obstant, hi ha un sector del jaciment que es troba a cel obert, en concret una edificació destinada al culte a Cibeles que també compta amb alguns panells explicatius.

S'ofereixen visites guiades on es posa molt èmfasi a la producció vinícola, tot i que també existeix la possibilitat de realitzar visites dinamitzades o bé teatralitzades, on *Vipsania*, la *domina* de la villa, dona a conèixer les restes de la seva residència i explica el seu rol dins d'aquesta i la societat.

En addició, el recinte compta amb un museu, on una de les peces més destacades és un tastavins de ceràmica.

-Carranque (Carranque, Toledo). Parc arqueològic protegit sota el distintiu de BIC que té una cronologia que arrenca al segle I aC i finalitza al V dC. En aquest recinte es troben diferents edificacions, donant lloc a un complex de gran riquesa: la villa pròpiament, amb un dels conjunts de mosaics més ben conservats i que, a part de l'àrea residencial, també conserva la productiva, encarada a l'elaboració de vi i oli; un edifici palacial tardoràtic que, en època visigòtica, esdevindria una basílica i, posteriorment, un monestir; un mausoleu amb les restes del propietari i els seus familiars més propers.

La villa de Matern, el propietari, està coberta per un edifici modern metàl·lic que afavoreix la preservació dels paviments decorats. Dins l'edifici, els visitants transiten per l'itinerari que estableixen les passarel·les, metàl·liques i de fusta, alçades sobre pilars que també sustenten la coberta i no afecten els vestigis arqueològics i tenen com a suport panells explicatius.

La resta del conjunt arqueològic es troba a l'aire lliure, tot i que també ha estat habilitat per a la seva visita ja que, en el cas de l'edifici palacial, es pot transitar per una passarel·la i el mausoleu està envoltat per una barana; en ambdós casos hi ha també rètols amb informació sobre els béns patrimonials. A més a més, compta amb un centre d'interpretació instal·lat en un edifici modern exempt amb una exposició permanent que, mitjançant panells, audiovisuals, maquetes, diorames i

reproduccions ofereix una visió àmplia del jaciment i la vida romana; també compta amb una sala per a exposicions temporals, sala de reunions, de premsa i audiovisuals, aula didàctica, botiga, àrea de descans, etc.

Des del recinte arqueològic s'ofereix l'opció de fer la visita de forma lliure i autònoma, guiada o bé utilitzant la realitat augmentada, en dues modalitats. Una, a partir de l'aplicació per a mòbils i tauletes *Parques XR Castilla-La Mancha*; l'altra, mitjançant ulleres de realitat virtual. En tots dos casos, el visitant podrà veure, *in situ*, les reconstruccions virtuals de determinats espais del jaciment, complementades per narracions que proporcionin més informació. En referència als centres educatius, a part de les visites guiades, també es dona la possibilitat de contractar un taller addicional.

-La Loma de Regadío (Urrea de Gaén, Terol). Villa romana amb una ocupació molt dilatada en el temps, atès que la seva cronologia abasta del segle I dC al V dC. De la *pars urbana* es conserven alguns mosaics i un peristil porticat, però les restes evidencien que era una residència més aviat modesta i, per tant, la família propietària no era tant benestant com les d'altres documentades. Pel que fa a la *pars rustica* i *fructuaria*, és l'element de major importància d'aquesta propietat, atès que la seva funció era clarament econòmica, destinada a l'explotació vinícola i oleícola, tal i com fan palès els gairebé 300 m² de superfície de la zona de premsat, on s'han documentat cinc premses de biga i dues bases de molí, a més de les canalitzacions i dos grans dipòsits.

Entre els anys 2007 i 2009 es construí la coberta destinada a protegir les restes, que també tanca el jaciment pels laterals, generant un espai tancat que proporciona un major grau de protecció. Els visitants recorren per la villa gràcies a una passarel·la metàl·lica elevada sobre les restes i, en uns punts determinats, es troben panells explicatius sobre els passamans.

Destaca el fet que s'hagin reconstruït, *in situ*, les premses de biga, la qual cosa ajuda a copsar d'una manera més clara quina era la maquinària emprada en aquella època i el seu funcionament. Altres recursos museogràfics interessants són les lones col·locades a les parets, tant internes com externes, amb il·lustracions que recreen l'aspecte del peristil o bé de la villa des de fora i el paisatge, a més de les il·lustracions a escala real de personatges que viurien i/o treballarien allà, com ara els esclaus. Cal afegir que, sota demanda, es realitzen visites guiades.

Figura 20. Vista parcial del jaciment de la Loma de Regadio.
Centro de Estudios Locales de Andorra.

-Veranes (Gijón, Astúries). Villa romana declarada BIC que va estar en funcionament des del segle I dC fins el V dC i a la que, posteriorment, s'hi enclavaria una església visigòtica i una necròpolis de l'Alta Edat Mitjana. La villa, amb una hectàrea d'extensió, fou construïda al Baix Imperi sobre un important assentament rústic, adscrit a l'Alt Imperi, i era una residència de gran luxe, propietat d'un personatge destacat, probablement anomenat *Veranius*.

L'àrea residencial està molt ben conservada i hi destaquen algunes estances nobles, ja fossin privades o espais públics i de representació, pavimentades amb mosaics i unes termes, tot i que també estan documentats la cuina i un forn domèstic, a més d'una estructura que possiblement correspondria a un *horreum*.

El jaciment està museïtzat a l'aire lliure i el recorregut el marca una sendera que condueix els visitants per les restes i compta amb diferents punts d'observació. No obstant, hi ha un espai que rep un tractament especial, l'*oecus*, la sala de representació on el *dominus* rebia la clientela i personatges destacats i que domina el conjunt; presenta una coberta moderna cúbica que protegeix el mosaic i, alhora, evoca el volum que tingué l'estructura.

El març del 2007 s'inaugurà el centre d'interpretació, on s'exposen algunes peces trobades al jaciment i

maquetes on es restitueix el seu aspecte a diferents períodes, a més de la projecció d'un audiovisual. D'aquest modern edifici, amb murs de pedra i malla metàl·lica, surt la sendera que condueix al recinte arqueològic. A més a més, a la recepció del museu es pot obtenir una videoguia d'ús individual, a partir de la qual es recreen les estances de la villa, oferint una visió més completa i comprensible de les restes.

Altres casos, dels quals hi ha aspectes a destacar dins l'Estat son, per exemple, la villa de **Cambre** (Cambre, La Corunya), les restes de la qual foren traslladades a un centre d'interpretació creat *ex professo* per tal de no perdre-les, degut a que la troballa fou casual en un context d'actuació urbanística. Dins l'espai museístic d'aquesta villa, datada entre els segles II i IV dC, es troben maquetes que recreen diferents espais del jaciment, com és el cas del *balneum* o les latrines.

Pel que fa a la villa de **La Dehesa** (Las Cuevas de Soria, Sòria), està gestionada per l'empresa SoriamuséuM i ofereix un ampli ventall de tallers i activitats, tant pel públic escolar com general, a més de celebrar esdeveniments vinculats al món romà, com representacions teatrals d'obres clàssiques, projeccions de cinema, demostracions de recreació històrica, concursos fotogràfics, gimcanes, etc.

En el cas de la villa de **Noheda** (Villar de Domingo García, Conca), presenta una estructura de coberta

revestida amb fusta, la qual cosa genera un efecte de simbiosi amb el paisatge, i és força interessant la tècnica amb la qual es van instal·lar les passarel·les; en comptes d'estar enclavades a terra mitjançant bigues de sosteniment, es troben suspeses gràcies a uns cables metàl·lics que provenen de l'entramat del sostre, la qual cosa genera en el visitant l'efecte d'estar flotant sobre les restes.

Figura 21. Vista parcial del jaciment de Noheda. Gobierno de Castilla-La Mancha.

- Exemples d'àmbit internacional:
 - Itàlia és, sens dubte, el país amb major quantitat de jaciments romans, la majoria dels quals presenten un alt grau de protecció i gestió dels equipaments patrimonials. En referència a vil·les romanes, poden ser destacades les següents: la de **Patti** i la de

Casale, ambdues a Sicília. La primera, és una mostra de les grans residències romanes d'època tardana, construïda al segle IV dC i destruïda violentament per un terratrèmol cap el 400 dC. Es conserven alguns mosaics, nombrosos murs amb una alçada considerable i totes les restes es troben sota una coberta que queda fixada mitjançant pilars metàl·lics encastats sobre alguns murs del jaciment; no obstant, les passarel·les destinades al trànsit de persones es troben suspeses, gràcies a uns cables que queden ajustats a l'estructura de cobriment.

La segona, situada a Piazza Armerina, també correspon a l'Antiguitat tardana, ja que fou construïda al segle IV dC, i està catalogada com a Patrimoni de la Humanitat per la UNESCO. Probablement era la residència d'un destacat personatge de la classe senatorial i destaca pels espectaculars mosaics en un estat de conservació excepcional, en bona part per quedar coberts a causa d'una allau de fang del mont Mangone, que ocupen al voltant de 3500 m2.

És destacable l'estructura que cobreix el jaciment, dissenyada per Franco Minissi l'any 1957 i destinada a la protecció dels mosaics, tot i que va un pas més enllà pel fet de recrear les volumetries originals, hipotèticament, generant una sensació de restitució de l'edifici al seu estat originari. Aquesta estructura, tot i que d'una forma no massa invasiva, s'encaixa als murs del jaciment i hi ha alguns espais interiors on també s'ha emprat la tècnica de la reconstrucció arquitectònica, com ara l'absis d'una de les estances, realitzat en fusta.

Figura 22. Vista parcial de la villa del Casale. Rino Porrovecchio.

b) Ruïnes medievals i modernes / arquitectura popular rural

Pel que fa a les restes arquitectòniques de la masia, ha resultat molt complicat trobar referents directes, atès que es tracta d'un cas molt particular i no ha sigut possible establir paral·lels amb altres masies d'època moderna de caire senyorial i monumental que es trobin en ruïnes i hagin estat objecte d'una museïtzació a l'aire lliure, rebent el tractament d'un jaciment arqueològic, ja sigui a territori nacional o internacional. No obstant, existeixen alguns equipaments patrimonials que presenten un cert grau de vinculació per la seva naturalesa, construccions del mateix període o proper i el seu caire rural, així com la temàtica etnològica, enllaçada amb la vida al camp i la producció agrícola.

- Exemples del territori català:

-Masia Molí de Can Batlle (Vallirana, Baix Llobregat). Monument declarat BCIL format per un molí hidràulic fariner originari de finals del segle XV i en funcionament fins els anys 20 del segle passat, alimentat per una bassa annexa, al qual se li adossà la masia de Can Batlle, construïda l'any 1602 i ampliada durant el segle XVIII, amb estances vinculades amb la producció vitícola, com un celler i un espai de premsat de raïm.

Després d'estar molt temps tancats i tapiats, el molí i la masia foren adquirits per l'Ajuntament de Vallirana l'any 1984 i, a finals de la dècada, s'hi realitzaren algunes intervencions arqueològiques. A mitjans dels 90 foren rehabilitats per l'arquitecte del Servei de Patrimoni Arquitectònic de la Diputació de Barcelona, Josep Rovira Pey i el 2015 la Generalitat va incloure el molí al llistat dels 150 elements més destacables del patrimoni industrial català. Es tracta d'un dels primers molins rehabilitats i restaurats al territori català, esdevenint un clar referent en la museïtzació d'espais productius previs a la industrialització.

Actualment constitueix un equipament municipal de caire històric i cultural polivalent, atès que acull la seu de la regidoria de Cultura i Esports, l'Associació d'Amics de Vallirana i el Consorci de Normalització Lingüística i, a més a més, és escenari de concerts i cerimònies civils, així com de tallers d'art i cultura i exposicions de

temàtica diversa. No obstant, la funció més destacada és la que compleix com a Centre d'Interpretació del Patrimoni, també anomenat Centre d'Interpretació dels molins fariners.

Així doncs, a través de visites guiades es poden conèixer diversos espais de la masia que conserven els seus elements originals, com la cuina, la llar de foc, el pati, la quadra, l'era, la bassa o un cup de vi. També es poden veure els dos molins hidràulics, restaurats i en funcionament; el de rodet horitzontal, del segle XV, i el que és accionat per una gran roda de calaixos de més de 10 metres de diàmetre, del segle XIX, únic a la província i gairebé a tot Catalunya.

Les visites donen a conèixer els elements que els componen i el seu funcionament, així com l'ofici de moliner i els estris que s'empraven, per acabar explicant el procés d'obtenció del blat i la farina i, en darrera instància, la importància del pa; en definitiva, s'ofereix una visió holística d'una activitat productiva que dona com a resultat un aliment clau en la història de la humanitat. Cal afegir que s'organitzen tallers i activitats pensats per a públics de totes les edats, alguns en relació al pa, altres amb la natura, la terrisseria i l'art.

Figura 23. Interior del molí de Can Batlle. MNACTEC.

• Exemples del territori estatal:

-**Museo de las masías y de la memoria rural** (Mas Blanco, San Agustín, Terol). Museu a l'aire lliure inaugurat el 2019 i situat a una masada o barri masover abandonat que pretén mostrar la forma de vida de les persones que el varen habitar, aplicant-se també als poblaments rurals dispersos de la resta d'Aragó, Catalunya i bona part de la Comunitat Valenciana. Ha estat resultat del treball al llarg de cinc anys de l'associació de custòdia del territori Recartografías, que va rehabilitar les estructures amb la finalitat de tornar a donar vida a l'indret i difondre la vida i organització d'aquestes tipologies de poblament i, en definitiva, reivindicar el món rural.

El conjunt està format per 8 espais diferents, com l'escola, la casa de la mestra, el forn comunal, l'edifici de

premsat o cup de vi, el celler, l'aljub, un refugi i lloc de comandament de la Guàrdia Civil. Aquests àmbits estan museïtzats, amb una escenografia que reproduïx el seu aspecte original i també presenten panells explicatius que permeten seguir el recorregut de forma lliure.

A més a més, alguns espais tenen peces exposades des d'una vessant més museogràfica, dins vitrines. D'aquesta manera, els visitants poden conèixer aspectes quotidians de la vida dels masovers, com l'agricultura i la viticultura, l'educació i la sanitat al món rural, l'aprofitament de l'aigua, etc.; a més d'episodis històrics convulsos com la Guerra Civil i la postguerra, així com l'èxode rural cap a les ciutats a mitjan segle XX.

Figura 24. Taberna-botiga del Museo de las masías y de la memoria rural. Recartografías.

Tot i que les visites es poden realitzar seguint els suports museogràfics, l'associació també ofereix visites guiades que enriqueixen el contingut i l'experiència. Així mateix, realitza jornades especials anomenades "Fines masoveros", on tenen cabuda activitats diverses, com ara conferències sobre literatura, la dona i el món rural; ponències i tallers sobre ciències ambientals i botànica o bé un taller teoricopràctic sobre construcció de pedra seca, seguint les mateixes tècniques que els habitants de Mas Blanco.

-Caserío-Museo Igartubeiti (Ezkio-Itsaso, Guipúscoa). Espai patrimonial format per un caseriu almàssera del segle XVI que fou comprat per la Diputació Foral de Guipúscoa l'any 1992 i restaurat amb la finalitat d'esdevenir un museu etnogràfic, inaugurat el 2001, que exposa la forma de vida i treball del medi rural basc i, especialment, la producció de sidra.

Les seves característiques el converteixen en un dels màxims exponents de l'època daurada dels caserius bascs i, el fet de conservar en molt bon estat l'estructura original de fusta i l'almàssera de sidra, fa que sigui un dels més interessants i valuosos del patrimoni del País Basc, que reflecteix clarament els valors culturals, històrics, arquitectònics i simbòlics d'aquella època i la societat que el va construir i donar una utilitat.

El caseriu ha esdevingut un museu, a l'interior del qual es reproduïx la vida que s'hi duïa a terme antigament,

permetent que els visitants s'endinsin en una experiència completa i sensorial, ja que la casa compta amb el mobiliari, eines, il·luminació i olors propis d'aquesta mena de propietats rurals. A més a més, es va construir un centre d'interpretació de 672 m², al sud del caseriu i sota la rasant del terreny amb façana a la vall, a una cota inferior de l'element patrimonial; així doncs, no genera un impacte visual sobre aquest ni sobre el paisatge i la part superior està habilitada com aparcament.

Està ideat per a servir com a complement a la visita del caseriu i oferir informació cabdal per a entendre millor el *baserri* (caseriu en èuscar) d'una manera holística i completa, des de la perspectiva històrica, arquitectònica i social, mostrant la seva evolució al llarg de més de mil anys, gràcies a recursos multimèdia i audiovisuals (projeccions, hologrames, efectes de llum i so...) on els propis habitants del caseriu parlen sobre aquestes qüestions i fan de guies al llarg del recorregut de l'espai expositiu permanent, compost per cinc grans àmbits.

A part de la vessant etnològica, també es mostren restes arqueològiques trobades durant les primeres intervencions i el desenvolupament de la restauració.

Figura 25. Interior del caseriu. Igartubeiti Baserria.

Al marge de l'àrea d'exposició permanent, també hi ha una de caire polivalent destinada a exposicions temporals i tallers pedagògics, a part d'esdeveniments com presentacions i entregues de premis. A més a més, compta amb la zona de recepció i atenció al públic, serveis complementaris i un sector d'oficines i magatzems. A l'exterior s'instal·là una zona de picnic i un hort ecològic, canviant segons l'època de l'any i indispensable en aquest paisatge cultural format pel caseriu, element de simbiosi entre cultura i natura.

La institució compta amb una àmplia programació cultural, destinada a transmetre l'herència cultural del caseriu i tots els elements relacionats amb ell, sempre des de l'educació patrimonial i procurant que tingui un ús social. Així doncs, s'aborden el patrimoni material,

immaterial i natural des de diferents vies, com ara les exposicions temporals prèviament esmentades, activitats i projectes. En relació a les segones, en son diverses, ja que es realitzen concerts, jornades de debat i reflexió, experiències sensorials, tallers d'elaboració de galetes i suc de poma, tallers familiars, experiència de visita guiada, degustació de sidra i menú típic, etc.

Dos dels esdeveniments més destacats al llarg de l'any son la festa gastrocultural del "Barrikote", l'única ocasió en que es pot tastar la sidra realitzada mesos abans, i la "Sagardo Astea" o setmana de la sidra, durant la qual l'almàssera torna a funcionar per a premsar les pomes i es complementa amb tallers-degustació, teatralitzacions, animació musical amb instruments tradicionals, etc.

Figura 26. Premsada de pomes a l'almàssera del caseriu Igartubeiti.
Asier Sarasua – Flickr.

Cal afegir que el seu programa educatiu és força potent i ben estructurat, enfocat tant al públic escolar (educació infantil, primària, secundària, batxillerat i formació professional) com al familiar i que tracta temàtiques variades.

Així mateix, produeix projectes de forma conjunta amb altres agents externs, cadascun d'ells amb una temàtica diferents però que, d'una manera o altra, manté un lligam amb els valors d'Igartubeiti; per exemple, un projecte documental i audiovisual de recuperació de la memòria oral, d'educació artística i creació a contextos rurals, xerrades amb baserritarres actuals per a vincular passat i present, el desenvolupament d'un sistema d'audioguia, etc.

Ca l'Alemany és una masia d'origen medieval reformada monumentalment al segle XVIII, les ruïnes de la qual s'emplacen a la vall de Betlem, al nord del terme municipal de Badalona i dins el parc natural de la Serralada de Marina.

Es tracta d'un conjunt arquitectònic de grans dimensions, donat que ocupa una superfície d'uns 2000 m², aproximadament (segons els mesuraments realitzats mitjançant *Google Earth*, 2.014,02 m²). A part de la masia, existeixen les restes arqueològiques d'una villa romana que s'ocupà des del canvi d'era, a inicis de l'Alt Imperi, i fou amortitzada a finals del Baix Imperi, després de diverses transformacions cap el segle II dC.

Aquests béns patrimonials se situen al polígon 13 i la parcel·la 2 de Montigalà, a Badalona (Barcelonès, Barcelona), amb una superfície de 108.910 m². La referència cadastral del bé immoble és 08015A013000020000QU i està catalogat dins la classe rústica i té establert com a ús principal l'agrari, tot indicant subparcel·les com "pastures" (100.765 m²), "matoll" (4.816 m²) i "improductiu" (1.759, 98 i 1.472 m², respectivament).

La realitat és que aquesta terra està en desús, com la pràctica totalitat de la vall, donat que Ca l'Alemany i els camps que d'ella depenien foren abandonats quan els masovers marxaren de la propietat, a mitjans del segle passat; a més a més, des que s'establí el parc natural,

tampoc s'ha revitalitzat l'activitat agrícola, sinó que s'ha mantingut l'indret com un espai natural, tot i que molt massificat i degradat.

És necessari remarcar que aquesta finca és privada i es desconeix qui en té la propietat, tot i que no deixa de sobtar que, després de l'abandonament i destrucció parcial de la masia, els propietaris optessin per no reconstruir-la i deixar-la caure.

El projecte de Ca l'Alemany pretén ser una alenada d'aire fresc per a un territori molt transitat i, alhora, desconegut. Sempre ha comptat amb pressió humana, antigament per la pròpia ocupació de la zona però, des de les darreres dècades, amb dues vessants força diferenciades: per una banda, els usuaris que podem anomenar "excursionistes" que realitzen caminades per la vall atès que és un espai natural molt proper a la ciutat (de fet, durant la pandèmia de COVID-19 va esdevenir una mena d'oasi entre els blocs de pisos i l'asfalt); d'altra banda, aquelles persones que es dediquen a realitzar activitats poc respectuoses, com l'abocament de deixalles i el vandalisme vers el patrimoni.

Així doncs, constitueix un espai conegut per part d'un percentatge prou alt de la ciutat (per diferents motius i interessos) però molt poca coneix en profunditat la seva història i significat; de fet, la majoria de gent només veu les ruïnes que queden dempeus i no pot imaginar com eren originalment ni com es va desenvolupar la vida al

llarg dels segles que estigué en funcionament la masia. A més a més, gairebé ningú sap de l'existència de la villa romana ni la seva ubicació, fins el punt que poden trepitjar-la sense adonar-se'n.

D'aquesta manera, el que vol aconseguir la proposta és fer que les restes arqueològiques i arquitectòniques siguin posades en valor i protegides d'una manera efectiva, a diferència de com es porta fent fins els nostres dies, tot creant un parc arqueològic i etnològic amb un centre d'interpretació on es presenti el discurs que articula els béns patrimonials i, en essència, tot el territori on es troben: la vida rural i la producció de vi a la vall.

Justament és una vall d'una extensió considerable, molt propera tant al nucli urbà de Badalona com al de Santa Coloma de Gramenet i, precisament per aquest motiu, es pot considerar gairebé un miracle que sigui una de les poques que no han estat urbanitzades a la comarca, davant la pressió urbanística. Es tracta d'un enclavament especial, pel fet de ser un refugi natural i tranquil que, malgrat ser tan a prop de la bullícia de les grans ciutats, ajuda a desconnectar d'una manera molt satisfactòria i compta amb molts atractius.

Figura 27. Vista de la vall de Betlem, amb les ruïnes de Ca l'Alemany en primer terme i el monestir de Sant Jeroni de la Murtra al fons. Vicente Maza Gómez.

Un dels atractius és l'ecològic, el qual és innegable, donat que forma part del parc natural de la Serralada de Marina o Serralada Litoral. La seva biodiversitat i riquesa paisatgística ja fan que sigui un espai d'alt valor natural, més encara tenint en compte que es troba a tocar d'una de les àrees amb major concentració de població del país i conserva bona part de la seva riquesa.

L'atractiu històric, patrimonial i cultural li confereix un valor afegit, atès que suposa l'expressió d'un llegat que hem heretat dels nostres avantpassats i explica qui som i d'on venim. Per començar, l'ocupació humana ja està testimoniada des d'època ibèrica (amb una més que probable vinculació al pròxim poblat de Puig Castellar) a diversos jaciments, com ara on actualment

hi ha el monestir de Sant Jeroni de la Murtra, on es localitzen les ruïnes de l'ermita de la Miranda (a la vora del monestir) i a la pròpia villa de Ca l'Alemanys; cal afegir que, molt probablement, encara quedin moltes restes arqueològiques per descobrir a la vall que proporcionarien nou coneixement i ajudarien a confeccionar una nova visió sobre l'activitat humana de la zona.

Per descomptat, d'època romana se'n conserven restes als jaciments prèviament esmentats i dels períodes posteriors també; bon exemple son el monestir i la pròpia masia de Ca l'Alemanys, però també el parell d'aqüeductes existents, el de Dosrius (o Sant Jeroni de l'Aigua de Dosrius) i el que té el nom de la masia, ja que estava destinat a subministrar-li aigua, a més de la mina i la font, ambdues també anomenades amb el nom de la masia.

En conjunt, es pot apreciar que aquesta propietat era un dels elements clau de la vall, gairebé la protagonista, només superada per l'imponent monestir, el símbol indiscutible.

El projecte busca, doncs, aprofitar tots aquests valors i riquesa de l'entorn i crear un equipament cultural que l'enriqueixi, evitant al màxim l'impacte sobre aquest, establint un eix entre el monestir de Sant Jeroni i Ca l'Alemanys, els dos elements de major rellevància de la vall (sense menystenir el conjunt d'ermites que hi ha

a la part més alta), tot entroncant el patrimoni històric i el natural a partir d'una tradició secular, com és la viticultura, una de les pràctiques més antigues de la humanitat. Donat que històricament la vall ha estat coberta de vinyes i en els darrers anys s'està recuperant l'activitat, es tracta d'un espai idoni per a oferir aquest missatge que és, al cap i a la fi, l'essència d'aquest paisatge creat per l'acció antròpica al llarg dels segles.

A més a més, és ben sabut que la masia de Ca l'Alemanys fou una gran productora, ja que estan documentades les vinyes que hi havia al voltant de la casa i també la seva activitat, així com la infraestructura amb la qual estava dotada per a dur a terme el procés. En el cas de la villa romana, les restes excavades no permeten determinar l'existència explícita d'estructures específiques per a la producció de vi però és molt probable que hi fossin i encara no s'hagin excavat o, fins i tot, es trobin sota els murs de la masia.

En definitiva, Ca l'Alemanys és l'espai idoni per a transmetre aquest contingut, donat que constitueix un centre de producció al llarg del temps, gairebé de forma ininterrompuda, i també pot ser un punt de benvinguda a la vall, segons l'itinerari que se segueixi, si s'arriba des de Badalona en comptes de Santa Coloma. S'ha creat un eslògan que engloba el missatge i raó de ser del projecte de parc arqueològic i, alhora, serveix per a difondre i vendre la imatge d'aquest; **Ca l'Alemanys: 2000 anys de vi.**

Val a dir que es tracta d'un projecte totalment nou, mai abans plantejat (tot i que als anys 80 es va proposar actuar d'alguna forma sobre les estructures, o bé enderrocar-les), i això comporta que aquest conjunt patrimonial hagi rebut molt poca atenció i estudi, la qual cosa comporta les seves dificultats.

Tot i que la villa romana sí fou estudiada entre finals dels anys 70 i inicis dels 80, la informació no és gaire extensa i, a nivell gràfic, les poques evidències disponibles (fotografies, plantes, seccions estratigràfiques) compliquen situar-la espacialment i determinar la seva extensió, donat que resta mitjanament coberta de terra, ja que els murs afloren sobre el terreny i son molt visibles i només estan tapats per la coberta vegetal.

Pel que fa a la masia, directament no ha sigut estudiada de forma rigorosa, tant des d'una visió històrica com arquitectònica, fins al punt que s'ha hagut d'elaborar una planimetria de les ruïnes, donat que no s'ha trobat cap disponible i sembla que mai se n'ha elaborat ninguna.

El que demostra aquesta situació és que s'ha hagut de treballar i elaborar la proposta sota mínims, amb poques dades i recursos, la qual cosa no ha fet disminuir la il·lusió i les ganes en cap moment.

Objectiu general

L'objectiu principal que engloba la raó de ser d'aquest projecte és recuperar i posar en valor aquest patrimoni històric i arqueològic tan degradat i malmès per a la seva preservació de cara al futur i, alhora, que tingui una utilitat al present; a més a més, es pretén donar a conèixer una part del patrimoni de Badalona que engloba bona part de la seva història i exemplifica la transcendència de la viticultura i el món agrícola, tan arrelats a la nostra cultura.

Objectius específics

D'aquest objectiu global se'n deriven altres de caire més específic, que ajuden a acotar millor les línies estratègiques que es proposaran al llarg del present projecte i li confereixen un sentit molt més definit i cohesionat.

Se'n poden establir diferents categories:

Nivell patrimonial

-Protegir, museïtzar i posar en valor els elements patrimonials.

-Rehabilitar la villa romana (la segona més ben documentada de *Baetulo* i la primera dins el terme municipal de Badalona) per tal que les restes siguin visibles i comprensibles.

-Rehabilitar la masia d'època moderna, amb alguns espais molt destacables arquitectònica i funcionalment (galeria d'arcs amb una bassa, celler amb cups de vi) per tal que les estructures siguin segures, visitables i comprensibles, amb les pertinents restauracions.

-Crear un centre d'interpretació que vehiculi un missatge basat en el món rural i la producció de vi del passat, present i futur al territori que generi una simbiosi entre els béns patrimonials i el seu entorn.

Nivell ecològic

-Revitalitzar un entorn natural periurbà força degradat que, tot i haver estat declarat parc natural, és encara molt malmès per l'acció antròpica provocada per la proximitat a nuclis de població amb tanta densitat d'habitants.

-Vincular els béns patrimonials amb l'entorn i potenciar la descoberta d'aquest, apreciament el paisatge i la resta d'elements patrimonials conservats a la vall, a tocar de la ciutat i que constitueix un refugi natural i verd.

Nivell sociocultural

-Crear un equipament on s'expliqui una part molt important de la història local, en concret el desenvolupament de la vida a la vall al llarg dels segles, posant èmfasi a la producció vitivinícola.

-Aconseguir que els visitants s'identifiquin amb les societats del passat i fer la història més propera.

-Ofertir activitats educatives per a centres escolars.

-Ofertir activitats de dinamització per al públic general.

-Collaborar amb entitats (associacions, museu local) i les cooperatives de la zona per tal que la proposta resulti atractiva per a tots els agents implicats.

-Potenciar la revitalització de la producció vitícola local, especialment a la vall.

Tot seguit s'exposen aspectes fonamentals vers el projecte que defineixen la seva essència, com ara la missió que persegueix, la visió amb la qual vol desenvolupar-se i els valors que el fonamenten.

Missió

Preservar i fer accessible el patrimoni cultural de Badalona, en concret la villa i masia de Ca l'Alemany, per a contribuir a la seva futura conservació i promoure el seu coneixement i apreciació al present; tot dins el seu context ecològic i ambiental, que pren molt protagonisme ja que és cabdal a la transmissió del missatge que es vol transmetre, buscant la proximitat amb la ciutadania i l'establiment de vincles que la identifiqui amb les poblacions del passat.

Visió

- Crear i consolidar un equipament cultural que esdevingui un referent a nivell territorial.
- Promoure el coneixement del patrimoni local des d'una perspectiva més propera.
- Generar un impacte positiu sobre l'ecosistema cultural i el territori on es troba, potenciant la seva revitalització.

Valors

- Compromís social: la institució sempre vetllarà pel respecte i la tolerància, la participació activa de la ciutadania i la perspectiva de gènere.
- Transparència: com a institució que pretén ser un referent, és essencial ser totalment transparent i honesta amb l'administració, les entitats col·laboradores i el públic.
- Sostenibilitat: la institució advoca ferventment per la conservació del medi ambient i, en concret, del paisatge que envolta l'equipament cultural, motiu pel qual es buscarà generar el menor impacte ambiental i paisatgístic, tot promovent l'activitat vitícola local que torna a donar vida a la vall.

Villa romana

Uns dels exemples més destacats de les *villae* de la Badalona romana és, sens dubte, Ca l'Alemany, a la vall situada entre el turó de l'Espiral i Montigalà (Carreras *et al.*, 1992: 32), limitant amb el terme municipal de Santa Coloma (Prevosti, 1981: 60). Les excavacions es van realitzar l'any 1976, en un moment de completa degradació de l'entorn que va deixar al descobert algunes restes per l'acció del motocròs, en dues campanyes diferenciades; la primera començà el 20 d'abril i l'altra al juny (Prevosti, 1982: 295).

El resultat fou la descoberta de part d'una casa rural, composta de nou estances (Prevosti, 1982: 295). Les seves parets són de pedra granítica local mal tallada amb la cara vista plana i unides entre sí a partir de morter de calç i sorra, pedra més petita i terra, amb una alçada que oscil·laria entre els 20 i 40 centímetres, mentre la resta seria de tovot (Prevosti, 1976: 5). Els fonaments es basen en trinxeres profundes excavades al sauló i reomplertes amb pedra i morter (Prevosti, 1981: 108).

L'habitació A presenta un fons de *dolium* destinat a l'emmagatzematge a una cantonada i restes, enmig de l'estança, dels fonaments d'una estructura semicircular que la divideix en dues parts, així com moltes escòries de ferro i vidre a la seva base, a més d'un primer nivell de cendres, la qual cosa faria pensar que es tracta de la base d'un forn o, si més no, una estructura relacionada amb un taller de fosa (Prevosti, 1976: 4, 5; Prevosti, 1982:

295). A la paret E s'hi documentà una conducció d'aigua de secció rectangular i recoberta d'*opus signinum*, que podria haver estat ja fora de la casa (Prevosti, 1976: 5) i que fou inutilitzada al segle II dC o després (Prevosti, 1981: 101).

Figura 28. Vista del jaciment romà de Ca l'Alemany durant la seva excavació, 1976. Fons d'imatges del Departament d'Arqueologia del Museu de Badalona.

La denominada habitació B, documentada de manera parcial, es caracteritza per un paviment d'*opus signinum* compost de morter i ceràmica amb petites lloses de pissarra negra romboïdals incrustades amb una disposició en la què dibuixen estrelles, en filades paral·leles al sentit de la paret i perpendiculars a ella (Prevosti, 1982: 295; Prevosti, 1981: 65).

A l'extrem nord-est es conservaven restes d'una paret amb estuc, que havia caigut sobre el paviment que tapava part de les lloses (Prevosti, 1976: 4). A la paret nord s'hi trobava una piscina adossada de 2,3 metres de llarg pel costat conservat íntegrament, amb paret de pedra i morter recoberta d'una capa de cendres de 3 centímetres i *opus signinum* (*idem*: 5), el qual tenia encastat, al fons, una llosa de pissarra negra de grans

Figura 29. Vista del dipòsit o piscina i el paviment de lloses de Ca l'Alemany, 1976. Fons d'imatges del Departament d'Arqueologia del Museu de Badalona.

dimensions, en concret de 80 x 50 centímetres (Prevosti, 1982: 295; Prevosti, 1976: 5).

Dins d'aquesta piscina o dipòsit van ser trobats nombrosos fragments d'estuc amb pintures murals, concretament quatre plafons amb els següents motius: el primer presenta «dofins blaus sobre fons vermell, envoltat de franges blanques i negres», el segon té motius blaus sobre fons blanc, el tercer «motius vegetals i florals de colors verds, grocs, vermells, morats i blanc» sobre fons negre i, finalment, un amb els mateixos colors que l'anterior però sense cap motiu decoratiu al centre (Prevosti, 1976: 5).

Dins d'aquest espai també sortiren diverses *tegulae mammatae*, plaques ceràmiques per a construir cambres d'aire entre els murs, així com restes de canonades ceràmiques típiques d'hipocaust; aquestes evidències fan pensar que ens trobem davant una zona termal i, possiblement, el *frigidarium*, atès que no hi havia hipocaust a l'estança (Prevosti, 1976: 5).

A part del material constructiu i les pintures, també hi havia un parell de teules amb inscripcions, que són "CN DOMIT..." i "CN DOMITI CLEMENTIS", respectivament (Prevosti, 1981: 70), i cronològicament oscil·len entre finals del segle I dC i inicis del II dC (*idem*: 71).

Pel que fa a la resta d'habitacions, la I podria ser també una «dependència termal» i segurament comptava

amb un mosaic blanc i negre (Prevosti, 1982: 295). A més a més, Prevosti (Prevosti, 1981: 97) hi trobà un tros de mosaic de 75 centímetres de llarg per 40 centímetres d'ample de tesselles blanques de marbre i negres de calcària, probablement d'entre els segles II i III dC, sobre un paviment d'*opus signinum* que no estava *in situ*, sinó «aflorant al marge del terreny». La G potser fou «l'angle d'un corredor en forma de L o bé d'un peristil o pati interior» (Prevosti, 1982: 295).

Dels àmbits restants, les restes obtingudes mitjançant les cates i excavacions no evidencien cap funció específica i, en conseqüència, son de difícil interpretació (Prevosti, 1982: 295), tot i que el recinte H podria haver estat un espai de treball ja fora de la casa o bé un pati interior, en el què s'hi trobà ceràmica republicana (Prevosti, 1981: 110) però, en ser parcial la planta, no es pot saber amb certesa com era la casa en la seva totalitat.

En referència a les cronologies obtingudes a partir de l'estudi dels materials, han permès determinar que la casa ja existia al segle I aC, atès que hi ha presència de materials republicans i, fins i tot, de tradició ibèrica, però els moments més àlgids tingueren lloc durant els segles II i III dC; tanmateix, la zona termal es construí entre finals del segle I dC i inicis del II dC (Prevosti, 1981: 110, 111).

L'estructura semicircular de l'habitació A va estar en funcionament fins el segle II dC o mitjan del III, tot i que

l'estança s'abandonà al segle IV, com la majoria de les habitacions (Prevosti, 1981: 88). No se sap si la destrucció i abandonament definitius es produïren en aquesta centúria o bé a la següent, perquè hi havia una tomba, d'època tardana, amb *tegulae* a l'entrada de la masia moderna de Ca l'Alemany, de la qual no va sortir material (*idem*: 111). Per tant, la villa romana de Ca l'Alemany no era de caire luxós però sí comptava amb comoditats (Carreras et al., 1990: 19) i, en definitiva, es tractaria d'una «casa benestant, plenament romanitzada», que devia ser ocupada per un propietari de tipus mitjà (Prevosti, 1982: 296).

L'estudi realitzat al meu treball final de grau, consistent en la revisió de materials conservats al fons del Museu de Badalona i la conseqüent elaboració de nous inventaris, així com la reconstrucció de la seqüència cronològica mitjançant les evidències materials i la planimetria i seccions estratigràfiques, juntament amb la consulta de bibliografia i fotografies antigues, va permetre confirmar, desmentir o matisar les interpretacions realitzades per Prevosti.

Les cronologies aportades s'ajusten a les obtingudes després de la revisió de materials, ja que el que mostren les dades és que l'ocupació comença cap el canvi d'era, aproximadament, i algunes estructures s'amortitzen al segle II dC, un període de reformes. Tot i així, no s'inutilitzen tots els espais, ja que hi ha evidència d'ús al segle IV dC i potser al V. No obstant, les divergències

resideixen en aspectes interpretatius dels diferents espais que formaven la villa.

Per exemple, el que es considerava una piscina sembla més aviat que, en el seu ús final, fos un dipòsit industrial destinat a funcions productives amb una llosa encastada al fons, que Prevosti (Prevosti, 1981: 69) interpreta que tenia funció decorativa però, en ser una estructura de caire productiu, més aviat podria estar vinculada a un desguàs; d'aquesta manera, la idea d'una estança termal, tal i com proposa Prevosti, resulta poc factible, tot i que no es pot descartar que inicialment complís amb aquesta funció i després es destinés a activitats econòmiques.

Aquest fet evidenciaria que la *pars rustica* tenia un pes molt més important al final de l'ocupació, quan la *pars urbana* va perdre espai, tal i com queda demostrat amb l'amortització del paviment amb lloses romboïdals, algunes de marbre d'importació (Carrara i Bardiglio di Carrara) que constitueixen un element sumptuari i mostren que els propietaris de la villa tenien un poder adquisitiu considerable.

També hi ha diferències a la percepció de les estructures semicirculars situades a les estances A i I, que Prevosti diu que estaven assentades a l'estrat geològic quan a les pròpies seccions es veu que tenen una estratigrafia anterior, la qual cosa canvia la seva cronologia.

En conjunt, hi ha molts aspectes subjectes a interpretació i l'únic recurs disponible són fotografies antigues, en blanc i negre, que no permeten obtenir tota la informació desitjada, contràriament a l'observació directa de les restes *in situ*.

És precisament aquest un dels motius claus per a tornar a fer visible el jaciment; de fet, encara hi ha àrees que romanen sense excavar i això demostra que la villa romana de Ca l'Alemanys té molt potencial. Així doncs, documentar aquestes restes amb metodologies actuals i identificar-ne de noves seria molt positiu de cara a la seva posada en valor.

Masia

De la masia ja se'n tenen notícies l'any 1300, quan rebia el nom de Mas Carcerenya, apellatiu que canvià el 1418, quan passà a anomenar-se Mas Nadal, tot i que l'endogàmia pròpia de Canyet dificulta esclarir si els documents fan referència a aquesta propietat o altres de la zona; no obstant, a partir del segle XV és esmentada com a Mas Nadal de Baix, per tal de distingir-la de Mas Nadal de Canyet (Amics de Badalona, 1994).

Precisament a aquesta centúria, en concret al 1424, el recentment fundat monestir de Sant Jeroni de la Murtra comprà aquest mas i set més, «creant així al seu entorn un extens alou lliure del domini dels senyors feudals de Badalona»; progressivament, aquestes propietats foren absorbides pel monestir, a excepció de la que ens ocupa (Amics de Badalona, 1994).

Els documents indiquen que al segle XVI el propietari fou Jeroni Nadal, possiblement també propietari de Can Nadal de Canyet (Amics de Badalona, 1994) però, ja a la segona meitat de segle, ho era Joan Alemany de Toralla, un ermità que, segurament, fos un antic i principal cavaller català i va cedir els seus béns al seu oncle, tal i com relaten les cròniques de Sant Jeroni de la Murtra de 1582 a 1585 (Barrera Meya, 2001: 298, Cuyàs i Tolosa, 1979: 174).

La família Alemany seguí sent la propietària durant un segle, com a mínim, ja que Jeroni Alemany la comprà el 1619 i canvià el nom de la casa a Ca l'Alemany, i Josep Alemany ho era l'any 1772 (Amics de Badalona, 1994; Barrera Meya, 2001: 298). Aquesta família fou, durant el segle XVIII, integrant del «grup de pagesos badalonins rics, "de mas", que van sortir beneficiats de la guerra dels remences» (Pujol-Busquets i Piñana, 1994: 32), tot assolint la propietat real de les terres (Nieto Sabater, 1991: 60).

En referència a Jeroni Alemany, poc temps després d'adquirir-la, el 2 de setembre de 1635 comprà fusta d'alba al monestir amb la finalitat de convertir-la en bigues, en un context de reformes (Amics de Badalona, 1994; Barrera Meya, 2001: 297; Cuyàs i Tolosa, 1979: 174).

La vinculació amb el monestir era forta, donat que el Llibre V dels actes capitulars d'aquest, que comprèn des del 1752 fins el 1832, evidencia que comprava els millors

pins de Ca l'Alemany, amb data del 1754 (Estruch i Traité, 2001: 37), situats als boscos entre la casa i la serra d'en Mas, avui desapareguts i convertits en herbassars (*idem*: 50). A més a més, el seu abandonament, amb motiu de la desamortització de Mendizábal, el 25 de juliol de 1835, va suposar el repartiment «d'objectes de valor entre diverses cases de Canyet i alguna altra de la vila de Badalona» (*idem*: 33) entre les quals, amb molta probabilitat, s'inclouia Ca l'Alemany.

Ja al segle XVIII, es produeix una remodelació que li confereix el seu aspecte final, convertint la masia en una casa de planta baixa i dos pisos, amb una torre i altres cossos annexos, tot seguint l'estil de les vil·les italianes i dotant-la d'un aspecte senyorial, en un context de

Figura 30. Vista de la masia de Ca l'Alemany, en primer terme, i la vall de Betlem i Canyet, primera meitat del segle XX. Arxiu Josep Maria Cuyàs / Museu de Badalona.

reforma de les masies de forma general a Badalona i la resta de Catalunya (Barrera Meya, 2001: 297).

Es construí el gran safareig o bassa, envoltada per una galeria de doble arcada de totxanes i constitueix l'element més monumental i atractiu de la masia que, segurament, «havia estat una de les fonts de riquesa de la masia en aquell temps en què les bugaderes de Canyet rentaven la roba a la gent rica de Barcelona»; també era destacable la façana decorada amb l'escut dels Alemany (Nieto Sabater, 1982: 14, 15; Barrera Meya, 2001: 297).

A finals d'aquest segle, Rafael d'Amat i Cortada, baró de Maldà, descriví la masia i expressà que allò que més el fascinà fou el safareig, «de més fondària que la casa, per ser rònega, a l'antiga i obscura de parets, si bé sòlida, i l'única blancura a la paret amb portals i balcons, la d'un rellotge de sol amb ratlles i xifres vermelles, amb una campana pintada i la nota a l'est, fet l'any 1747» (Cuyàs i Tolosa, 1979: 174).

En aquesta època, la casa ja era utilitzada com a residència d'estiueig, i arribà a ser propietat del marquès de Llió, talment com Can Móra, també a Canyet (Amics de Badalona, 1994; Cuyàs i Tolosa, 1979: 174). Al segle XX, sembla que la masia ja no era la residència de ningú, sinó únicament una propietat d'explotació agrícola i només hi havia uns masovers que s'encarregaven de tenir-ne cura. Segons testimonis

orals, la gent hi tenia vinyes arrendades i es feien servir les premses i cups de vi, fins al punt que es trepitjava el raïm allà, ben entrats els anys 50, deixant fermentar el vi a un celler il·luminat per bombetes elèctriques (Abril, 1991: 55).

Tot fa indicar que les terres s'abandonaren perquè ja no eren productives i la casa restà inhabitada; a més a més, és possible que quedés afectada pel Pla Comarcal de 1953 i el posterior Pla General Metropolità de Barcelona de 1976 (PGM-76), dues eines de planejament urbanístic; en aquest últim cas, no afectava les restes com a tal, però sí suposava una forta incidència sobre el paisatge.

Figura 31. Vista de la premsa del segle XIX rescatada de Ca l'Alemany, al fons a l'esquerra, exposada al Museu de Badalona. Arxiu d'imatges del Museu de Badalona.

És interessant el paper que tingué la masia durant la Guerra Civil, atès que molta població badalonina fugí cap a la muntanya durant els bombardejos (Villarroya i Font, 2017: 51). En aquest context, la masia serví de refugi durant el conflicte per a moltes famílies, on se'ls s'hi proporcionà queviures i, a més a més, s'elaboraren bombes de mà (Vicens, 2021: 55).

La masia, envoltada per terrasses fetes de murs de pedra seca on s'assentaven les vinyes, amb una font abeurador al costat del porxo, fou destruïda un cop els masovers que tenien cura de l'hort i la vinya van marxar sense que ningú sabés el motiu (Abril, 1991: 55).

Pocs dies després, començà la destrossa de tot allò que els autors dels fets trobaren al seu pas, com ara el mobiliari, que acabà a l'era i, posteriorment, al safareig, així com sostres, envans, portes i finestres, juntament amb les bótes del celler i la teulada; a més a més, varen incendiar els dos cotxes que hi havia al porxo (Abril, 1991: 55).

Aquesta destrucció, violenta i incontrolable, és alhora inexplicable i enigmàtica i qui alertà de la notícia fou Josep Sayol, donant lloc a que el director del Museu de Badalona, Josep Maria Cuyàs, i el regidor de Cultura salvaguardessin la premsa de vi de l'any 1830, que arribà al museu l'any de la seva inauguració, el 1965 (Abril, 1991: 55).

Fou desmuntada i traslladada per part de la brigada municipal i restà exposada a la quarta planta de les instal·lacions durant força temps, fins l'any 1981 o 1982, quan es decidí desmuntar tota la instal·lació (Abril, 1991: 55). Avui es troba al magatzem del museu, totalment desmuntada, i des de la pròpia institució s'ha indicat que és molt complicat tornar a unir les peces que la componen.

Actualment, de la masia dels segles XVII i XVIII només se'n conserven les parets mestres i les arcades, així com els cups de vi (Carreras et al., 1990: 19). La seva existència ha provocat que el material arqueològic estigués remogut, per la construcció del desguàs de l'estany o bassa (Cuyàs i Tolosa, 1977: 341).

Un altre aspecte clau és el fet que la masia es trobi situada gairebé a sobre de la vil·la, la qual cosa podria fer pensar en una ocupació ininterrompuda al llarg dels segles d'aquest establiment rural (Prevosti, 1981: 111) o, si més no, estaria fent palesa la idoneïtat de l'indret, que hauria provocat que la succeïssin altres establiments rurals i la possibilitat d'una continuïtat durant l'època altmedieval.

Amb el pas de les dècades, s'ha anat degradant inexorablement, per una combinació de factors naturals que debiliten i enrunen les estructures, així com els

humans que provoquen destrosses irreparables. Per la seva relativa proximitat al nucli urbà, s'ha vist sotmesa a una gran pressió antròpica, molt visible a les pintades i la brossa abocada, malgrat que també és espai de passeig i gaudi no intrusius.

Sobta que, a la dècada dels anys 90, es realitzés durant tres anys seguits un festival de música anomenat "Castillo Alemán Rock", organitzat per Xavier Nolla i els seus amics, en el qual van instal·lar un escenari darrere els arcs del safareig, amb instruments, micròfons, amplificadors, etc. (Vicens, 2021: 55); es desconeix si aquests esdeveniments es van dur a terme amb el consentiment dels propietaris de la finca i quins actors varen estar involucrats.

A continuació s'exposaran els detalls de la intervenció sobre les restes de Ca l'Alemany, que pretenen configurar un projecte sòlid i ambiciós, però també viable i factible. Estarà dividit en diverses fases, que s'especificaran tot seguit.

Fase 1. Desbrossament i neteja

Ca l'Alemany, com totes les ruïnes, es troba en un estat de degradació molt acusat i cada cop més accelerat, tot i que la seva ubicació fa que encara perilli més i es trobi en una situació molt delicada, agreujada pel vandalisme i incivisme que practiquen i han practicat durant moltes dècades les persones que han transitat per la zona; cal recordar que, fins que no es va crear el parc natural, l'accés amb vehicles era permès i havia un tràfec constant que era molt perjudicial tant per al patrimoni cultural com el natural, atès que els cotxes, furgonetes, motos i camions campaven a pler per la masia i els voltants, fins el punt d'estacionar sobre les restes de la villa romana, i els seus ocupants duïen a terme pràctiques que deterioraven fortament les estructures i l'entorn.

Val a dir que no tota la degradació és causada per l'activitat antròpica, ja que la pròpia natura s'encarrega de tornar els elements al seu estat original i repoblar aquells indrets on va ser-hi present. Així doncs, és molt remarcable la immensa quantitat de coberta vegetal que envaeix la masia i els voltants, dificultant l'accés a diversos espais. Malgrat tot, sembla que es realitzen

neteges periòdiques (probablement dutes a terme pel parc natural), atès que el 2022 hi havia una quantitat encara més gran, fins el punt que resultava difícil transitar pel recinte, mentre al 2024 la massa era menor i es van poder inspeccionar tots els àmbits.

No obstant, cada cop hi ha més arbres i son més grans, alts i frondosos; molt especialment a l'àrea ocupada per la galeria d'arcs i la bassa, que constitueix la més ben conservada i la de major atractiu. També és important remarcar que, l'any 2022, les restes de la villa restaven tapades per una espessa massa d'arbusts i males herbes, fet que impossibilitava apreciar cap estructura, mentre al 2024 aquest conjunt vegetal ha minvat considerablement i s'ha pogut verificar que bona part dels murs i paviments romans afloren del terreny i son visibles, la qual cosa resulta perillosa pel fet que les restes arqueològiques esdevenen molt més vulnerables si no s'estableix una protecció i salvaguarda adequades.

Per tant, es considera imprescindible que el primer pas dins aquesta intervenció sigui el pertinent desbrossament de l'abundant massa vegetal que ha colonitzat la masia, així com acabar de fer visible la villa romana, tot retirant la coberta vegetal que roman i, sobretot, la terra que la cobreix mitjanament, per tal que el jaciment pugui ser visitable.

Un cop realitzat aquest pas, és absolutament necessari procedir a retirar tota la brossa i deixalles abocades per la gent al llarg de les darreres dècades, que és quantiosa. S'observa tota mena de residus que malmeten les restes i el medi ambient escampats per tot el perímetre, i aquesta situació és extensible a tota la vall, malauradament.

On hi ha una major concentració és a la bassa, de gran profunditat, a la qual sembla que se li adjudicà la funció d'abocador, tristament, fet que ha acabat generant una acumulació molt important d'immundícia. En conjunt, es genera una visió desoladora, de total deixadesa i abandonament que s'agreuja encara més en veure com era la masia durant la seva època d'esplendor, a través de les fotografies antigues, mostrant com de malament ha estat tractada des que fou deshabitada.

Un bon exemple de vandalisme són les innombrables pintades o grafitis sobre els murs de la masia, tal i com es pot evidenciar al mur que sosté la casa, a les columnes de la galeria d'arcs i la bassa, així com la pràctica totalitat d'estances del recinte.

Això no fa més que demostrar la manca de sensibilitat vers el patrimoni que presenta la ciutadania, que considera aquestes restes com a simples murs, sense cap valor històric i cultural. Es considera essencial realitzar una neteja d'aquestes "expressions artístiques contemporànies" a partir d'un tractament especialitzat

que n'elimini el rastre; en primer lloc, per generar un efecte visual desagradable i, en segon lloc, per constituir una agressió cap el patrimoni que no pot ser tolerable.

Finalment, cal tenir present que hauria de ser en aquesta fase quan el recinte sigui dotat d'una tanca perimetral que el protegeixi de futures accions vandàliques i estableixi la delimitació del parc arqueològic.

Fase 2. Estudi històric i arqueològic

Abans d'incidir directament sobre les restes i dur a terme les actuacions que seran plantejades posteriorment, es considera necessari obtenir el major volum d'informació possible sobre ambdós elements patrimonials, per tal de conèixer-los de la manera més acurada possible i oferir al visitant la visió més encertada i propera a la que fou real durant l'època que estigueren en funcionament.

Val a dir que la villa romana fou excavada i estudiada entre finals dels anys 70 i començaments dels 80, però l'excavació no fou gaire extensiva i des del propi Museu de Badalona s'ha expressat que encara hi roman un sector sense excavar. Així doncs, es considera necessari proposar una nova intervenció arqueològica, la qual podria treure a la llum noves restes materials i estructures, ampliant així la informació disponible sobre aquesta hisenda agrícola romana. A més a més, és evident que allò que es coneix del jaciment no constitueix la totalitat de la propietat, i tot sembla indicar que la masia, que es remunta a l'època medieval, s'hi construí a sobre.

Per tant, seria interessant prospectar el perímetre que envolta la masia, amb la intenció de detectar possibles restes de la villa, obrint la possibilitat de dur a terme sondejos. La prospecció geofísica seria una bona opció, donat que es basa en tècniques no destructives que ajudarien a detectar estructures enterrades al subsòl, tot i que amb una limitació de profunditat. De fet, tècniques

com la prospecció magnètica o geolèctrica tindran una efectivitat fins a 2 metres de profunditat, mentre els georadars tenen un abast major, donat que els polsos geomagnètics que emeten permeten detectar objectes a 5 metres de profunditat i donen com a resultat imatges del subsòl d'alta qualitat.

És molt possible que, sota la masia, es trobi la resta de la villa romana, tot i que tampoc es pot descartar que fos arrasada en el procés de construcció del nou establiment rural, ja fos a l'Edat Mitjana o a les ampliacions posteriors de l'Edat Moderna. Donat el gruix i potència dels seus murs, sembla complicat poder arribar a detectar restes a sota d'aquests, però es podria valorar l'efectivitat del sistema LiDAR, que genera uns mapes tridimensionals d'alta resolució mitjançant les dades recopilades per uns sensors làser de sensibilitat molt elevada.

Al marge de la villa romana, la masia també posseeix un potencial arqueològic innegable, i és per aquesta raó que també es considera crucial, després d'haver fet el desbrossament i neteja pertinents, retirar l'enorme quantitat de terra i runa que hi ha al recinte. Només cal observar la quantitat de material constructiu que ha quedat escampat a causa de l'esfondrament i enderroc de la façana, envans, sostres, etc.; que sembla que recentment ha sigut parcialment recopilat i agrupat a un sector de la casa, sense saber del cert amb quina intencionalitat ni tampoc quins agents hi ha al darrere.

El cas és que molt d'aquest material té valor històric i arqueològic, fins i tot artístic per algun dels seus detalls, i pot arribar a ser reutilitzat en funció del seu estat, tal i com s'exposarà a la següent fase. Per tant, caldria fer una excavació extensiva a la masia, atès que poden ser descoberts artefactes i estructures d'interès que han quedat ensorrats durant dècades.

SÍNTESI DE L'ESTUDI ARQUEOLÒGIC
Generar informe de la proposta, delimitar l'àrea d'actuació, estimar recursos i altres aspectes tècnics.
Prospeccions al voltant de la masia i la villa.
Excavació i documentació de la villa, tant al sector no excavat prèviament com a espais on s'hagin pogut detectar noves restes.
Remoció de terres i excavació de la masia, amb la posterior documentació.
Prospecció de l'àrea on s'instal·larà el centre d'interpretació.
Elaboració d'una memòria amb la compilació de resultats.

Figura 32. Taula amb síntesi de l'estudi arqueològic. Elaboració pròpia.

A part de la intervenció arqueològica, es considera adient realitzar un estudi històric per a la masia, amb la intencionalitat d'obtenir més dades pel que fa a la seva evolució històrica i, en la mesura del possible, funcionament dels espais, per tal de tenir una visió més fidedigna i ajustar la museografia a les característiques dels espais. Caldria realitzar-lo mitjançant la consulta i anàlisi de fonts primàries, com ara documentació i fotografies antigues, així com examinar i interpretar les referències bibliogràfiques existents.

Cal remarcar que tots dos estudis seran duts a terme per equips especialitzats en cada disciplina i plenament capacitats per aquesta tasca. Així doncs, les investigacions, tot seguint les metodologies històrica i arqueològica, seran elaborades amb professionalitat i procurant que siguin el més completes i acurades possible.

En addició, tot i que se surt de l'abast del projecte proposat, seria interessant plantejar, de cara al futur, una intervenció als diferents elements patrimonials de la vall que estan relacionats, d'una manera o altre, amb Ca l'Alemanys com, per exemple, l'aqüeducte homònim i tota la canalització que discorre per la vall fins a la casa; així doncs, excavar i documentar les estructures, a més de protegir-les i senyalitzar-les, juntament amb altres restes, enriquiria el patrimoni de la zona.

Fase 3. Consolidació i reconstrucció d'estructures

Un cop s'hagin realitzat les intervencions arqueològiques pertinents, obtenint la major quantitat d'informació possible sobre ambdós elements patrimonials mitjançant la troballa i documentació de nous materials i/o estructures, es considera essencial intervenir en aquestes últimes, per tal que la seva integritat no corri perill i puguin conservar-se.

Pel que fa a la villa romana, caldria consolidar les restes existents, procurant que els murs conservats, així com els paviments, el dipòsit i la canalització (més altres estructures que puguin sorgir amb motiu de les noves intervencions) siguin consolidats i assegurats. En cas que es trobessin pedres dels murs soltes, s'haurien de tornar a col·locar als paraments corresponents, sense tècniques agressives ni que generin falsos històrics, establint una delimitació entre allò que els arqueòlegs van trobar i el que s'ha reconstruït, tot emprant una argamassa rogenca clarament visible que indicarà visualment la diferenciació.

En relació a la masia, la feina és molt més extensa i caldrà aplicar força recursos i esforç. Cal tenir present que es tracta d'una construcció de gran envergadura i, malgrat se n'hagi perdut una bona part al llarg de les darreres dècades, encara se'n conserven força estructures i no és descartable que, sota la terra i runa que seran retirades a la fase prèvia, n'apareguin més, com ara els paviments que es troben documentats a fotografies antigues.

En primer lloc, l'essencial i prioritari és consolidar les estructures que encara romanen dempeus, atès que el perill de col·lapse i esfondrament és molt alt i real; en son bona prova la pèrdua dels sostres i parets, així com la caiguda de la imponent façana a finals dels anys 80, quan ja era vigent la declaració de BCIL. Per tant, cal assegurar totes les estructures, com els sòlids i robustos murs que sustenten la masia al vessant que dona amb la villa ja que, en alguns punts, el material constructiu s'ha deteriorat i s'està perdent, apreciand buits al parament de pedra.

Caldria també revisar la consistència i estabilitat de totes les parets, posant especial èmfasi a les obertures (portes, finestres), tot vigilant que les llindes o els arcs presentin un estat adient per al trànsit de persones i que no suposin cap perill; en cas negatiu, seria necessari apuntalar-les i reforçar aquestes estructures. No només son importants les obertures, ja que s'ha observat que, a bona part dels paraments dels murs, existeixen esquerdes, de major o menor mida, però que constitueixen un perill imminent si no son tractades o, directament, grans forats; també és el cas de l'arc de la porta d'accés a la galeria on es troba la bassa, la clau del qual presenta una esquerda que suposa una enorme inestabilitat per a l'estructura, que podria caure en qualsevol moment.

En segon lloc, un cop garantida l'estabilitat i seguretat de les estructures, cal plantejar quins espais de la masia

poden ser objecte de reconstrucció. Sens dubte, el de major impacte visual i que constitueix el símbol de la casa és la galeria d'arcs amb la gran bassa al centre. Tot i que se'n conserven força arcs, especialment al vessant est, gairebé tots s'han perdut a l'oest, tant els que delimiten la bassa com els que tanquen el recinte, atès que es tracta d'una galeria doble.

Davant aquesta situació, es considera pertinent reconstruir les columnes i arcs, tot seguint el model dels originals, que prèviament hauran estat consolidats, i procurant emprar materials similars (maons i ciment). A més a més, tot estava revestit amb estuc, del qual encara es conserven alguns vestigis, tot i que molt desgastats; caldria aplicar-ne un de nou que imiti l'original, tant a les columnes existents com a les de nova construcció.

A part del revestiment, cal contemplar si la reconstrucció ha de ser completament fidel, ja que tota la galeria i l'arcada del pati estaven coronades per merlets de maó amb forma triangular escalonada igualment revestits, a més d'una imatge de Sant Isidre Llauredor, la qual comptava amb una inscripció a sota. Caldria doncs, valorar si es considera oportú reconstruir aquests elements decoratius i simbòlics o bé limitar-se a una restitució estructural i funcional.

A més a més, algunes de les rajoles que conformen l'esglaó que separa el nivell del sòl de la galeria amb

la bassa es troben desgastades, fragmentades o directament desaparegudes, motiu pel qual seria important restaurar les ja existents i restituir les perdudes. A més a més, el mur de la bassa presenta un forat, atès que allà s'hi trobava encastada una gran pedra treballada amb un escut en relleu i figures mitològiques que semblaven ser tritons, actualment perduda. Davant aquesta situació, seria adequat restaurar el mur.

Un altre dels elements que seria necessari restaurar i reconstruir és la zona de cups de vi, que complia una funció essencial al funcionament de la propietat i exemplifica a la perfecció la producció vitícola d'aquesta. Presenten un estat de conservació força bo i caldria, després d'haver-los buidat i netejat, reconstruir els murs que s'hagin deteriorat i col·locar noves rajoles per al revestiment impermeabilitzant, tot i que les que encara hi romanen poden i haurien de ser conservades. D'aquesta manera, un dels espais més ben conservats de la masia i que millor articula el discurs museològic podria ser recuperat i apreciat.

Per a la consolidació i reconstrucció cal tenir en compte que hi ha una bona quantitat de material constructiu escampat per tota la masia i, amb molta probabilitat, hi haurà molt més sota la terra que haurà de ser retirada per tal d'anivellar el terreny. Bon exemple són les pedres treballades per picapedrers, alguns dels merlets de la galeria o les peces fetes en maó amb forma de mig pentàgon que conformen alguna de les columnes ubicades a la zona del celler.

Val a dir que aquesta tasca hauria de ser duta a terme per arqueòlegs, en el cas de la villa i, en el de la masia, per tècnics de patrimoni amb formació i experiència relacionada amb arquitectura històrica que, al marge de determinar el seu estat de preservació i les accions a emprendre, tinguin la capacitat de determinar la funcionalitat dels diferents àmbits i, si és possible, establir una cronologia aproximada.

Fase 4. Intervenció expositiva Discurs museològic

- Jaciment arqueològic

La visita al jaciment busca donar a conèixer un patrimoni històric i arqueològic molt destacat de la ciutat de Badalona i ajudar al públic a copsar quina ha sigut l'evolució del poblament del municipi, més concretament a la zona rural, al llarg dels mil·lennis, gairebé des que s'establiren poblacions humanes a la zona. Amb un llenguatge proper i accessible es pretén apropar el coneixement obtingut a partir de les intervencions arqueològiques i estudis històrics, oferint una informació comprensible sobre el desenvolupament de la vida a una villa romana de fa més de 2000 anys que estigué en funcionament durant varis segles, així com d'una masia d'origen medieval que fou abandonada fa mig segle, relativament a prop en el temps.

D'aquesta manera, s'evidenciarà que la vida al camp era predominant a la zona fins fa poc i encara perviuen masies al nostre territori. A més a més, també s'exposarà com ha sigut la ràpida degradació de la masia després del seu abandonament, juntament amb la de la vall on es troba durant les darreres dècades, tot fent una reflexió sobre les transformacions antròpiques que han tingut lloc amb motiu del creixement de la ciutat i tots els canvis esdevinguts als darrers cinquanta anys, en un món en mutació constant i accelerada.

El discurs està encarat a promoure l'observació de les restes i l'entorn, tot buscant el raonament sobre la seva història i evolució amb l'ajut dels recursos museogràfics que seran especificats posteriorment, evitant l'excés de text i l'ús d'un llenguatge massa tècnic i complex.

Així doncs, els temes d'interès a tractar són:

- La història i evolució de Ca l'Alemanys.
- La vida quotidiana a les *villae* romanes i les masies medievals i modernes.
- L'activitat productiva i explotació de la terra al llarg del temps, amb especial èmfasi a la viticultura i fent esment del paper del monestir de Sant Jeroni de la Murtra.
- Les transformacions del territori amb motiu de l'acció antròpica al llarg dels mil·lennis.

Val a dir que el jaciment romà actualment no és visible i el seu estudi arqueològic és antic i no gaire exhaustiu, mentre la masia mai no ha comptat amb un estudi arqueològic ni un històric en condicions. Aquesta casuística suposa un repte addicional i fa que el discurs plantejat s'hagi d'adaptar a les circumstàncies i, per tant, la proposta aquí exposada es podria veure modificada en ampliar-se el coneixement sobre ambdós elements patrimonials.

ZONA	ESTACIÓ	TEMA	MUSEOGRAFIA	CONTINGUTS A DESENVOLUPAR
Vil·la romana	Ca l'Alemany, una <i>villae</i> benestant	Presentació de la villa i la seva evolució històrico-arqueològica	-Panell explicatiu -Iconoscopi interactiu	-El model de l'ager romà -Sistema productiu i explotació de la terra -Desenvolupament de Ca l'Alemany en època romana
	Productivitat i luxe	Exposició dels diferents espais documentats i la seva funcionalitat	-Panell explicatiu -Maqueta d'una <i>villae</i> ideal -Iconoscopi interactiu	-Vida quotidiana a una <i>villae</i> -El funcionament de les <i>villa</i> -Elaboració i emmagatzematge de vi
Masia	Ca l'Alemany, una masia senyorial	Presentació de la masia i la seva evolució històrica, més la producció vinícola	-Panells explicatius -Iconoscopis interactius	-Vida quotidiana i funcionament d'una masia -Desenvolupament de Ca l'Alemany des d'època medieval fins la contemporània -Producció vitícola a la zona -Béns patrimonials de la vall de Betlem i la seva relació
	La bassa, el símbol de Ca l'Alemany	Explicació de l'espai, la seva funcionalitat i història	-Panell explicatiu -Iconoscopi interactiu	-Construcció monumental en un moment d'esplendor - Elegància i practicitat
	El celler, el cor de la masia	Explicació de l'espai, la seva funcionalitat i història	-Panell explicatiu -Iconoscopi interactiu	-Elaboració i emmagatzematge de vi
	Estances diverses (títol variant en funció de l'espai)	Explicació de l'espai, la seva funcionalitat i història	-Panells explicatius -Iconoscopi interactiu	-Funcionalitat dels diferents espais (magatzems, estables, torre, etc.)

Figura 33. Taula dels continguts a tractar als jaciments.
Elaboració pròpia.

- Centre d'interpretació

El centre d'interpretació de Ca l'Alemany vol ser un espai complementari i auxiliar a les restes arqueològiques i arquitectòniques conservades, buscant ampliar i reforçar els conceptes expressats mitjançant la museografia instal·lada als béns patrimonials. No obstant, està més concebut com a espai introductori i d'acollida, atès que el recinte està configurat per tal que el visitant hi arribi primer aquí i comenci la seva visita, malgrat que si la visita és de modalitat lliure té capacitat d'escollir l'ordre en el qual aquesta discorre. En el cas de les visites guiades i/o dinamitzades-teatralitzades, el sentit de la visita serà invers, començant pel jaciment i acabant al centre d'interpretació on, finalment, s'oferirà un tast de vi als participants.

Aquest complex, doncs, té la finalitat de ser un equipament cultural destinat a donar a conèixer un patrimoni molt concret de Badalona, Ca l'Alemany, però que conté també un missatge molt més ampli i global que va més enllà d'una villa romana i una masia medieval-moderna, apropant el visitant a una realitat que ha format part de la nostra història des de fa mil·lennis, que és la de la vida al camp i les seves modalitats de producció, especialment la d'una tradició secular que ha configurat la identitat d'aquest territori i és encara molt present, fins al punt d'existir una denominació d'origen (DO Alella), dins la qual es troba integrada Badalona. Per tant, el missatge exposat es troba vehiculat per un fil conductor, un missatge comú que és el món rural i la viticultura.

A més a més, també vol mostrar els canvis que ha experimentat el territori al llarg del temps a causa de l'acció humana, posant de manifest durant quant de temps hi ha hagut una tendència lineal, estable i inamovible i que, fa poc més de cent anys, es van produir unes transformacions que cada cop han sigut més accelerades. En definitiva, vol fer reflexionar sobre aquestes modificacions i diferències entre les formes de vida passades i l'actual, així com transmetre una conscienciació territorial i mediambiental per tal de valorar i protegir allò que encara tenim.

En definitiva, els temes d'interès a tractar són els següents:

- La història i evolució de Ca l'Alemany.
- La vida quotidiana a les *villae* romanes i les masies medievals i modernes.
- L'activitat productiva i explotació de la terra al llarg del temps, amb especial èmfasi a la viticultura i fent esment del paper del monestir de Sant Jeroni de la Murtra.
- Les transformacions del territori amb motiu de l'acció antròpica al llarg dels segles.
- La successió de societats humanes i reaprofitament d'enclavaments.
- La sostenibilitat i respecte vers el territori.

El centre d'interpretació sorgeix d'una situació estretament vinculada amb els jaciments i, per aquesta raó, també comparteix algunes de les seves limitacions, com el volum d'informació reduït sobre aquests, que fa que la interpretació plasmada no sigui tot l'acurada possible, i a aquest aspecte cal afegir que la quantitat de peces procedents de la villa romana son escasses i, en el cas de la masia, més encara, donat que no s'han realitzat intervencions arqueològiques.

Per tant, cal tenir en compte que, si es duguessin a terme els estudis i actuacions pertinents, les condicions podrien variar i el panorama seria diferent, motiu pel qual l'estructuració i contingut del centre d'interpretació podrien modificar-se. Malgrat tots aquests aspectes negatius, aquest espai té molts punts forts, donat que el discurs plantejat té molt potencial i va més enllà del jaciment, establint un vincle amb el passat més recent de la ciutat i els voltants; és, a més a més, un missatge que no es tracta d'una forma tan exhaustiva als altres equipaments culturals del municipi i rodalies.

Així mateix, la parcel·la on s'ubicarà compta amb l'espai suficient per a establir-hi un edifici d'una superfície suficient i apta per al projecte.

ÀMBIT	SUBÀMBIT	TEMA	MUSEOGRAFIA	CONTINGUTS A DESENVOLUPAR
Vil·la romana	La vida a una <i>villae</i>	Presentació de la villa i explicació de les tasques quotidianes	-Textos i imatges sobre vinil a les parets -Taula amb rèpliques de peces arqueològiques	-El model de l'ager romà -El funcionament de les <i>villa</i> -Desenvolupament de Ca l'Alemany en època romana -Vida quotidiana a una <i>villae</i>
	Vi laietà arreu del <i>Mare Nostrum</i>	Explicació de la producció de vi en època romana i el comerç pel Mediterrani de la producció local	-Textos i imatges sobre vinil a les parets -Diorama d'una <i>cella vinaria</i>	-Sistema productiu i explotació de la terra -Elaboració i emmagatzematge de vi -Comerç en època romana
Masia	Història i vida quotidiana d'una gran masia	Presentació de la masia i la seva evolució històrica, explicació de les tasques quotidianes	-Textos i imatges sobre vinil a les parets -Maqueta tàctil de la masia	-Vida quotidiana i funcionament d'una masia -Desenvolupament de Ca l'Alemany des d'època medieval fins la contemporània
	Vi i memòria	Explicació de la producció vinícola al territori des d'una perspectiva etnogràfica	-Textos i imatges sobre vinil a les parets -Rèplica de la premsa de vi del segle XIX -Escenografia amb objectes etnogràfics vinícoles	-Sistema productiu i explotació de la terra -Elaboració i emmagatzematge de vi -Memòria local recent
Sala de projeccions		Explicació dels béns patrimonials, la seva història i evolució en relació al territori i producció vitícola	-Projecció d'un audiovisual	-Història completa de Ca l'Alemany -El model de l'ager romà -El funcionament de les <i>villa</i> -Vida quotidiana i funcionament d'una masia -Sistema productiu i explotació de la terra -Elaboració i emmagatzematge de vi -Béns patrimonials de la Vall de Betlem i la seva relació -Transformacions al territori i estat actual -Producció vitivinícola local del passat, present i futur

Figura 34. Taula dels continguts a tractar al centre d'interpretació. Elaboració pròpia.

Discurs museogràfic

- Jaciment arqueològic

La proposta museogràfica parteix de la premissa d'evitar rotundament ser destructiva, tot respectant les restes arqueològiques i arquitectòniques preservades i procurant un equilibri amb l'entorn. És també crucial tenir present que la intervenció ha de ser compatible amb actuacions arqueològiques futures, que es poden desenvolupar per sectors i fases i, per tant, no ha d'entorpir-les ni dificultar-les, atès que limitaria l'obtenció de coneixement sobre ambdós jaciments i, fins i tot, el terreny adjacent a aquests.

Per tant, ha de ser el menys invasiva possible i, si és necessari, en el cas de fer noves intervencions i ampliar la informació sobre la villa i/o la masia, modificar-la amb les novetats i canvis interpretatius que escaiguin; a més a més, una museografia eficient i útil hauria de renovar-se al cap del temps, no només per desgast físic del suport, sinó també a nivell conceptual i comunicatiu, per la qual cosa cal ser conscient de què el més lògic i natural és fer una revisió que pot fer-la canviar en bona mesura.

En el cas del jaciment, s'ha optat per una intervenció a l'*apperto*, sense estructures que cobreixin els espais, motiu pel qual el mobiliari museogràfic haurà de ser resistent a les condicions climatològiques, així com a l'ús dels visitants, que sempre es procurarà sigui respectuós;

tanmateix, el fet que el recinte es trobi rodejat per una tanca fa que estigui més protegit i només hi puguin accedir els usuaris que tenen intenció de visitar el parc arqueològic. Davant aquesta situació, els suports museogràfics seran de materials no gaire difícils de mantenir, donat que bona part dels panells, els de placa iconogràfica amb il·lustracions i el que mostra la planta de la villa romana, tindran els continguts gravats sobre la superfície metàl·lica, mentre la resta plasmaran el seu contingut sobre vinils, atès que compten amb imatges i es considera més adient que estiguin impreses i a color.

En definitiva, el manteniment i/o reparació de la museografia no hauria de ser gaire costós i seria suficient destinar una partida anual o biennal per a la seva neteja i conservació davant les inclemències meteorològiques i els possibles actes incívics.

Pel que fa al suport textual, és important indicar que es presentarà en dos idiomes, català i castellà, donat que són les dues llengües oficials i cal tenir present la procedència dels visitants, ja siguin locals o bé provinents de la resta de Catalunya i l'Estat, tenint també molt en compte l'elevat percentatge de població immigrant de l'àrea metropolitana de Barcelona i molt específicament de Badalona i Santa Coloma de Gramenet. A més a més, pel que fa a la complexitat comunicativa, comptarà amb un nivell de lectura accessible per a tot el gruix poblacional, independentment de l'edat i els coneixements previs,

tot evitant caure en tecnicismes i vocabulari massa específic i formal, especialment pel que fa al camp de l'arqueologia.

A part de les estacions didàctiques, que seran presentades individualment tot seguit, cal fer esment d'algunes intervencions que afavoriran l'accessibilitat, visibilitat, interpretació i conservació dels jaciments, que son les següents:

- Instal·lació d'una passarella metàl·lica que envolta les restes arqueològiques de la villa romana i permet observar-les des de dalt, sense trepitjar-les. Està dotada d'un passamans o barana on es poden fixar els recursos museogràfics, tant panells com iconoscopis i la maqueta.

- Col·locació d'una placa de vidre transparent a la villa romana, tant a sobre del conducte d'aigües com del dipòsit o piscina, amb la finalitat de protegir ambdues estructures i evitar el seu deteriorament, especialment per factors climatològics.

- Col·locació d'una lona a la villa romana, a sobre de l'espai on es trobava el paviment fet amb lloses de pissarra i marbre, per tal que aquesta estableixi una recreació del mosaic, amb les peces romboidals pintades.

- Col·locació d'una recreació arqueològica a la villa romana, basada en un *dolium*, recipient de grans

dimensions semisoterrat destinat a l'emmagatzematge. S'emplaçaria al mateix indret on es va trobar l'original.

- Col·locació de dos iconoscopis interactius al voltant de la masia, fora de l'edifici i coincidint amb el sender o viari, per tal de mostrar imatges antigues des de la mateixa perspectiva.

Figura 35. Vista de la part posterior de la casa en ruïnes, pel vessant oest, 1981. Arxiu d'imatges del Museu de Badalona.

Figura 36. Vista posterior de la masia pel vessant est. Antoni Gallardo i Garriga / Arxiu Fotogràfic Centre Excursionista de Catalunya.

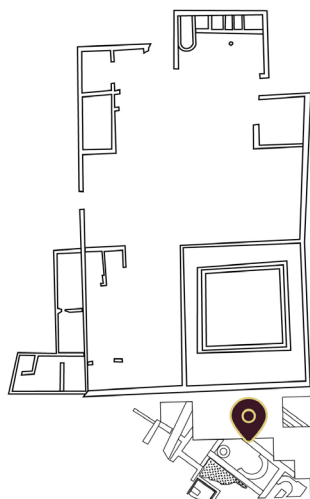
Estacions d'interpretació:

- **Villa romana:**
- **Ca l'Alemany, una *villae* benestant**

Ubicada davant les restes arqueològiques, amb els recursos interpretatius davant de la barana que delimita la passarella. S'encarrega de presentar la villa i el poblament rural romà a la zona.

Consta de dos elements:

- Panell explicatiu: proporciona una breu explicació sobre la trajectòria de la *villae* i el model de l'ager romà, combinant text amb una il·lustració que recrea una villa hipotètica i un mapa amb la distribució de vil·les al territori de la Laietània.
- Iconoscopi interactiu: quan el visitant apropa l'ull al visor o espiell, enfocat cap a les restes arqueològiques, observa una recreació de la villa durant la seva època de funcionament (recreació 3D o il·lustració realista).

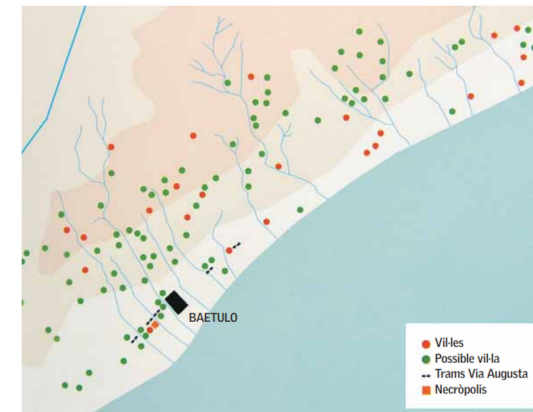
Recreació de la part dedicada a la producció de vi d'una villa romana /
Recreación de la parte dedicada a la producción de vino de una villa romana.
Josep Surroca.

La villa romana de Ca l'Alemany va ser descoberta l'any 1976 i les excavacions van deixar al descobert una casa rústica típica romana, situada a l'ager, els afores de la ciutat de Baetulo, on el poblament era rural i la vida es basava en l'explotació dels camps i el conreu de vinya tenia molt pes, destinat a una producció que viatjava pel Mediterrani.

La seva ocupació va començar cap el canvi d'era, a finals del segle I aC, tot i que a la zona ja havia ocupació des d'època ibèrica, tal i com indica el poblat de Puig Castellar. El seu esplendor es va desenvolupar al llarg dels segles II i III dC, quan es documenten més material i transformacions. Finalment, va ser abandonada o destruïda a finals del segle IV o el V, en plena decadència de l'Imperi romà.

La villa romana de Ca l'Alemany fue descubierta en 1976 y las excavaciones dejaron al descubierto una casa rústica típica romana, situada en el *ager*, las afueras de la ciudad de *Baetulo*, donde el poblamiento era rural y la vida se basaba en la explotación de los campos y el cultivo de viña tenía mucho peso, destinado a una producción que viajaba por el Mediterráneo.

Su ocupación empezó hacia el cambio de era, a finales del siglo I aC, aunque en la zona ya había ocupación desde época ibera, tal y como indica el poblado de Puig Castellar. Su esplendor se desarrolló a lo largo de los siglos II y III dC, cuando se documentan más material y transformaciones. Finalmente, fue abandonada o destruida a finales del siglo IV o el V, en plena decadencia del Imperio romano.

Ubicació de les vil·les romanes al territori de la Laietània /
Ubicación de las villas romanas en el territorio de la Layetania.
Josep Surroca.

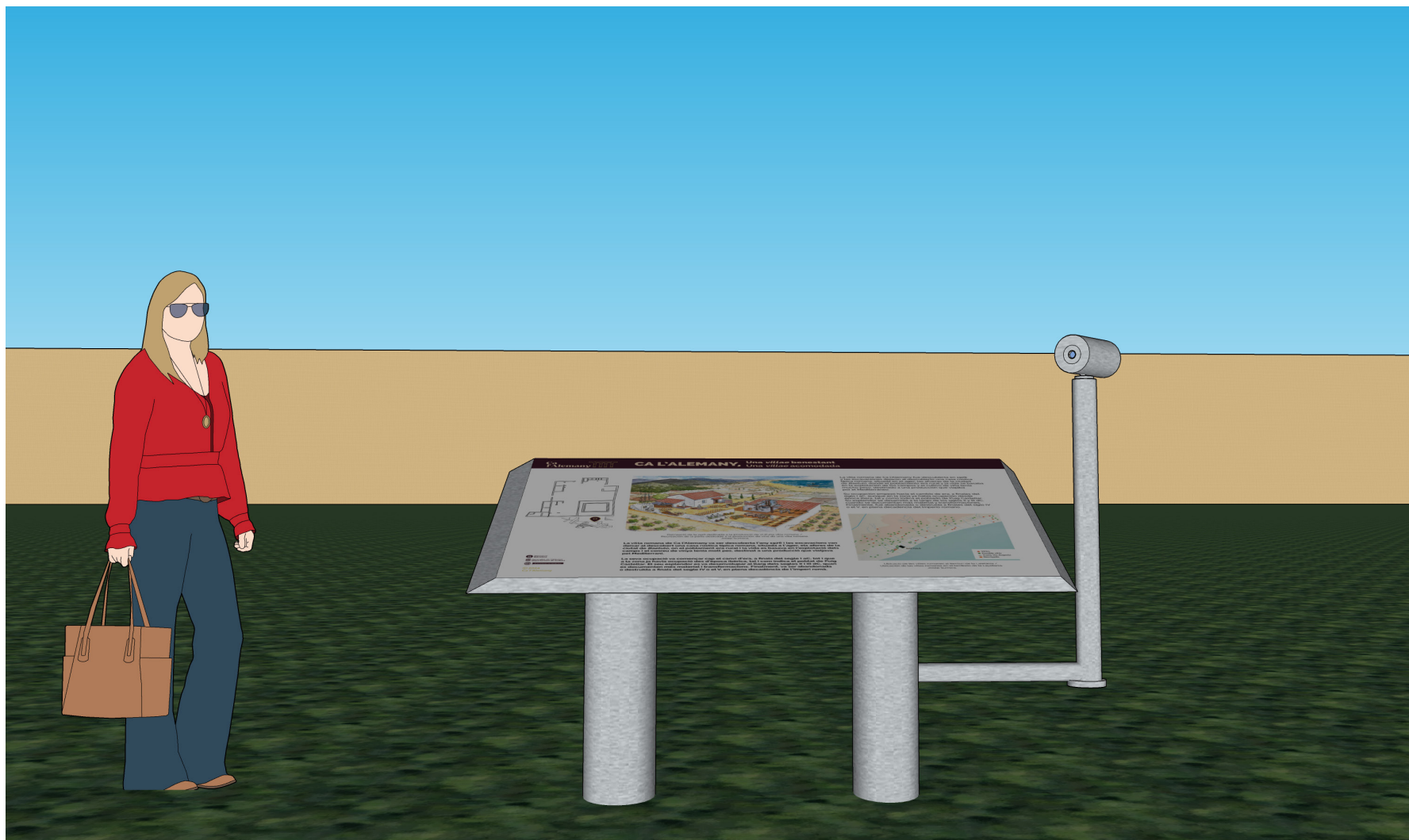

Figura 38. Render aproximat dels recursos museogràfics (les altures dels models més elevats seran adaptades per a una major accessibilitat).
Paula González Fernández.

- Productivitat i luxe

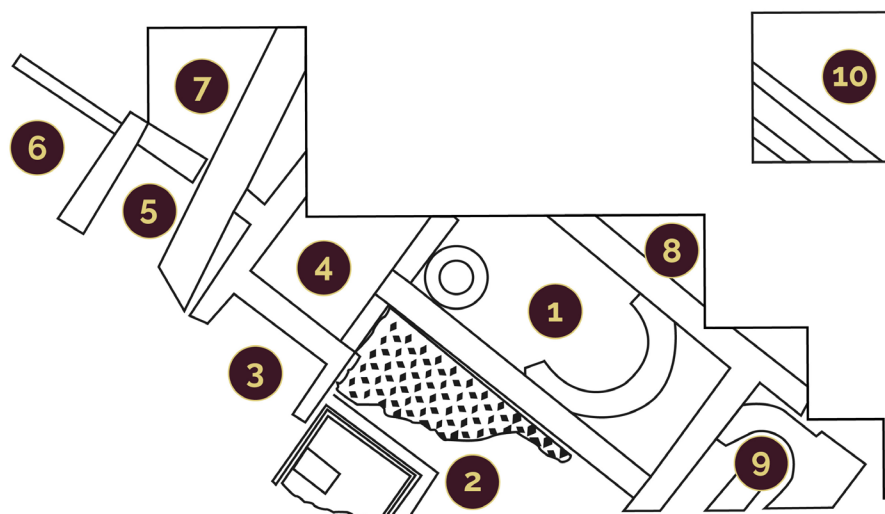
Ubicada davant les restes arqueològiques, amb els recursos interpretatius davant de la barana que delimita la passarella. Té la funció d'exposar les diferents parts de la villa i la seva funcionalitat.

Consta de tres elements:

- Panell explicatiu: explica breument l'ús d'alguns dels espais de la villa i les activitats quotidianes que hi tenien lloc.

- Maqueta: col·locada sobre un faristol, entre el panell i l'iconoscopi amb rotació de diapositives. Feta de xapa de ferro i tallada amb làser o bé "oxitall", representa de manera idealitzada l'aspecte que tingué la villa originalment, seguint el model d'altres casos similars documentats (sobre el faristol o taula hi haurà una petita cartella on s'indiqui).

- Iconoscopi interactiu de peu tipus diapositiva: amb forma de torre i un petit esglaó per a què hi pugin els petits, té un visor o espiell i, en apropar l'ull, es visualitzarà una diapositiva amb una imatge d'una peça arqueològica trobada al jaciment i un breu peu de foto amb informació bàsica; en girar la rodeta que hi ha sota el visor, les diapositives variaran. Sota la rodeta hi haurà un petit rètol que expliqui que aquestes son algunes de les troballes més destacades i conservades al Museu de Badalona.

1. Taller de fosa
2. Zona termal
3. Funció desconeguda
4. Funció desconeguda
5. Funció desconeguda
6. Funció desconeguda
7. Corredor, pati interior o peristil
8. Espai de treball exterior o pati interior
9. Possible dependència termal
10. Conducte d'aigua

1. Taller de fundición
2. Zona termal
3. Función desconocida
4. Función desconocida
5. Función desconocida
6. Función desconocida
7. Corredor, patio interior o peristilo
8. Espacio de trabajo exterior o patio interior
9. Posible dependencia termal
10. Conducto de aguas

Es coneixen 9 estances de la vil·la, tot i que el que teniu davant segurament era una petita part i la resta s'ha perdut o es troba sota la masia. Aquesta propietat no era la més rica de la zona, però sí tenia algunes comoditats, com els mosaics conservats, un d'ells amb lloses de pissarra i marbre d'importació en forma de rombe. També destaquen les pintures murals, unes d'elles amb motius de dofins, trobades dins el que es considera una piscina i formaria part d'unes termes.

A part de la *pars urbana*, la zona residencial, també es conserva la *pars rustica*, la zona productiva. Es poden destacar un possible forn de fosa i un *dolium*, un recipient ceràmic de grans dimensions per a emmagatzemar, habitualment vi i altres aliments. És possible que la piscina, cap el final de la vida de la vil·la, es reconvertis en un dipòsit per a finalitats productives.

Se conocen nueve estancias de la villa, aunque lo que tenéis delante seguramente era una pequeña parte y el resto se ha perdido o se encuentra bajo la masia. Esta propiedad no era la más rica de la zona, pero sí tenía algunas comodidades, como los mosaicos conservados, uno de ellos con losas de pizarra y mármol de importación en forma de rombo. También destacan las pinturas murales, una de ellas con motivos de delfines, encontradas dentro de lo que se considera una piscina y que formaría parte de unas termas.

A parte de las *pars urbana*, la zona residencial, también se conserva la *pars rustica*, la zona productiva. Pueden destacarse un posible horno de fundición y un *dolium*, un recipiente cerámico de grandes dimensiones para almacenar, habitualmente vino y otros alimentos. Es posible que la piscina, hacia el final de la vida de la villa, se convirtiera en un depósito para finalidades productivas.

Figura 39. Proposta de panell explicatiu. Text: elaboració pròpia / Disseny: Paula González Fernández.

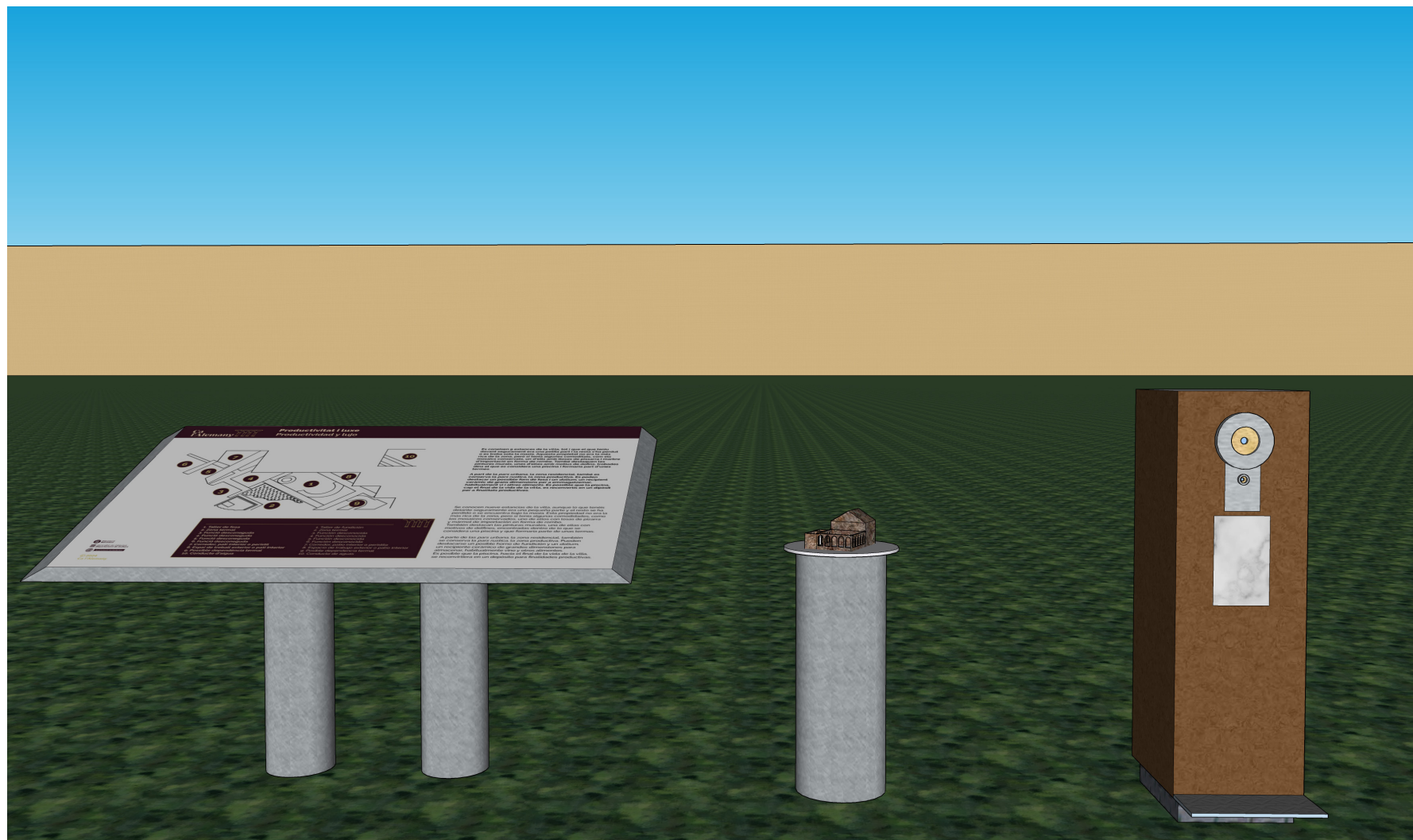

Figura 40. Render aproximat dels recursos museogràfics (les altures dels models més elevats seran adaptades per a una major accessibilitat).
Paula González Fernández.

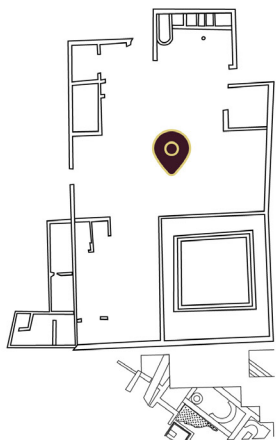
- **Masia:**

- Ca l'Alemanys, una masia senyorial

Situada al bell mig del pati de la masia, en un gran espai obert, té la finalitat de presentar la història de la masia, explicar breument la seva quotidianitat i treball de la vinya, així com mostrar els béns patrimonials que hi ha a la vall. Està formada per quatre elements:

- Panell explicatiu: de tipologia exempta, aquest recurs aporta dades històriques sobre la masia i els seus propietaris, així com l'evolució de la seva trajectòria, tot combinat amb dues fotografies antigues que mostren una vista general del conjunt i l'estampa dominant i imponent sobre el paisatge.

- Panell amb prisma triangular giratori: consta de tres cares i una d'elles té una breu explicació sobre la vida rural i producció vitícola amb un parell de fotos antigues a les vinyes, una altra explica breument l'abandonament del mas i la seva degradació, juntament amb la de la vall, amb fotos de la masia abandonada i enrunada i l'última mostra una imatge satèl·lit de la vall amb els punts d'interès patrimonial (Ca l'Alemanys, font, aqüeductes, mina, monestir de Sant Jeroni i les ermites).

Les primeres notícies que es tenen de la masia son de l'any 1300, quan es deia Mas Carcerenya, fins que el 1418 el seu nom va canviar a Mas Nadal i, com a Canyet hi havia una altra amb el mateix, a partir del segle XV se la denomina Mas Nadal de Baix. La propietat passa a mans de Joan Alemany de Toralla a la segona meitat del segle XVI, la casa es rebateja com Ca l'Alemany el 1619 i a finals del segle XVIII encara estava en mans d'aquesta família. En aquesta època ja era utilitzada com a residència d'estiu i va arribar a ser propietat del marquès de Llió, que tenia els seus palaus al carrer

Montcada de Barcelona i a Sant Pere de Riudebitlles, i que també va adquirir Can Móra, a Canyet. Al segle XVIII, va experimentar una remodelació que la va convertir en una masia monumental i absolutament imponent al paisatge de la vall, destacant la construcció de la gran bassa i la galeria doble d'arcs de totxana que l'envolta i la façana d'una casa senyorial de planta baixa i dos pisos on hi havia l'escut dels Alemany, un rellotge solar de 1747 i altres decoracions a les llindes de les portes dels balcons i la inscripció M. A. coronant la part superior.

Vista de Ca l'Alemany, 1962. Museu de Badalona, Fons Joaquim Font i Cussó.

Vista general de Ca l'Alemany, 1920. Museu de Badalona, Fons Núria Argerich.

Las primeras noticias que se tienen de la masía son del año 1300, cuando se llamaba Mas Carcerenya, hasta que en 1418 su nombre cambió a Mas Nadal y, como en Canyet había otra con el mismo, a partir del siglo XV se la denomina Mas Nadal de Baix. La propiedad pasa a manos de Joan Alemany de Toralla en la segunda mitad del siglo XVI, la casa se rebautiza como Ca l'Alemany en 1619 y a finales del siglo XVIII todavía estaba en manos de esta familia.

En esta época ya era utilizada como residencia de veraneo y llegó a ser propiedad del marqués de Llió, que tenía sus palacios en la calle Montcada de

Barcelona y en Sant Pere de Riudebitlles, y que también adquirió Can Móra, en Canyet.

En el siglo XVIII, experimentó una remodelación que la convirtió en una masía monumental y absolutamente imponente en el paisaje del valle, destacando la construcción de la gran bassa y la galería doble de arcos de ladrillo que la rodea y la fachada de una casa señorial de planta baja y dos pisos donde estaba el escudo de los Alemany, un reloj solar de 1747 y otras decoraciones en los dinteles de las puertas de los balcones y la inscripción M. A. coronando la parte superior.

Pla estratègic

Descripció del pla d'actuació

Treball del camp i la vinya a Ca l'Alemany

Trabajo del campo y la viña en Ca l'Alemany

La verema a Canyet als anys 30 / La vendimia en Canyet en los años 30. Maria Torrent.

La masia, que tenia una font i abeurador per als animals al porxo, estava envoltada per terrasses fetes amb murs de pedra seca on s'assentaven les vinyes. També tenia un hort i una era, essencial per als treballs agrícoles per ser l'espai on es batien els cereals, com el blat.

Al segle XX, sembla que Ca l'Alemany havia perdut el seu paper com a residència i només era una explotació agrícola de la qual se'n feien cura els masovers. La gent arrendava les vinyes dels voltants i feia servir les premses i cups de vi del mas i, fins i tot, es trepitjava el raïm i es deixava fermentar al celler.

La masia, que tenia una font i abeurador per als animals en el porxo, estava rodeada per terrasses hechas con muros de piedra seca donde se asentaban las viñas. También tenía un huerto y una era, esencial para los trabajos agrícolas por ser el espacio donde se trillaban los cereales, como el trigo.

En el siglo XX, parece que Ca l'Alemany había perdido su papel como residencia y solo era una explotación agrícola de la que se encargaban los guardeses. La gente arrendaba las viñas de los alrededores y usaba las prensas y lagares de la masia e incluso se pisaba la uva y se dejaba fermentar en la bodega.

Un dia a les vinyes properes a Ca l'Alemany, cap el 1945 / Autor desconegut. Un día en las viñas cercanas a Ca l'Alemany, hacia 1945. / Autor desconocido.

Una masia en ruïnes i una vall degradada

Una masia en ruinas y un valle degradado

La bassa després de les destrosses. / La balsa después de los destrozos. Museu de Badalona, arxiu Cuyllé.

Vista de la façana en ruïnes, 1981. / Vista de la fachada en ruinas, 1981. Arxiu d'imatges del Museu de Badalona.

Vista general de la masia a mitjan anys setanta. / Vista general de la masia a mediados de los años 70. Museu de Badalona, Fons Josep Cortiñas.

La masia va ser destruïda un cop els masovers van marxar sense donar explicacions, a principis dels 60. Un grup de gent va entrar i es va dedicar a destrossar violentament tot allò que trobava al seu pas, com els mobles, portes, finestres i sostres, les botes del celler i, a més a més, van incendiar els dos cotxes que hi havia al porxo. Després d'aquests fets inexplicables, la masia es va anar degradant i enrunant, cap cop més ràpid, tant per factors naturals com humans, ja que la proximitat a la ciutat ha fet que es vegi sotmesa al vandalisme i l'incivisme, com la resta de la vall.

La masia fue destruida en cuanto los guardeses se marcharon sin dar explicaciones, a principios de los 60. Un grupo de gente entró y se dedicó a destrozar violentamente todo aquello que encontraba a su paso, como los muebles, puertas, ventanas y techos, las barricas de la bodega y, además, incendiaron los dos coches que había en el porche. Después de estos hechos inexplicables, la masia se fue degradando y desmoronando, cada vez más rápido, tanto por factores naturales como humanos, ya que la proximidad a la ciudad ha hecho que se vea sometida al vandalismo y el incivismo, como el resto del valle.

Una vall plena d'història

Un valle lleno de historia

La vall de Betlem és plena d'història. Gaudeix de la seva natura i herència cultural mentre passeges!

El valle de Betlem està lleno de historia. ¡Disfruta de su naturaleza y herencia cultural mientras paseas!

Vista satèl·lit de la vall i el seu patrimoni històric. / Vista satélite del valle y su patrimonio histórico. Google Earth.

Pla estratègic

Descripció del pla d'actuació

- Iconoscopis interactius: quan el visitant apropa l'ull al visor o espiell, observa fotografies antigues que mostren els diferents espais de la masia a la seva època en funcionament o bé després de ser abandonada. Estan col·locats de manera estratègica, tot buscant que l'angle on es troba l'observador actual sigui el mateix que va emprar el fotògraf a l'època. En aquest cas, mostren la galeria d'arcs des del pati i una vista parcial de la façana, la cotxera i el pati; respectivament.

Figura 46. Vista parcial de la façana, el pati i la cotxera. Josep de Cabanyes / Arxiu Fotogràfic Centre Excursionista de Catalunya.

Figura 45. Vista de la galeria d'arcs des del pati. Arxiu Josep Maria Cuyàs / Museu de Badalona.

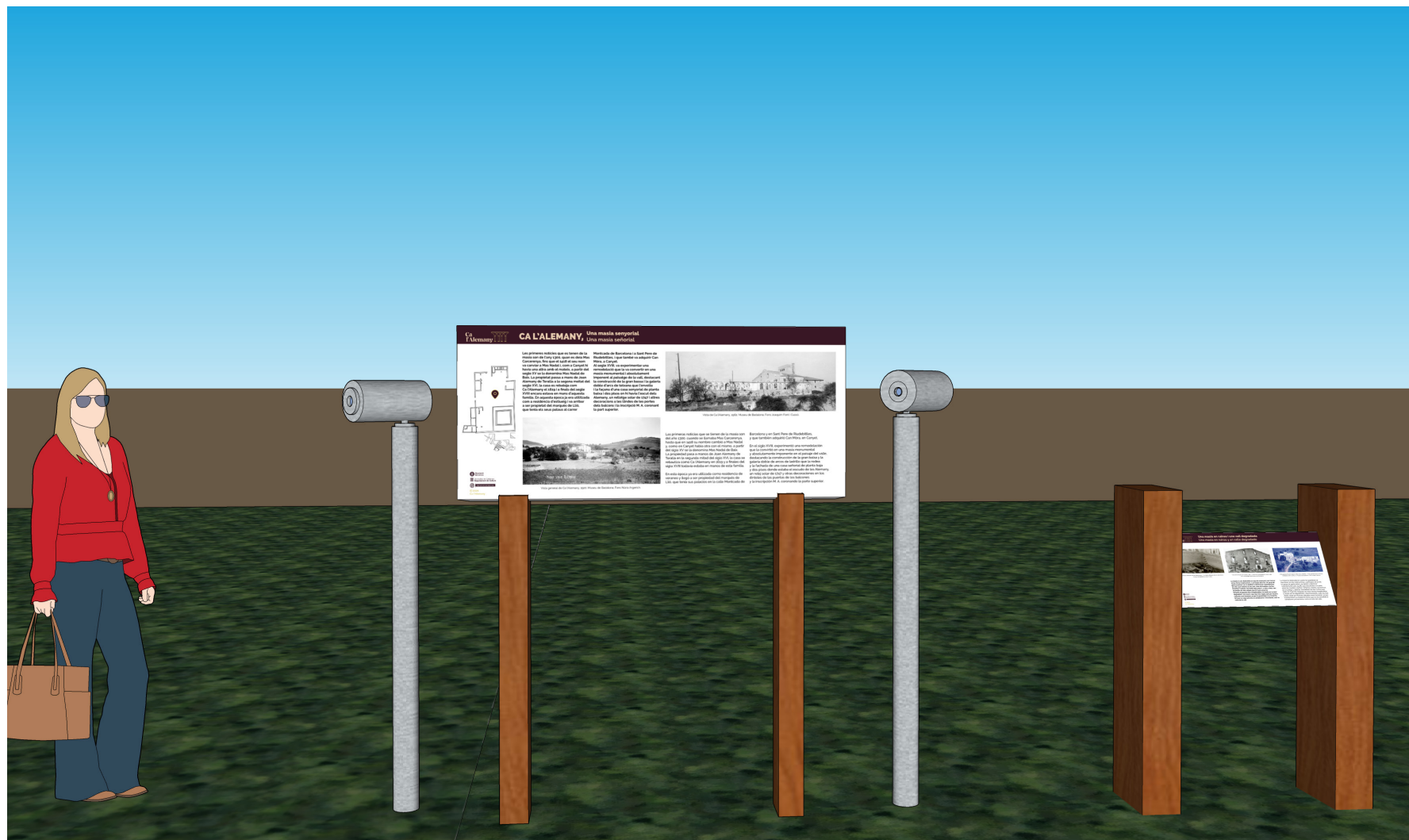

Figura 47. Render aproximat dels recursos museogràfics (les altures dels models més elevats seran adaptades per a una major accessibilitat).
Paula González Fernández.

- La bassa, el símbol de Ca l'Alemany

Estació ubicada dins el recinte de la galeria d'arcs amb la bassa, destinada a explicar la història i funcionalitat de l'espai.

Està formada per dos elements:

- Panell amb placa iconogràfica: de tipologia exempta i col·locat en un faristol, té una representació iconogràfica de la descripció i funcionalitat de l'espai, és a dir, una il·lustració i una petita explicació.
- Iconoscopi interactiu: quan el visitant apropa l'ull al visor o espiell, observa una fotografia antiga que mostra la bassa i galeria d'arcs a la seva època de funcionament.

Figura 48. Vista de la bassa i galeria d'arcs, inicis de segle XX. Fons Nùria Argerich / Museu de Badalona.

Ca
l'Alemany

La bassa, el símbol de Ca l'Alemany
La balsa, el símbolo de Ca l'Alemany

La bassa i la galeria, construïdes al segle XVIII, conformen l'espai més significatiu i monumental de la masia, a més de ser el més ben conservat. Es tractava d'un espai ple de vida, on campaven els animals i les bugaderes de Canyet rentaven la roba de la gent rica de Barcelona, fent del safareig una de les majors fonts de riquesa de Ca l'Alemany.

La balsa y la galería, construidas en el siglo XVIII, conforman el espacio más significativo y monumental de la masía, además de ser el mejor conservado. Se trataba de un espacio lleno de vida, donde campaban los animales y las lavanderas de Canyet lavaban la ropa de la gente rica de Barcelona, haciendo del lavadero una de las mayores fuentes de riqueza de Ca l'Alemany.

 Departament de Cultura
 Ciutat de Barcelona
 Departament de Cultura

© 2024
Ca l'Alemany

Figura 49. Proposta de panell. Text: elaboració pròpia / Il·lustració: Andrés González Paredes / Disseny: Paula González Fernández.

- El celler, el cor de la masia

Situada a la zona on es troben les restes del celler, compleix la funció d'explicar la història i funcionalitat d'aquest espai.

Està composta per dos elements:

- Panell amb placa iconogràfica: de tipologia exempta i col·locat en un faristol, té una representació iconogràfica de la descripció i funcionalitat de l'espai, és a dir, una il·lustració i una petita explicació.

- Iconoscopi interactiu: quan el visitant apropa l'ull al visor o espiell, observa una fotografia antiga que mostra el celler i els cups de vi quan la masia ja havia sigut abandonada.

Figura 50. Vista del celler i els cups de vi en ruïnes, 1981. Arxiu d'imatges del Museu de Badalona.

Ca
l'Alemany

El celler, el cor de la masia
La bodega, el corazón de la masía

El celler era un dels espais més importants de la masia, ja que era on es realitzava una de les activitats més essencials, la producció de vi. Aquí tenia lloc el procés de la fermentació del raïm, que era abocat als cups després de ser trepitjat, però també passava per la premsa i el vi reposava durant mesos a les botes. Com es trobava a la planta baixa o soterrani, l'ambient era fresc i servia per a conservar embotits, carn i confitures.

La bodega era uno de los espacios más importantes de la masía, ya que era donde se realizaba una de las actividades más esenciales, la producción de vino. Aquí tenía lugar el proceso de la fermentación de la uva, que era arrojada a los lagares después de ser pisada, pero también pasaba por la prensa y el vino reposaba durante meses en las barricas. Como se encontraba en la planta baja o sótano, el ambiente era fresco y servía para conservar embutidos, carne y confituras.

 Departament de Cultura
 Govern de Catalunya
 Departament de Cultura

© 2024
Ca l'Alemany

Figura 51. Proposta de panell. Text: elaboració pròpia / Il·lustració: Andrés González Paredes / Disseny: Paula González Fernández.

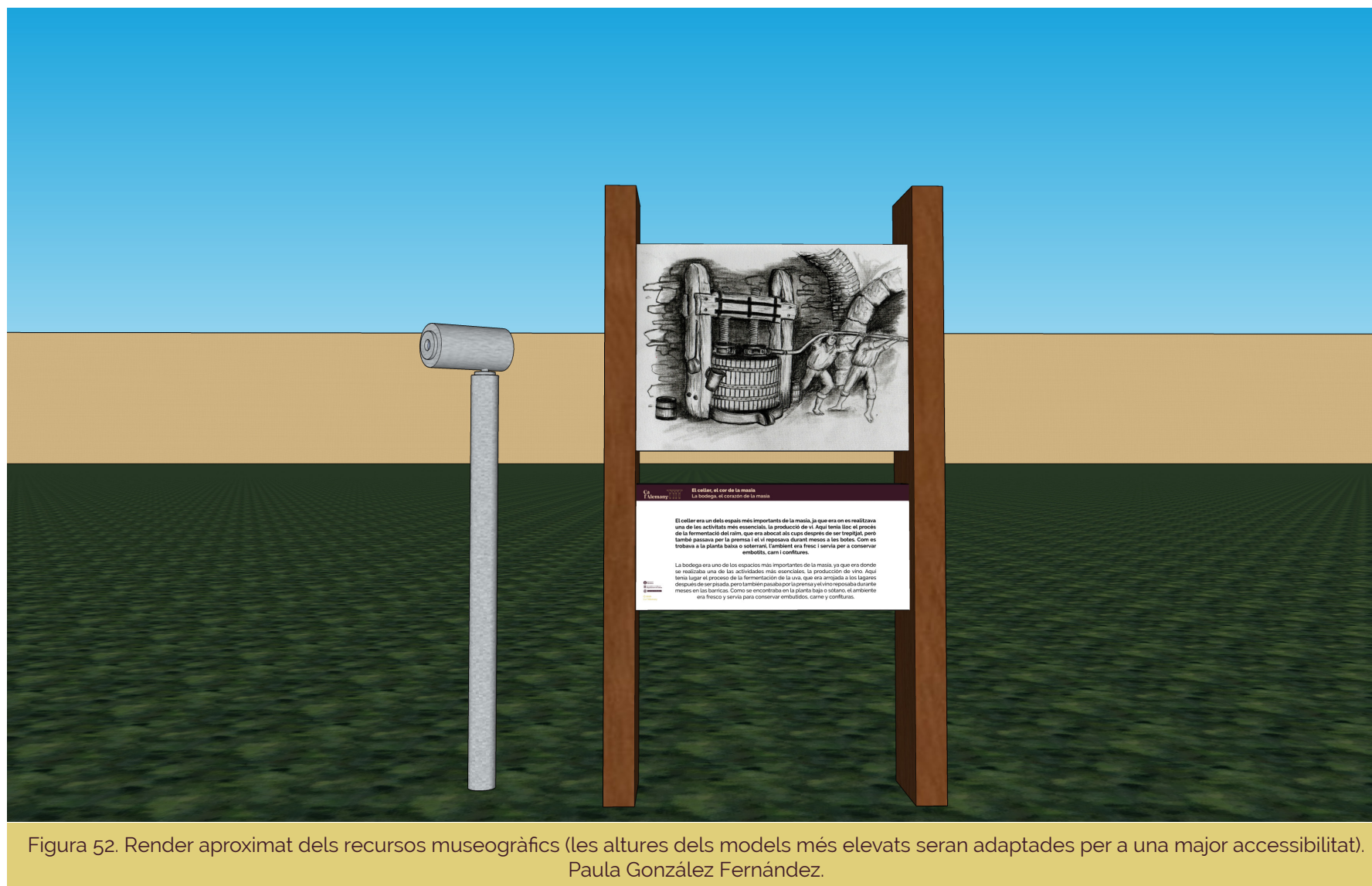

Figura 52. Render aproximat dels recursos museogràfics (les altures dels models més elevats seran adaptades per a una major accessibilitat).
Paula González Fernández.

• Els estables

Ubicada a l'àrea interpretada com els estables, serveix per a explicar la funcionalitat d'aquest espai.

Està composta per un sol element:

- Panell amb placa iconogràfica: de tipologia exempta i col·locat en un faristol, té una representació iconogràfica de la descripció i funcionalitat de l'espai, és a dir, una il·lustració i una petita explicació.

Ca
l'Alemany

Els estables
Los establos

Les quadres o corts de bestiar eren molt importants a les masies, ja que servien per a guardar els ramats. Segons l'arquitectura del mas i la quantitat d'animals, s'agrupaven a diferents estables en funció de l'espècie.

Las cuadras eran muy importantes en las masías, ya que servían para guardar el ganado. Según la arquitectura de la masía y la cantidad de animales, se agrupaban en diferentes establos en función de la especie.

Elaboració
del text
per part de
Ca l'Alemany

© 2024
Ca l'Alemany

Figura 53. Proposta de panell. Text: elaboració pròpia / Il·lustració: Andrés González Paredes / Disseny: Paula González Fernández.

• El graner

Ubicada a l'àrea interpretada com el graner, serveix per a explicar la funcionalitat d'aquest espai.

Està composta per un sol element:

- Panell amb placa iconogràfica: de tipologia exempta i col·locat en un faristol, té una representació iconogràfica de la descripció i funcionalitat de l'espai, és a dir, una il·lustració i una petita explicació.

Ca
l'Alemany

El graner
El granero

El graner era l'espai on s'emmagatzemaven i assecaven els diferents productes d'origen vegetal, com ara el gra dels cereals, fruits secs o herbes medicinals. Els camps de conreu proporcionaven bona part de la subsistència dels pagesos, i aquí era on anaven a parar els fruits que donaven.

El granero era el espacio donde se almacenaban y secaban los distintos productos de origen vegetal, como el grano de los cereales, frutos secos o hierbas medicinales. Los campos de cultivo proporcionaban buena parte de la subsistencia de los campesinos, y aquí era donde iban a parar los frutos que daban.

 Govern de Catalunya
 Departament de Cultura
 Direcció General del Patrimoni Cultural

© 2024
Ca l'Alemany

Figura 54. Proposta de panell. Text: elaboració pròpia / Il·lustració: Andrés González Paredes / Disseny: Paula González Fernández.

• El magatzem

Ubicada a l'àrea interpretada com el magatzem, serveix per a explicar la funcionalitat d'aquest espai.

Està composta per un sol element:

- Panell amb placa iconogràfica: de tipologia exempta i col·locat en un faristol, té una representació iconogràfica de la descripció i funcionalitat de l'espai, és a dir, una il·lustració i una petita explicació.

Ca
l'Alemany

El magatzem
El almacén

Era l'espai destinat a guardar les eines necessàries per a treballar al camp i els materials que venien de l'exterior i calia recollir abans d'utilitzar-los, com la llenya o el menjar dels animals. També se solien aplegar alguns mobles i estris de manipulació dels productes del camp, a més dels guarniments del bestiar.

Era el espacio destinado a guardar las herramientas necesarias para trabajar en el campo y los materiales que venían del exterior y había que recoger antes de utilizarlos, como la leña o la comida de los animales. También se solían reunir algunos muebles y enseres de manipulación de los productos del campo, además de los guarnimientos del ganado.

 Departament de Cultura
 Govern de Catalunya
 Departament de Cultura

© 2024
Ca l'Alemany

Figura 55. Proposta de panell. Text: elaboració pròpia / Il·lustració: Andrés González Paredes / Disseny: Paula González Fernández.

- La cotxera

Ubicada a l'àrea interpretada com la cotxera, serveix per a explicar la funcionalitat d'aquest espai.

Està composta per un sol element:

- Panell amb placa iconogràfica: de tipologia exempta i col·locat en un faristol, té una representació iconogràfica de la descripció i funcionalitat de l'espai, és a dir, una il·lustració i una petita explicació.

Ca
l'Alemany

La cotxera
La cochera

Aquest espai estava pensat per a guardar els carros a l'interior, tal i com indiquen les cantonades arrodonides de la porta d'entrada, i és probable que també servís per als cotxes al segle XX. A més a més, possiblement també s'hi col·locaven objectes d'ús quotidià.

Este espacio estaba pensado para guardar los carros en su interior, tal y como indican las esquinas redondeadas de la puerta de entrada, y es probable que también sirviese para los coches en el siglo XX. Además, posiblemente también se colocaban objetos de uso cotidiano.

Govern de Catalunya
Departament de Cultura

© 2024
Ca l'Alemany

Figura 56. Proposta de panell. Text: elaboració pròpia / Il·lustració: Andrés González Paredes / Disseny: Paula González Fernández.

• L'habitatge

Ubicada a l'àrea interpretada com una de les estances de l'habitatge, serveix per a explicar la funcionalitat dels seus espais.

Està composta per un sol element:

- Panell amb placa iconogràfica: de tipologia exempta i col·locat en un faristol, té una representació iconogràfica de la descripció i funcionalitat de l'espai, és a dir, una il·lustració i una petita explicació.

Ca
l'Alemany

L'habitatge
La vivienda

La casa o residència dels camperols tenia molts espais, alguns d'ús col·lectiu i d'altres d'ús individual i més íntim. A la planta baixa solia trobar-se la cuina, l'espai més vital, on es cuinava, menjava i feia altres tasques domèstiques, a més d'on hi havia més relació familiar. Al centre solia haver una gran llar de foc i la xemeneia i al voltant el rebost.

La casa o residencia de los campesinos tenía muchos espacios, algunos de uso colectivo y otros de uso individual y más íntimo. En la planta baja solía encontrarse la cocina, el espacio más vital, donde se cocinaba, comía y hacía otras tareas domésticas, además de donde había más relación familiar. En el centro solía haber una gran chimenea y alrededor una despensa.

Elaboració
del text
per part de
Ca l'Alemany
© 2024
Ca l'Alemany

Figura 57. Proposta de panell. Text: elaboració pròpia / Il·lustració: Andrés González Paredes / Disseny: Paula González Fernández.

• La torre

Emplaçada a l'espai on es trobava la torre, compleix la funció d'explicar breument les seves característiques i història.

Està formada per dos elements:

- Panell amb placa iconogràfica: de tipologia exempta i col·locat en un faristol, té una representació iconogràfica de la descripció i funcionalitat de l'espai, és a dir, una il·lustració i una petita explicació.

- Iconoscopi interactiu: quan el visitant apropa l'ull al visor o espiell, observa una fotografia antiga que mostra la torre en ruïnes.

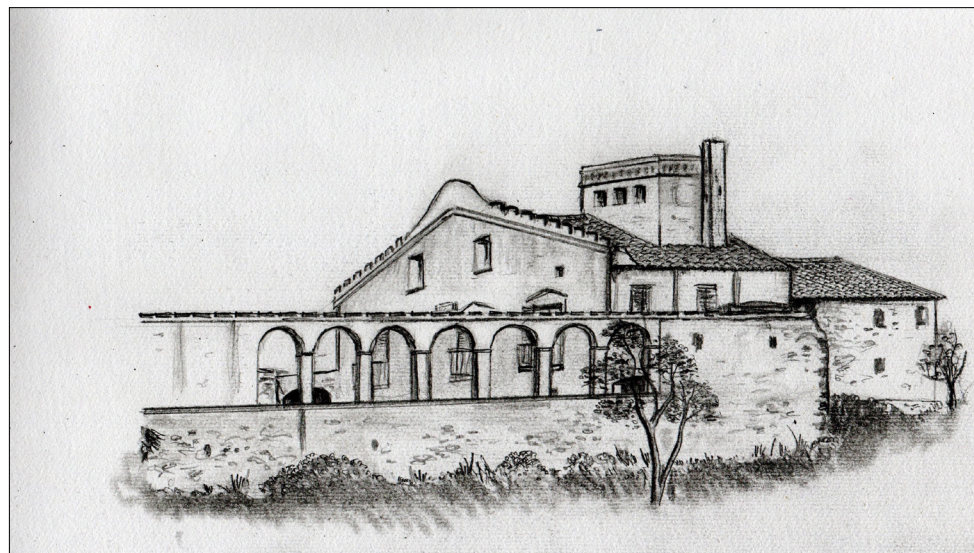

Figura 58. Vista de la torre en ruïnes en primer terme; en segon terme, la façana, 1981. Arxiu d'imatges del Museu de Badalona.

La torre, de planta rectangular, era més alta que la façana i feia 4 pisos. Es desconeix la funcionalitat que tenia i en quin moment es va construir, ja que podria ser d'origen medieval i haver estat reformada posteriorment o ser d'època moderna. La seva presència li donava a Ca l'Alemany el caràcter de masia fortificada.

La torre, de planta rectangular, era más alta que la fachada y tenía 4 pisos. Se desconoce la funcionalidad que tenía y en qué momento se construyó, ya que podría ser de origen medieval y haber sido reformada posteriormente o ser de época moderna. Su presencia le daba a Ca l'Alemany el carácter de masia fortificada.

Figura 59. Proposta de panell. Text: elaboració pròpia / Il·lustració: Andrés González Paredes / Disseny: Paula González Fernández.

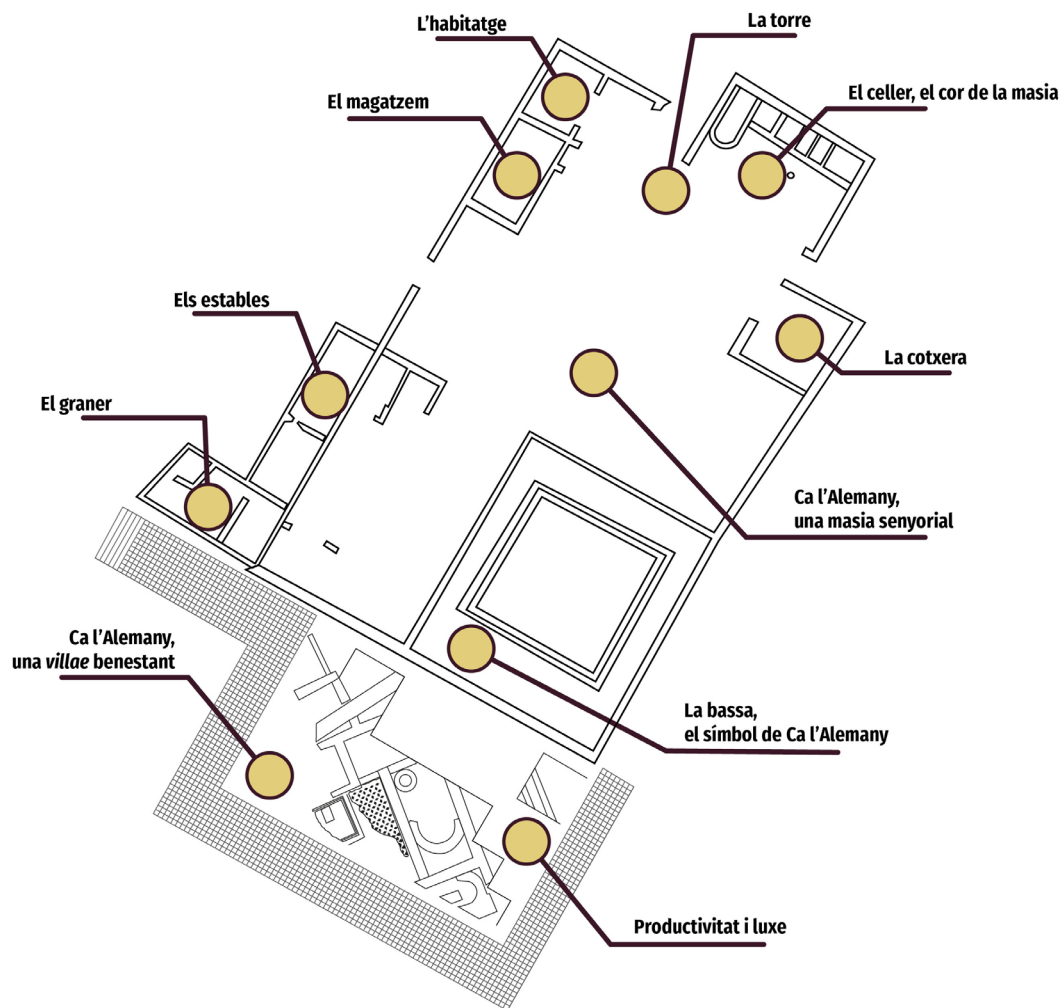

Figura 60. Distribució de les estacions d'interpretació dels jaciments. Paula González Fernández.

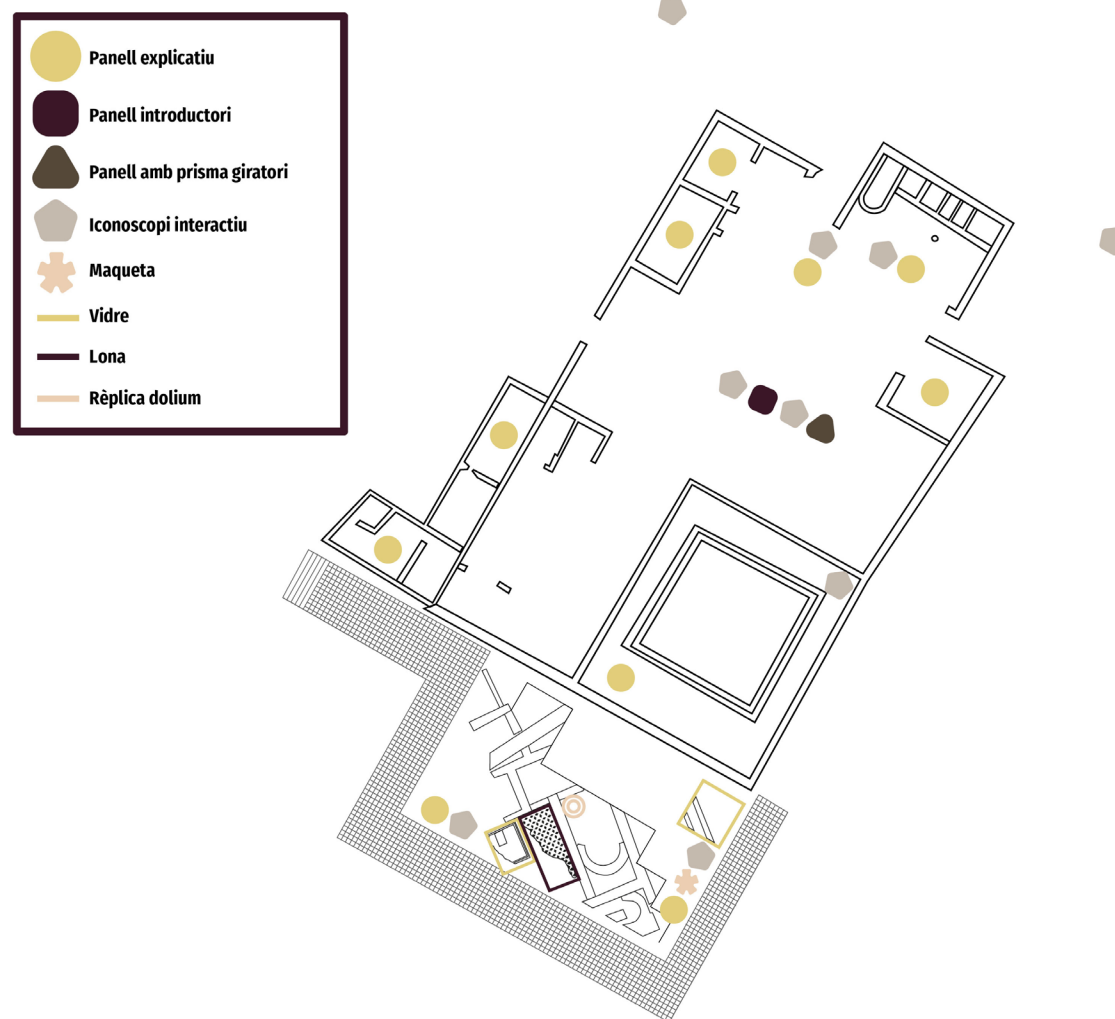

Figura 61. Distribució dels elements museogràfics de les estacions d'interpretació. Paula González Fernández.

- Centre d'interpretació

El centre d'interpretació es troba a un edifici prefabricat a base de mòduls, la instal·lació del qual es procurarà que sigui el menys intrusiva possible, evitant unes obres que destrueixin el terreny i l'entorn, més encara tenint en compte que en aquest indret hi ha les restes de canalitzacions d'aigua històriques que es dirigeixen a la masia, així com una estructura interpretada com una font o cisterna. A més a més, l'aspecte exterior no ha de ser discordant amb l'entorn, per tal d'evitar un impacte paisatgístic, per la qual cosa hauria de tenir un revestiment a base de fusta, establint una simbiosi amb el paisatge.

L'edifici, que està projectat per a tenir una superfície de 360 m², presentarà una planta rectangular i comptarà amb dos pisos, el segon dels quals tindrà unes dimensions menors. Està destinat a albergar l'àrea expositiva de caire històric-arqueològic i interpretatiu, així com els espais necessaris per a dur a terme les activitats educatives i de dinamització, que es detallaran tot seguit.

Cal remarcar que la museografia emprada en aquest equipament és simple però efectiva i directa, evitant recarregar l'espai amb una gran quantitat de recursos que poden acabar saturant el visitant i, fins i tot, deixar al final una sensació d'indiferència o rebuig i provocar que no retingui el missatge transmès i senti desafecció

cap aquest. En aquest sentit, també juguen un paper important els recursos textuais (en català i castellà), els quals es procurarà que siguin els menys extensos i tècnics possible, donat que és molt complicat que el visitant acabi de llegir tots els textos si son mitjanament llargs i amb un llenguatge difícilment comprensible pel públic general i que els generi una sensació de llunyania intel·lectual.

Instal·lacions de l'edifici:

• Entrada i àrea d'acollida:

A l'exterior de l'edifici s'instal·larà una estructura metàl·lica de tipus rampa per tal d'habilitar l'accés. S'opta per aquesta opció per la facilitat de muntatge i el baix impacte ambiental, tot evitant obres més costoses i que modifiquin el sòl.

Dins l'edifici, tot just entrar, es troba la recepció i espai d'acollida del visitant, on es dona la benvinguda, oferint informació i realitzant la venda d'entrades.

Al fons d'aquesta zona, al costat de les escales i ascensor que pugen al segon pis, s'ubiquen els lavabos. En concret hi ha sis i dos són accessibles, ajustant les seves característiques a les necessitats de persones amb mobilitat reduïda.

Seguint amb l'accessibilitat, cal remarcar que, en tractar-se d'un edifici de dues plantes, es considera necessari instal·lar un ascensor que permeti accedir al pis superior a aquelles persones que es veuen impossibilitades

per a pujar les escales. Per les característiques de l'equipament i la seva distribució s'ha optat per un exterior, optimitzant l'espai interior i, a més a més, es tractaria d'un de tipus pneumàtic, també conegut com ascensor de càpsula. Presenten moltes avantatges, atès que consumeixen molt poca energia, degut al seu mecanisme d'entrada i sortida d'aire sense cables ni politges, perquè ocupen poc espai i per la facilitat d'instal·lació, manteniment i desmuntatge.

- **Aula polivalent:**

Situat a la segona planta, aquest espai serà de les dimensions adequades per a complir les diverses funcions que pugui tenir. Està especialment ideat per a desenvolupar les activitats interiors dels grups escolars, tot i que també és on es durien a terme tallers oberts al públic general i, especialment, el familiar. Estarà dotat de diverses taules i cadires, així com d'una aigüera per a rentar els materials utilitzats i les mans dels assistents.

- **Àrea privada:**

Ubicada a la segona planta, consta de dos espais, el despatx i el magatzem. El primer, està destinat al treball de la persona responsable del parc arqueològic, on durà a terme les seves tasques com a gestora i directora. Estarà equipat amb escriptori, prestatgeries i més mobiliari d'oficina.

El segon, al qual només s'hi pot accedir des del despatx o bé des de l'aula polivalent, comptarà amb armaris,

prestatges i altres mobles d'emmagatzemament, atès que la seva funció és guardar els diferents materials utilitzats per a les activitats, tot i que també contindrà altres objectes i productes, associats a la neteja.

Àrea expositiva:

- **Villa romana:**

o Àmbit "La vida a una *villae*"

En aquest espai s'explicarà al visitant la història i evolució de la villa romana de Ca l'Alemany, tot exposant que els seus orígens es remunten a l'època primerenca d'ocupació de *Baetulo* i que ja havia població ibèrica assentada a la zona, que la seva etapa d'esplendor tingué lloc durant l'Alt Imperi i que va ser abandonada a l'antiguitat tardana, en un moment de declivi i transformacions.

A més a més, es parlarà del model de l'ager romà, és a dir, l'àrea rural de les ciutats romanes, destinada a l'activitat agrícola i ramadera i on la forma de poblament eren les *villa*, explotacions productives i/o industrials que, alhora, comprenien la residència dels seus propietaris, sovint amb un alt poder adquisitiu. En el cas de la Badalona romana, s'ha documentat un bon nombre d'aquestes vil·les.

Els recursos textuais es veuran acompanyats d'alguna fotografia antiga feta durant l'excavació del jaciment, a més d'una il·lustració que mostri una recreació ideal i hipotètica d'una villa d'aquestes característiques.

Per a explicar d'una forma més lúdica i directa el funcionament d'una villa i les seves tasques quotidianes, s'emprarà un recurs museogràfic consistent en una estació d'experimentació tàctil on es disposi una sèrie de rèpliques d'artefactes arqueològics que foren trobats al jaciment de Ca l'Alemany. Es tractarà d'alguns recipients ceràmics de vaixel·la fina (en concret de *Terra Sigillata*), una llàntia, agulles d'os i un parell de *pondus* de teler.

o Àmbit "Vi laietà arreu del *Mare Nostrum*"

Aquesta àrea serà la que estigui centrada en la producció de vi durant l'època romana en aquest territori, conegut com a Laietània en aquell moment, i que es realitzava molt sovint a les vil·les del territori rural. Els textos parlaran sobre l'explotació dels camps i la vinya, a més de la producció vitícola i els sistemes d'emmagatzematge emprats. No obstant, es posarà èmfasi a les complexes xarxes de comerç que es van forjar arreu del Mediterrani durant l'Imperi romà i com va ser exportat el vi local per una àmplia geografia.

El suport textual es veu acompanyat d'una il·lustració que recrea una nau carregada d'àmfores, contenidores d'aliments que serien venuts pel Mediterrani. A més a més, s'exposarà un conjunt de rèpliques d'àmfora, de les tipologies locals i més recurrents als jaciments de *Baetulo* i disposades davant una escenografia feta en vinil sobre la paret que simuli un vaixell que les transporta.

Mentre a les parets s'ubiquen el text i l'escenografia en vinil, al centre de l'espai es troba una vitrina exempta, la qual pot ser rodejada, que conté un diorama on es representa una *cella vinaria*, un centre de producció vitivinícola on hi havia premses, cellers, *dolia*, etc. Mitjançant un botó, s'acciona un mecanisme que fa moure alguns dels elements de la maqueta, en concret les premses i els personatges que les accionen.

• Masia:

o Àmbit "La vida a una gran masia"

En aquesta zona el contingut gira al voltant de la masia de Ca l'Alemany, tot explicant la seva història i evolució des de l'Edat Mitjana fins al seu abandonament, exposant dades històriques però també descrivint formalment les seves característiques, que la feien ser una masia monumental després de la seva reforma a l'Edat Moderna.

A més a més, els textos també tractaran sobre el funcionament d'aquesta i les tasques quotidianes que hi tenien lloc, explicant quina funció complien els diferents espais del recinte, com ara les estances de l'habitatge, els estables, magatzem, celler, bassa, etc.

Al marge dels textos i fotografies antigues de la masia, aquest àmbit comptarà amb una taula on es disposarà una maqueta, de dimensions considerables, que representi la masia a la seva època d'esplendor. Serà tàctil i, per tant, de materials resistent a la manipulació

dels visitants, procurant evitar certs detalls de modelisme que puguin trencar-se, com ara vegetació o figures molt delicades. Es pot elaborar un model virtual mitjançant la informació disponible a través de les fotografies antigues, per tal de restituir els volums originals i després realitzar la maqueta a partir de la impressió 3D, que dona bons resultats per ser consistent i, alhora, resistent, a més de ser més econòmica que una artesanal.

o Àmbit "Vi i memòria"

Aquest és l'espai de l'exposició amb una vessant molt més etnològica, que gira al voltant de la producció vitivinícola al territori des d'una perspectiva etnogràfica. Així doncs, s'explicarà breument el sistema productiu i d'explotació de la terra de les masies de la zona i el procés d'elaboració i emmagatzematge de vi que constitueix una tradició secular que encara funcionava a ple rendiment fins fa poques dècades, però que no s'ha perdut del tot i s'està procurant recuperar.

L'àmbit se centra molt en la memòria local recent, motiu pel qual, a part dels textos impresos en vinil de la paret, també hi ha diverses fotografies del segle passat vinculades amb el món del vi (veure annex 7), totes elles escenes quotidianes a les vinyes, veremant, aixafant o premsant el raïm. Aquestes fotografies corresponen al terme municipal de Badalona, específicament a la seva àrea rural, com ara la Conreria, Canyet, Sant Jeroni de la Murtra i, fins i tot, Ca l'Alemany.

L'element més destacat de l'àmbit serà l'escenografia, composta per diferents objectes d'interès etnogràfic relacionats amb el món del vi. La peça més important és la rèplica de la premsa de vi que data del 1830 i fou rescatada de la masia, actualment desmuntada i ubicada al magatzem del Museu de Badalona, tot i que també hi haurà altres artefactes que estigueren presents a la masia i representen la forma de vida d'aquells temps.

S'exposaran alguns vinculats amb la verema, com els cistells o canastres on es dipositava el raïm i les tines on s'agrupava tot el que havia sigut recollit, a més d'un carro d'unes dimensions no massa grans, on era transportat a les masies. També hi haurà barriques o botes de vi, destinades a la fermentació del raïm i, finalment, recipients on es guardava i/o servia el vi resultant, com damajoanes, gerres i porrons, aquestes últimes a sobre d'una taula. D'aquesta manera, aquest recurs museogràfic escenifica, mitjançant objectes, totes les parts del procés de la producció vinícola.

• Sala de projeccions:

Aquest espai, al qual s'accedeix a partir d'una obertura que divideix els dos àmbits dedicats a la vila romana, consisteix en una sala amb unes dimensions adients per a encabir-hi un nombre de persones considerable i que tingui seients per a visualitzar l'audiovisual projectat. L'audiovisual, d'una durada aproximada de cinc minuts, té la finalitat d'explicar ambdós béns patrimonials, la vila i la masia, tractant la seva història i evolució vers el

Pla estratègic

Descripció del pla d'actuació

territori, posant èmfasi a la producció vitícola. Així doncs, vol fer un repàs per tota la història de l'indret, exposant les formes de vida que hi tingueren lloc, tot aprofitant el mateix enclavament durant la successió de societats diferents, així com les transformacions que ha patit el territori al llarg del temps a causa de l'acció humana, fent una reflexió sobre el seu estat actual i promovent el respecte cap el medi ambient i la sostenibilitat, conscienciant sobre la necessitat de protegir un patrimoni natural, històric i cultural que ens pertany a tots.

A més a més, es posarà en valor la història de la vall de Betlem i els elements patrimonials que conté, bona part d'ells vinculats amb Ca l'Alemany, i el vi també serà un dels pilars del discurs, parlant tant de la producció del passat com de la del present i el futur.

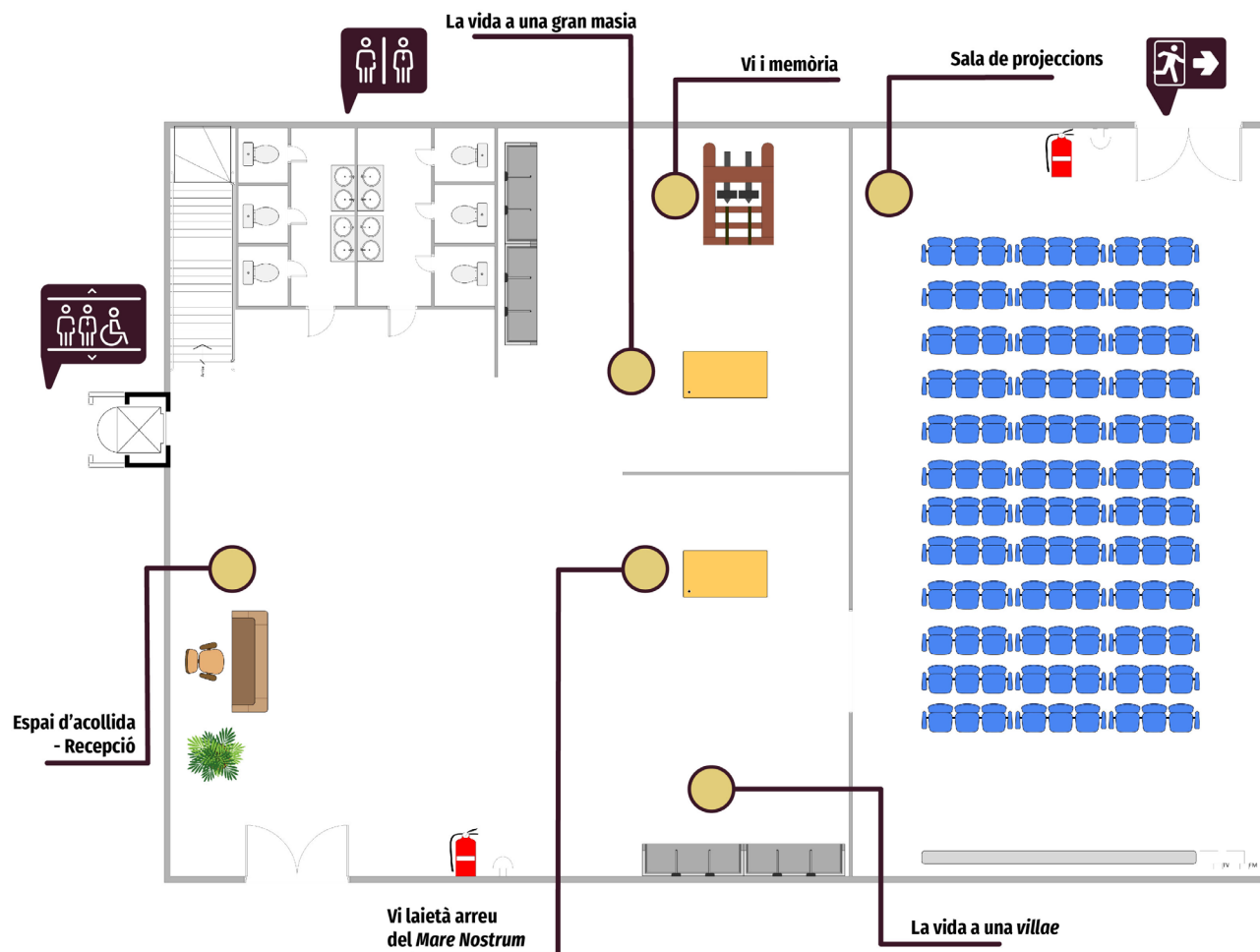

Figura 62. Primera planta del centre d'interpretació. Planta: elaboració pròpia / Disseny: Paula González Fernández.

Figura 63. Segona planta del centre d'interpretació. Planta: elaboració pròpia / Disseny: Paula González Fernández.

Fase 5. Adequació del recinte i establiment d'infraestructures

El parc arqueològic, que ocupa una superfície de 3,24 hectàrees, aproximadament, està compost per diferents elements. Els principals són els propis béns patrimonials, el jaciment romà i la masia, la raó de ser del parc i allò que motiva la seva creació. El centre d'interpretació és també una peça clau, donat que serveix per ampliar i complementar el discurs dels jaciments, articulat a partir d'uns mateixos conceptes i valors.

Justament la instal·lació del centre d'interpretació requereix de l'establiment d'algunes infraestructures per tal que el seu funcionament sigui correcte i òptim. Per començar, cal tenir present que aquesta zona no està dotada de connexió al corrent elèctric ni tampoc compta amb canalitzacions d'aigua modernes. Per tant, l'alimentació energètica de l'edifici hauria de ser mitjançant generadors o bé optar per les energies renovables, instal·lant plaques solars a la coberta de l'edifici per tal que el rendiment sigui el necessari i no generi un impacte ambiental.

En tractar-se d'un edifici prefabricat i sense connexió al clavegueram, caldrà establir un sistema per al subministrament d'aigua, tant als lavabos de la planta baixa com a les aigüeres de la planta superior, plantejant la possible instal·lació d'un dipòsit que compleixi amb aquestes funcions i també els requeriments necessaris.

Pel que fa a la mobilitat dins el recinte, s'ha establert un viari pel qual els visitants podran transitar, dins un itinerari tancat i delimitat per travesses de fusta. Un cop s'accedeix per l'entrada, un camí s'enfila cap el centre d'interpretació, el qual comptarà amb una rampa metàl·lica per tal de facilitar l'accés.

A partir d'aquí, el camí segueix i descendeix fins la masia, la qual té dos accessos; un d'ells s'ubica a la part posterior, aprofitant el buit que ha deixat un mur caigut, i que seria el primer que trobaria el visitant en baixar pel camí, mentre el segon s'emplaça a la que era la porta d'entrada de la masia. El sender segueix fins arribar a les restes de la villa romana i, en aquest punt, és on es troba la passarel·la metàl·lica que permet observar-les des de dalt, sense malmetre-les, i a la qual s'accedeix mitjançant unes escales, també metàl·liques.

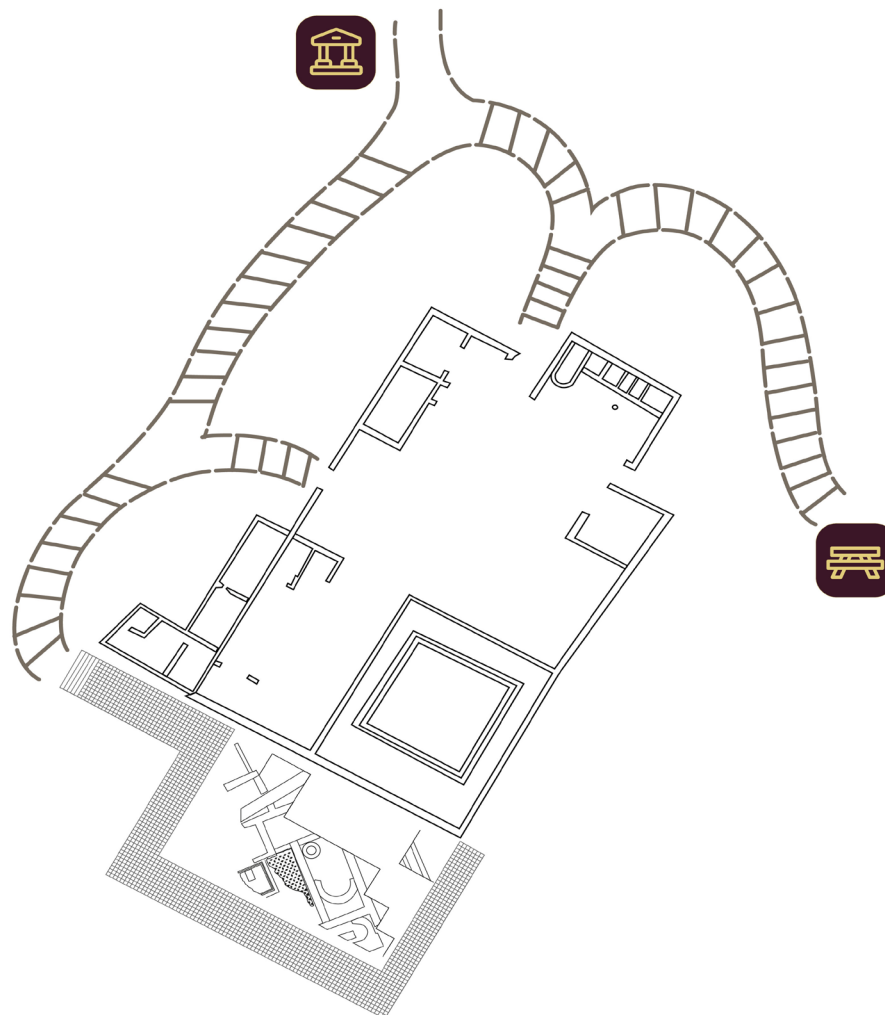

Figura 64. Aproximació dels senders o viaris i la passarella metàl·lica. Paula González Fernández.

Pla estratègic

Descripció del pla d'actuació

Un dels altres equipaments amb el que comptarà el parc és una àrea de descans o pícnic, situada al voltant de la font de Ca l'Alemanys, que està molt malmesa i també hauria de ser objecte de neteja i restauració. Es troba a un entorn ombrívol i fresc, donat que està envoltada d'arbres alts i frondosos. A més a més, als voltants hi ha un espai obert idoni per a l'establiment d'una àrea recreativa amb mobiliari de pícnic, com ara bancs i taules de fusta.

L'accés es realitzaria mitjançant un sender que passa per darrere de la masia i baixa fins al vessant est. En aquest punt, caldria habilitar el terreny, tot i que ja existeixen uns corriols o rampes naturals. Aquí seria necessari col·locar uns esglaons de fusta i es pot plantejar, en fases posteriors, habilitar un espai per a jocs infantils, que podria presentar temàtica arqueològica i vinícola.

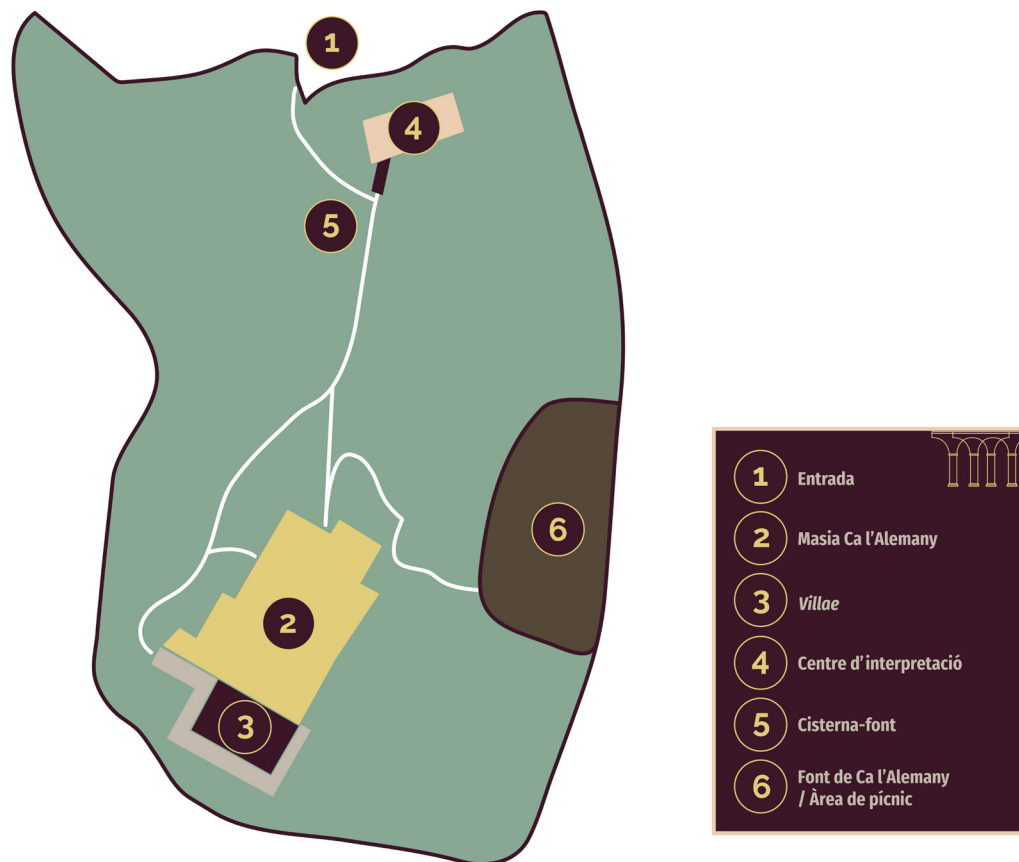

Figura 65. Planta del recinte del parc arqueològic.
Paula González Fernández.

Al marge de la museïtzació del conjunt arqueològic i la creació d'un centre d'interpretació, es considera necessari elaborar una sèrie d'activitats complementàries que facin d'aquest complex un equipament cultural que aporti valor a la ciutat i els seus habitants, així com el territori que ocupa.

D'aquesta manera, les visites es veuran més enriquides i es crearan experiències que s'ajustin a tota mena de públics, fent de Ca l'Alemany un indret que generi un impacte positiu i memorable, no només buscant la visita única, sinó que s'estableixi una fidelització i la gent vulgui tornar-hi, motivada per les activitats de dinamització que es proposin.

Es diferenciaran dos grups: les activitats adreçades a grups escolars que visitin l'equipament durant les jornades lectives i les que estan pensades per a un públic general, quan aquest estigui obert de forma lliure, els caps de setmana.

Activitats per a grups escolars

Tot seguit es presentaran dues propostes d'activitat o taller, que poden ser les primeres de moltes més possibles, atès que l'oferta es podria ampliar i diversificar. Aquestes servien de complement a la visita guiada realitzada al grup escolar per les restes arqueològiques i les instal·lacions del centre d'interpretació, a més de servir com a reforç dels continguts obtinguts al llarg

d'aquesta. De fet, aquesta mena d'activitats confereixen un rol molt més actiu als estudiants permetent que, al marge del gaudi, els conceptes siguin assimilats d'una manera molt més satisfactòria i puguin ser recordats amb molta més facilitat.

Ambdues activitats estan pensades especialment per al cicle superior de primària i educació secundària, malgrat que poden ser adaptables als diferents nivells formatius i busquen transmetre com es vivia a una hisenda agrícola, establint vincles amb el món rural (més encara tenint en compte que Badalona, Santa Coloma i les ciutats del voltant estan plenament urbanitzades i amb una densitat demogràfica elevadíssima) i les societats del passat.

Ca l'Alemany és excepcional pel fet d'aglutinar dos mil·lennis d'història en un mateix indret, ja que es pot explicar com era la vida a una villa romana i a una masia, des de l'Edat Mitjana, passant per la Moderna i fins a la Contemporània, fa relativament poc temps.

Activitat 1. "Com es vivia a una vil·la romana?"

L'activitat consisteix en la comprensió de la vida a una instal·lació agrícola d'època romana mitjançant les restes materials que han arribat fins als nostres dies. Així doncs, la base del taller seran les rèpliques de diversos objectes que hagin estat documentats a l'excavació del jaciment i, si fos necessari, d'altres que

no s'hagin trobat en aquest però sí en altres de les mateixes característiques; és a dir, emprar el recurs de l'assimilació a partir de paral·lelismes.

Els alumnes es distribuïran en grups no gaire nombrosos (el número d'integrants variarà segons el que tingui el conjunt) i se'ls hi proporcionarà a cadascun un objecte arqueològic, amb una particularitat, i és que es trobaran fragmentats. A partir d'aquí, hauran d'unir les peces fins a tenir-los plenament reconstruïts i serà el moment en el qual se'ls hi demanarà que els observin i descriguin les seves característiques a un suport físic per a, posteriorment, realitzar deduccions i intentar esbrinar la seva funcionalitat.

Les peces, tal i com s'ha comentat, poden adaptar-se al nivell formatiu dels alumnes i se'n presentaran varies, com ara utensilis de cuina i vaixel·la (bols, plats, gerres), recipients destinats a la producció vinícola (àmfores) o a sistemes d'il·luminació (llànties), estris per a teixir (*pondus*) o material constructiu (*tegulae* convencionals i *tegulae mammatae*, que són les úniques trobades a jaciments de Badalona). D'aquesta manera, s'exposarien les tasques habituals d'una explotació rural, posant èmfasi a la perspectiva de gènere i trencant mites sobre el paper de les dones, que era actiu a la majoria de treballs, i explicant alguns aspectes arquitectònics i funcionals de la villa.

Un cop passat el temps necessari per tal que puguin haver extret conclusions, serà el moment de posar-les en comú per a, finalment, revelar què són aquestes peces i quina era la funció que complien a la villa. Aquesta part final servirà per a exposar la quotidianitat del món romà i, més concretament, de l'àmbit rural de l'època; tot amb un discurs adaptat a l'edat dels alumnes.

En definitiva, els estudiants estarien realitzant el treball d'arqueòlegs, reconstruint les peces, tal i com sol passar habitualment, per a després inferir sobre quina era la seva utilitat. D'aquesta manera, es reforcen habilitats com l'observació i la deducció i, a més a més, d'una forma col·lectiva, potenciant el treball en equip i la discussió de diferents opinions i punts de vista.

Activitat 2. "Fem el nostre propi most!"

Aquest taller té una vessant molt més etnològica i, en concret, enològica. Consisteix en l'elaboració de most, és a dir, suc de raïm no fermentat i, per tant, sense contingut alcohòlic.

Primerament, es dividiran els alumnes en grups no gaire nombrosos, la composició dels quals variarà segons el número total (aproximadament cinc per grup) i cadascun disposarà d'una petita premsa o espremedora mecànica de fusta, que no requereix d'electricitat.

Arribats a aquest punt, es començarà a explicar quin és el procés de conreu de la vinya, que va ser tan present a la vall i a l'actualitat està ressorgint, tot explicant com es realitza la verema, uns dels esdeveniments clau del cicle vitícola, posant també com a exemple concret la masia de Ca l'Alemanya, on es va anar a trepitjar el raïm fins gairebé el seu abandonament.

Després d'aquesta explicació, els alumnes tindran al seu abast raïm provinent de la cooperativa de la vall (*Vall de Betlem · Enocultura Cooperativa*), per tal que l'experiència sigui encara més propera, emprant la matèria primera de quilòmetre zero i que torna a donar vida al paisatge de la zona i, en definitiva, a la tradició secular que, durant mil·lennis, va fer bategar aquest territori. Seguidament, amb les degudes explicacions, els alumnes aniran premsant el raïm i obtenint el suc resultant, el most.

Tot i que l'activitat no segueix el procés d'elaboració de vi fins el final, s'explicarà com es realitza la fermentació, per tal que la beguda adquireixi el seu contingut alcohòlic, i també indicar que hi ha vins diferents segons el raïm que s'utilitzi. Finalment, el most recollit a grans recipients serà dipositat a petites ampolles que cada alumne s'endurà amb ell, com a record de la visita.

En definitiva, el taller apropa la tradició vinícola als més joves i els permet copsar el procés de producció mitjançant l'experiència directa, d'una forma molt més didàctica i lúdica, la qual cosa resulta en una experiència positiva i molt més valuosa. El fet que puguin endur-se el most és un detall, ja que és el fruit de la seva participació i esdevindrà un recordatori de la visita.

Activitats per a públic general i familiar

Al marge de les activitats centrades per al públic escolar, que sempre es duren a terme durant les jornades lectives, es considera crucial oferir al públic general d'altres que facin més rica i completa la visita.

Les visites guiades són el pilar fonamental d'aquesta oferta, atès que permeten conèixer d'una forma més clara i amena el recinte. Es realitzaran de forma periòdica, possiblement un dels dos dies del cap de setmana (caldrà acotar si tots els del mes o només un parell) per un especialista en Història i Arqueologia.

De manera més esporàdica, també s'oferiran visites teatralitzades, les quals seran conduïdes per personatges caracteritzats com a persones d'època romana que vivien i/o treballaven a la villa (el *dominus* o la *domina*, o bé algun esclau), així com altres d'època moderna o contemporània (pagesos o masovers).

Els personatges guiaran el públic explicant un relat que es lligui amb la vida quotidiana en aquest indret al llarg del temps, tot establint un vincle de proximitat amb els visitants i buscant generar empatia cap a les persones d'aquella època, procurant que la relació sigui bidireccional, fent que l'activitat tingui un caire més participatiu.

També es pretén realitzar visites guiades pel conjunt de la vall, anomenades "Passejant per la història. Coneixem la vall de Betlem".

Aquestes també es durien a terme de forma més esporàdica (podrien plantejar-se un dia al mes) i consistiran en fer una ruta per la vall, coneixent els voltants de la masia i la villa, tot apreciament les restes arquitectòniques que constitueixen les petjades de l'activitat humana sobre el territori i que, en gran mesura, estaven relacionades amb Ca l'Alemany.

D'aquesta manera, el públic podrà veure elements com les fonts, aqüeductes i mina; a més d'alguna de les ermites, per acabar el recorregut al monestir de Sant Jeroni de la Murtra.

Atès que el complex té com a fil conductor el món rural i, especialment, el del vi, s'ha considerat oportú organitzar diverses activitats que presentin aquesta temàtica i ajudin a difondre la significació de la viticultura i els valors tradicionals de la vall, que s'estan recuperant. Així doncs, es pretenen realitzar, esporàdicament, tast de vi on es puguin degustar diferents tipus de la varietat DO Alella, a més dels que són elaborats per la cooperativa instal·lada a la vall de Betlem. Tanmateix, després de les visites guiades i teatralitzades esmentades anteriorment també s'oferirà un petit tast, per a posar punt final a l'experiència.

També es planteja dur a terme esdeveniments especials, com ara la celebració de la trepitjada del raïm, durant l'època de la verema. D'aquesta manera, es donaria la possibilitat al públic general de participar a un acte que connecta amb les nostres arrels i ser partícips d'una tradició ancestral.

Caldria habilitar un espai i infraestructura adequats dins el recinte per acollir el públic i realitzar l'activitat, tot garantint la seguretat dels assistents i els requeriments de salubritat. Cal afegir que seria plausible ampliar l'oferta d'activitats durant la verema, oferint al llarg d'un o dos caps de setmana de setembre una programació especial on públics de totes les edats puguin gaudir d'aquesta festa i apropar-se al món del vi, posant èmfasi en el de proximitat.

En aquest context es poden presentar tallers familiars on els més petits, acompanyats d'adults, gaudeixin i, alhora, aprenguin. Un exemple seria l'anomenat "Crea la teva pròpia àmfora", on els assistents podran elaborar el seu propi recipient d'època romana mitjançant motlles i argila, acompanyat d'explicacions dinàmiques per tal que puguin entendre la funció que varen complir durant el seu període d'esplendor.

A més a més, donat que el Parc Natural de la Serralada de Marina, encabit dins la Xarxa de Parcs Naturals de la Diputació de Barcelona, organitza un seguit d'activitats de forma periòdica, sempre des d'un enfocament

d'educació ambiental però de format divers (passejades i itineraris guiats, on també té un pes important la petjada humana a la configuració del paisatge, cursos i tallers, recitals, espectacles...), tots amb la finalitat d'apropar el públic al coneixement del parc des d'una vessant lúdica, el parc arqueològic de Ca l'Alemanys pot ser escenari d'alguns d'aquests esdeveniments.

Finalment, s'exposa una proposta horària i tarifària aproximada per al parc arqueològic i les activitats organitzades:

Horaris:

- De dilluns a divendres: visites concertades amb grups escolars (horari a convenir amb els centres educatius, habitualment als matins).
- Dissabtes i diumenges:
 - 10:00 h a 14:00 h i de 16:00 h a 18:00 h (octubre – març).
 - 10:00 h a 14:00 h i de 16:00 h a 20:00 h (abril – setembre).

Tarifes:

- Entrada general: 5 €.
- Entrada reduïda: 2,5 €.
 - Menors de 16 anys.
 - Majors de 65 anys.
 - Família nombrosa o monoparental.
 - Estudiants amb carnet d'estudiant internacional.
 - Aturats.
 - Titulars del Carnet Jove.
- Entrada gratuïta:
 - Menors de 7 anys.
 - Titulars del carnet del Club Super3.
 - Persones amb un grau de discapacitat superior al 33%.
 - Membres de l'ICOM i l'ICOMOS.
 - Membres de l'Associació de Professionals de la Museologia de Catalunya.

Tarifes per activitats:

- Activitats escolars: 150 €/grup (5 €/alumne).
- Visita guiada: 5 € (gratuït menors de 7 anys).
- Visita teatralitzada: 8 € (gratuït menors de 7 anys).
- Ruta guiada per la vall de Betlem: 6,5 € (gratuït menors de 7 anys).
- Tasts de vi: 15 €.

En aquest apartat es mostrarà la proposta comunicativa que tindrà el projecte, tot detallant els canals i mitjans de difusió utilitzats, així com la imatge gràfica del parc arqueològic.

Imatge gràfica i corporativa

La proposta gràfica d'aquest projecte busca donar una imatge distintiva al parc arqueològic, amb la finalitat de què sigui fàcilment identificable per part del públic. Així doncs, a tots els àmbits del parc (museografia, senyalística del recinte, pàgina web i xarxes socials, etc.) s'emprarà el mateix logotip, buscant la unificació i coherència. A més a més, la imatge gràfica serà minimalista, fent que sigui senzilla i, alhora, atractiva, basada en línies simples que facin que sigui agradable a la vista, així com perdurable a la memòria.

La tipografia emprada és *Rylan Serif* i es caracteritza per les seves curvatures i els traços decoratius coneguts com a gràcia. D'aquesta manera, aporten una estètica més clàssica, que evoca al passat i, a més a més, aporta elegància, vinculada amb el món del vi. Al logotip base se li afegeix, en determinats contextos, l'eslògan del parc arqueològic, "2000 anys de vi", que presenta una tipografia diferent (*Fira Sans Condensed*), caracteritzada per ser arrodonida i no tenir gràcies o serif, en anglès.

Pel que fa a la paleta de colors, està formada per tonalitats afins que evoquen a la terra i el camp; de fet, el color predominant és un granat bordeus, que clarament fa al·lusió directa al vi.

Així doncs, la gamma cromàtica està lligada al missatge i continguts del parc i és coherent, donat que al nostre imaginari col·lectiu associem personatges romans degustant vi i també els camps de vinyes i la verema a la zona del litoral.

La imatge gràfica compta amb un logotip que la farà fàcilment distingible de la resta i li aportarà una identitat visual al parc. Es tracta dels arcs de la galeria de la bassa superposats, donat que les arcades són dobles, una que tanca el recinte complet i una altra que delimita la bassa. Així doncs, amb traços simples es representa un dels elements més simbòlics de Ca l'Alemany, que és precisament el que més recorda la gent donat el seu estat de conservació i les seves característiques monumentals.

Figura 66. Logotip del parc arqueològic.
Paula González Fernández

Canals de difusió digital

Per tal que el parc arqueològic arribi a la major quantitat de públic possible cal que es realitzi una difusió àmplia i adequada; d'aquesta manera, es donarà a conèixer i atraurà visitants de diferents segments i, de la mateixa manera, es promocionaran les activitats que es realitzin, buscant la fidelització d'aquests.

Per aquesta raó, seran emprats diferents canals de difusió de caire digital, que fan que la informació arribi molt més lluny i amb molta immediatesa.

-*Pàgina web*: El portal web està encarat a agrupar i presentar a tota mena de públics la informació referent al parc arqueològic d'una manera global, àmplia, propera i accessible. El disseny, que seguirà la mateixa línia que la imatge gràfica prèviament esmentada, s'uneix a la practicitat, fent que la pàgina sigui fàcilment usable i proporcioni als internautes la informació que busquen.

És compatible amb ordinadors, telèfons mòbils i tauletes i està disponible en català i castellà. Es basa en les següents seccions:

- INICI: presentació del parc arqueològic, notícies recents, galeria d'imatges i vídeos.
- EL PARC: descripció del recinte, història dels jaciments i la vall, organigrama i agents participants al projecte.
- PREPARA LA VISITA: informació pràctica per a la visita (horaris, tarifes, com arribar, etc.).
- ACTIVITATS: tipus de visites disponibles i agenda d'activitats programades.
- EDUCACIÓ: modalitat de visites i activitats disponibles per a grups escolars.
- CONTACTE: adreça, telèfon, correu electrònic, xarxes socials i formulari de contacte.

Figura 67. Vista de la pàgina d'inici del web del parc.
Paula González Fernández.

-*Xarxes socials*: A l'actualitat existeix una gran varietat de xarxes socials que permeten connectar persones de tot el món amb interessos i aficions molt diversos; és per aquest motiu que es pretén fer arribar el parc arqueològic i la seva activitat als usuaris de diferents plataformes, en concret quatre de les més conegudes i utilitzades.

- Facebook: adreçada a difondre l'activitat del parc i l'agenda d'esdeveniments, juntament amb notícies, a publicacions on es combinin imatges i textos d'una extensió més o menys considerable, especialment pensades per al públic adult de mitjana edat i sènior.
- Instagram: adreçada a la difusió de l'activitat del parc i l'agenda d'esdeveniments, així com notícies, a publicacions on predomini l'aspecte visual que caracteritza aquesta plataforma, amb peus de foto no gaire extensos. Al marge de les publicacions ordinàries al *feed*, també s'emprarà la modalitat dels *stories*, consistents en publicacions temporals i efímeres. En aquesta xarxa social, tot i que és utilitzada per un ampli sector d'edats, es pretén fer arribar el contingut a adults i joves.
- X (antic Twitter): adreçada a informar sobre l'activitat del parc, l'agenda d'esdeveniments i les notícies, adaptant-se al format de la plataforma, amb publicacions on el text és breu i poden anar acompanyades d'imatges, fent molt ús dels enllaços que dirigeixen a la pàgina web.

El contingut d'aquesta xarxa també arriba a un públic ampli, pensant especialment en adults joves i de mitjana edat.

- YouTube: adreçada a compartir vídeos de durada i contingut divers, on es difonguin peces de tipus documental, amb temàtica històrica, arqueològica i etnogràfica, així com altres que recullin els actes i esdeveniments celebrats al parc i els promocionin. El material audiovisual publicat al canal és pensat per a un públic ampli, tant joves adults i de mitjana edat com sèniors.

-**Plataformes externes**: Al marge dels comptes propis creats per a diferents xarxes socials, també es donarà a conèixer l'equipament cultural a través d'altres portals web vinculats a la ciutat de Badalona i el parc natural on s'encabeix Ca l'Alemany.

- Web de l'Ajuntament de Badalona: a través de les seccions del portal del consistori "Cultura" (<https://www.badalona.cat/ca/serveis-ajuntament/cultura>), on es presentaran les notícies i agenda cultural del parc arqueològic, i "Turisme" (<https://www.badalona.cat/ca/serveis-ajuntament/turisme>), a la qual s'inclourà com un dels 10 punts d'interès imprescindibles, al llistat de visites guiades, altres activitats, itineraris i rutes i a la galeria d'imatges. A més a més, en aquest darrer apartat seria necessari modificar alguns dels fitxers adjunts, com "Plànol d'allotjaments i Punts d'atractiu turístic"

i "Badalona una ciutat per descobrir", actualitzant la informació i afegint-hi Ca l'Alemany.

- Web del Museu de Badalona: mitjançant la secció "Activitats" (<https://www.museudebadalona.cat/esdeveniments/>), a la qual es desplega l'agenda del museu i es poden seleccionar les diferents categories d'esdeveniments (visites guiades, conferències i presentacions, activitats, etc.), es mostrarà el llistat que formi part de la programació del museu. A més a més, a la secció "Educació" existeix la categoria de visites guiades (<https://www.museudebadalona.cat/visites-guiades/>) on es desglossen tots els equipaments patrimonials on el museu ofereix visites d'aquest tipus i seria convenient afegir-hi Ca l'Alemany.

- Web de la Serralada de Marina: al portal web del parc natural, integrant de la Xarxa de Parcs Naturals de la Diputació de Barcelona, s'inclourien els esdeveniments organitzats a Ca l'Alemany a l'agenda d'activitats (<https://parcs.diba.cat/web/agenda/marina>), mentre la informació genèrica sobre el parc arqueològic es trobaria a la secció "Museus i equipaments culturals" (<https://parcs.diba.cat/web/marina/museus-i-equipaments-culturals>). A part de la seva pàgina web, també compta amb dues apps, una de les quals (*Parcs Naturals DIBA*) inclou informació referent a les activitats, equipaments, serveis, etc.; en aquest context, també caldria afegir les dades sobre Ca l'Alemany.

Canals de difusió física

S'ha considerat oportú realitzar una promoció física del complex arqueològic i etnològic en format de banderoles que estiguin ubicades al paisatge urbà, col·locades als fanals de diverses zones de Badalona, com ara els carrers i avingudes del centre de la ciutat, propers al museu municipal i altres espais emblemàtics com l'ajuntament, així com el passeig marítim o alguns barris, com el de Gorg.

Les banderoles, que mantenen una coherència amb la imatge gràfica i empren la mateixa paleta de colors i tipografia, mostren el nom del parc i l'eslògan, juntament amb una il·lustració alternativa al logotip, basada en la representació dels arcs de la bassa en perspectiva. Al revers apareix una fotografia de la masia en ruïnes i s'indica que es pot obtenir més informació adreçant-se al Museu de Badalona.

Figura 68. Disseny de les banderoles.
Paula González Fernández.

En aquest apartat s'exposarà una proposta de model de gestió per al parc arqueològic de Ca l'Alemany, un equipament cultural que es complementarà amb la resta de la ciutat de Badalona, incloent també Santa Coloma de Gramenet, donada la proximitat amb el seu terme municipal, i enriuint l'oferta educativa i de lleure en un complex que es nodreix de la història i arqueologia, l'etnologia i l'enologia.

A causa de les característiques del complex, s'ha considerat adient la creació d'un consorci conformat per tres entitats públiques que s'encarreguin de gestionar el parc, que son les següents:

- **Ajuntament de Badalona** (Regidoria de Cultura).
- **Diputació de Barcelona**.
- **Generalitat de Catalunya** (Departament de Cultura).

El consorci consisteix en un sistema d'associació entre diferents agents, en aquest cas institucions públiques, que suposa la seva participació conjunta en un model de gestió on les competències son compartides i, alhora, repartides. D'aquesta manera, la coordinació i cooperació entre tots els components facilitarà el funcionament del parc i procurarà que el projecte sigui un èxit, col·laborant en afers econòmics, tècnics i administratius.

L'organigrama del consorci es composaria d'un president, pertanyent a la regidoria de cultura municipal,

i tres vocals, un en representació de cada institució. A partir d'aquí, trobaríem els diferents càrrecs i departaments que formarien l'equip del parc, repartint les responsabilitats en funció del grau d'implicació i participació de cada institució. Consistirà en:

- **Direcció:** Ajuntament de Badalona
- **Àrea de gestió:** Generalitat de Catalunya
- **Àrea d'educació:** Ajuntament de Badalona
- **Àrea de difusió i comunicació:** Ajuntament de Badalona
- **Àrea de gestió econòmica:** Diputació de Barcelona
- **Àrea d'administració:** Diputació de Barcelona
- **Recepció i atenció al públic:** Ajuntament de Badalona
- **Manteniment:** Diputació de Barcelona

En relació al finançament, seguirà la pauta marcada pel grau de participació de les institucions, que també queda reflectit al repartiment de tasques i responsabilitats, mostrades prèviament.

Així doncs, les dotacions econòmiques de major pes seran aportades per l'Ajuntament de Badalona, futur propietari de la parcel·la i que contribuiria amb el **50%** de les despeses, mentre la Diputació de Barcelona aportaria un **35%** i, finalment, la Generalitat de Catalunya, a través del Departament de Cultura, que pagaria el **15%** restant.

El pressupost d'enguany de la Generalitat ha comptat, al Departament de Cultura, amb un import de 566 milions d'euros, xifra que suposa l'1,7% del total i també la més alta de la història per al departament, sent el que major creix de tot el Govern, amb un increment del 19,5%; concretament, la Direcció General del Patrimoni Cultural creix un 14%, rebent 104,3 milions d'euros (Generalitat de Catalunya, 2024).

En aquest context, en el qual s'han destinat 52 milions d'euros més als ajuts per activitats culturals d'ajuntaments, entitats i empreses, a més de 29 més per a inversions reals i 5 més encarades a les subvencions per a infraestructures, ens trobem en un panorama on el govern autonòmic pot donar un suport consistent al projecte i, a més a més, ofereix subvencions que podrien ser beneficioses per al desenvolupament d'aquest, com les **Subvencions per a l'execució d'obres de restauració i consolidació d'immobles de notable valor cultural (CLT004)** i les **Subvencions per al funcionament i activitats dels museus de Catalunya**.

En el cas de la Diputació de Barcelona, el pressupost de l'any 2024 és de 1.244 milions d'euros i en l'àrea de museus i patrimoni cultural moble la dotació és de 16.025.747,88 euros, mentre el **Programa sectorial de rehabilitació i millora d'edificis, edificacions i jaciments arqueològics amb valors patrimonials** compta amb 18,54 milions d'euros (Diputació de Barcelona, 2023).

Aquest ens també ha ofert diverses subvencions vinculades amb el patrimoni cultural, com és el cas de les **Subvencions per a la reforma, millora i manteniment d'equipaments culturals públics**, que foren atorgades entre els anys 2021-2022 i, de tornar a estar disponibles, serien molt útils per al projecte.

Pel que fa al pressupost de l'Ajuntament de Badalona per al 2024, ascendeix a 223.577.693,20 euros i la regidoria de cultura presenta un augment del 26% (Ajuntament de Badalona, 2023). El Museu de Badalona rep una dotació de 1.449.847,61 euros, mentre l'empresa pública Badalona Cultura en rep 2.631.315,62 euros (Ajuntament de Badalona, 2024).

El consistori ha ofert en el passat (l'última vegada, el 2023) **subvencions per projectes i activitats culturals**, les quals serien de gran interès en el marc de l'organització de diversos esdeveniments al parc arqueològic, destinats al conjunt de la ciutadania i promovent la cultura de la ciutat.

També es contempla la possibilitat d'adquirir finançament provinent d'agents externs, per tal de complementar les aportacions de les institucions integrades dins el consorci i així alleugerir en major o menor mesura els costos derivats de la inversió inicial.

Altres organismes públics poden atorgar subvencions d'interès significant per al desenvolupament del projecte, com ara el Ministerio de Cultura, que en anys anteriors ha ofert les **Subvenciones nominativas del Instituto del Patrimonio Cultural de España** i les **Ayudas y subvenciones para financiar proyectos arqueológicos en el exterior, dentro del plan establecido por el Instituto del Patrimonio Cultural de España**.

La Unió Europea també pot aportar ajudes importants per al projecte, donat que el **Fons Europeu de Desenvolupament Regional** (FEDER) ha assignat al voltant de 4.700 milions d'euros a les autoritats locals i regionals que protegeixen i promouen el patrimoni cultural, i també per a la creació de treball local a espais pertanyents al patrimoni i amb la intenció d'atraure visitants.

La col·laboració amb agents externs és positiva pel fet de generar xarxa i afavorir la difusió i, en el cas d'institucions acadèmiques, sempre és beneficiosa atès que proporciona noves línies d'investigació i estudi.

L'**Institut Català d'Arqueologia Clàssica** (ICAC) compta amb alguns grups de recerca que s'ajustarien a les característiques del jaciment romà, com el Grup d'Investigació en Arqueologia del Paisatge (GIAP), però també hi ha entitats privades sense ànim de lucre que poden esdevenir estretes col·laboradores, com és el cas de l'**Associació Recerca i Difusió del Patrimoni Històric**

(ARDPH), la qual va ser declarada entitat d'utilitat pública el 2018, que dona suport a projectes d'investigació històrica i arqueològica, així com la difusió d'aquests béns patrimonials en vinculació amb l'entorn natural i paisatges històrics.

En resum, l'elaboració del projecte executiu tindria un cost de **155.452,09 €**, mentre l'execució d'aquest ascendiria a **363.393,17 €**; en conjunt, la xifra seria de **518.845,26 €**.

Pel que fa al cost del funcionament anual del parc arqueològic, se situa en **311.696 €**. En definitiva, la materialització del projecte i el manteniment del complex durant un any suposa una inversió total de **830.541,26 €**. És també important tenir en compte els ingressos anuals previstos, que s'estimen en **36.568,62 €**.

PRESSUPOST

Elaboració del projecte executiu

DESCRIPCIÓ	UNITATS/TEMPS	IMPORT	TOTAL
Redacció i coordinació del projecte executiu	26 mesos (1 persona)	1.500 €/mes	39.000€
Comissariat del projecte executiu	17 mesos (1 persona)	1.450 €/mes	24.650€
Recerca històrica	3 mesos (1 persona)	1.200 €/mes	3.600€
Recerca arqueològica	6 mesos (1 persona)	Taxa tramitació Gencat: 22,80 €	45.922,8€
		Director d'excavació: 1.500 €/mes	
		Arqueòlegs ajudants (3): 1.250 €/mes	
		Peons-personal en pràctiques (6): 400 €/mes	
Elaboració dels continguts	2 mesos (1 persona)	1.300 €/mes	2.600 €
Disseny d'elements museogràfics dels jaciments	3 mesos (1 persona)	1.300 €/mes	3.900 €
Disseny d'elements gràfics	2 mesos (1 persona)	1.200 €/mes	2.400 €
Guionatge de l'exposició del centre d'interpretació	1 mes (1 persona)	1.100 €/mes	1.100 €
Guionatge de l'audiovisual	15 dies (1 persona)	50 €/dia	750 €

Conceptualització i guionatge del pla d'activitats	1 mes (1 persona)	1.250 €/mes	1.250 €
Avantprojecte arquitectònic i d'entorn	3 mesos (1 persona)	1.100 €/mes	3.300 €
TOTAL			128.472,8 €
TOTAL + IVA (21%)			155.452,09 €

EXECUCIÓ

Adequació del parc arqueològic

DESCRIPCIÓ	UNITATS/TEMPS	IMPORT	TOTAL
Redacció projecte arquitectònic i d'entorn executiu	35 dies	70 €/dia	2.450 €
Neteja i desbrossament	20 dies	250 €/dia	5.000 €
Tancament de la parcel·la (mà d'obra)	15 dies	150 €/dia	2.250 €
Tancament de la parcel·la (materials)	778,63 m	25 €/m	19.465,75 €
Consolidació d'estructures (mà d'obra i materials)	15 dies	150 €/dia	2.250 €
Reconstrucció d'estructures (mà d'obra i materials)	30 dies	300 €/dia	9.000 €
Installació d'edifici prefabricat del centre d'interpretació (mà d'obra i materials)	60 dies	Material: 150.000 € Cap d'obra: 80 €/dia Manobres (6): 45 €/dia	171.000 €
Installació elèctrica al centre d'interpretació (mà d'obra i materials)	10 dies	Material: 1.500 Electricista: 150 €/dia Manobres (2): 100 €/dia	5.000 €

Installació d'aigua corrent i desguàs al centre d'interpretació (mà d'obra i materials)	10 dies	Material: 1.000 € Lampista: 150 €/dia Manobres (2): 100 €/dia	4.500 €
Installació de telèfon i internet al centre d'interpretació (mà d'obra i materials)	1 dia	Material: 300 € Personal (2): 150 €	600 €
Installació de climatització al centre d'interpretació (mà d'obra i materials)	2 dies	Material: 750 € Personal (2): 150 €/dia	1.350 €
Installació de sistemes de seguretat al parc arqueològic i centre d'interpretació (mà d'obra i materials)	3 dies	Material: 500 € Personal (2): 150 €/dia	1.400 €
Adequació arquitectònica del parc (viaris, passarelles, rampes, escales, baranes) (mà d'obra i materials)	35 dies	Material: 6.500 € Cap d'obra: 80 €/dia Manobres (4): 40 €/dia	14.900 €
Permisos i burocràcia			500 €
TOTAL			239.665,75 €
TOTAL + IVA (21%)			289.995,55 €

Creació i instal·lació de recursos museogràfics

DESCRIPCIÓ	UNITATS/TEMPS	IMPORT	TOTAL
Redacció i correcció de textos	20 dies (1 persona)	80 €/dia	1.600 €
Traducció de textos	10 dies (1 persona)	100 €/dia	1.000 €
Recerca documental i gràfica	4 mesos (1 persona)	870€/mes	3.480 €
Drets d'autor i imatge			1.350 €
Plaques de vidre (coberta d'àrees de la villa romana)	2	200€	400€
Lona (coberta de paviment i rèplica de mosaic)	1	250 €	250 €
Rèplica de peces arqueològiques		Dolium: 120 € Ceràmica romana: 80€ Objectes d'os: 30 € Àmfores: 100€ Premsa de vi: 400€	730 €
Senyalística diversa del jaciment i parc			500 €
Panells informatius del jaciment	9	Plaques d'acer inox tallades amb làser: 200€	3.800 €
	5	Vinils: 400 €	
Maqueta de villa romana (xapa de ferro tallada amb làser)	1	300 €	300 €
Iconoscopis interactius	8	400 €	3.200 €
Iconoscopi interactiu de peu i rotació de diapositives	1	700 €	700 €
Instal·lació museografia del jaciment (mà d'obra)	10 dies (3 persones)	50 €/dia	1.500 €

Escenografia d'objectes etnogràfics (excepte rèplica premsa de vi)			650 €
Estructures de suport de la museografia			4.500 €
Vinils del centre d'interpretació			1.200 €
Maqueta de la masia (impressió 3D)	1	300€	300 €
Diorama <i>cella vinaria</i> (amb mecanisme)	1	850 €	850 €
Projector audiovisual	1	400 €	400 €
Pantalla per a projeccions	1	140 €	140 €
Producció de l'audiovisual	25 dies (1 persona)	50 €/dia	1.250 €
Gravació de la narració de l'audiovisual (doblatge, gravació, edició i masterització)	5 dies	Locutor: 150 € Estudi: 250 €	400 €
Transport de la museografia (lloguer de camió ploma)	4 hores	75 €/hora	300 €
Installació de museografia al centre d'interpretació (mà d'obra)	1 mes (2 persones)	650 €	1.300 €
TOTAL			30.100 €
TOTAL + IVA (21%)			36.421,00 €

Mobiliari del parc arqueològic i el centre d'interpretació

DESCRIPCIÓ	UNITATS/TEMPS	IMPORT	TOTAL
Taulell de recepció	1	293,30 €	293,30€
Lavabos (6 WC, 4 rentamans dobles, 4 miralls, 4 dispensadors de paper, 4 dispensadors de sabó, 6 papereres)			2.500€
Cadires d'oficina (taulell-escriptori)	2	100€	200€
Cadires-butaques de la sala audiovisual	50	35€	1.750 €
Sofà	2	506,99€	1.013,98€
Rentamans triple	1	350 €	350 €
Cadires d'oficina (taula auxiliar)	2	100 €	200 €
Butaca	1	166,90 €	166,90 €
Escriptori d'oficina	1	325,49 €	325,49 €
Taula auxiliar d'oficina	1	371,47 €	371,47 €
Arxivadors	2	135€	270 €
Armari d'oficina	1	308,55€	308,55€
Calaixera d'oficina	2	200,87€	401,74€
Armaris (magatzem)	2	200€	400€
Ordinadors d'oficina i recepció (inclou equipament complet)	2	750€	1.500 €
Taules de l'aula polivalent	5	192,39 €	961,95 €
Cadires de l'aula polivalent	30	30 €	900 €
Ascensor pneumàtic de capsula (materials i mà d'obra)	1		10.000 €

Taules de pícnic	4	165,99 €	663,96 €
Bancs d'exterior	5	62,89 €	314,45 €
TOTAL			22.891,79 €
TOTAL + IVA (21%)			27.699,07 €

Pla d'activitats

DESCRIPCIÓ	UNITATS/TEMPS	IMPORT	TOTAL
Redacció del pla d'activitats	30 dies (1 persona)	50 €/dia	1.500 €
Com es vivia a una villa romana?		Rèpliques objectes arqueològics: 150 €	210 €
	30 (aprox./grup)	Dossier: 2 €*	
Fem el nostre propi most!	6	Espremedora mecànica de fusta: 48,99 €	388,68 €
	6	Gibrells de plàstic (15 L): 8,99 €	
	30	Ampolles de vidre (100 mL): 1,36 €*	
TOTAL			2.098,68 €
TOTAL + IVA (21%)			2.539,40 €

* Materials reposables per a cada grup.

Pla de comunicació

DESCRIPCIÓ	UNITATS/TEMPS	IMPORT	TOTAL
Disseny i elaboració d'imatge gràfica corporativa	15 dies (1 persona)	50 €/dia	750 €
Disseny i elaboració de web corporativa	20 dies (1 persona)	65 €/dia	1.300 €
Redacció i traducció dels textos web	5 dies (1 persona)	50 €/dia	250 €
Producció i impressió de cartellera tipus banderola	100	1.868,72 €	1.868,72 €
Campanya de màrqueting (difusió via xarxes socials)	4 mesos (1 persona)	350 €/mes	1.400 €
TOTAL			5.568,72 €
TOTAL + IVA (21%)			6.738,15 €

MANTENIMENT ANUAL

Costos anuals previstos

DESCRIPCIÓ	UNITATS/TEMPS	IMPORT	TOTAL
Direcció (Ajuntament de Badalona)	1 persona	2.916,66 €/mes	35.000 €
Àrea de gestió museològica (Generalitat de Catalunya)	1 persona	2.500 €/mes	30.000 €
Àrea d'educació (Ajuntament de Badalona)	1 persona	2.083,33 €/mes	25.000 €
Àrea de difusió i comunicació (Ajuntament de Badalona)	1 persona	1.666,66 €/mes	20.000 €
Àrea de gestió econòmica (Diputació de Barcelona)	1 persona	2.083,33 €/mes	25.000 €
Àrea d'administració (Diputació de Barcelona)	1 persona	2.083,33 €/mes	25.000 €
Recepció i atenció al públic (Ajuntament de Badalona)	1 persona	1.416,66 €/mes	17.000 €
Manteniment (Diputació de Barcelona)	1 persona	1.250 €/mes	15.000 €
Monitors (externalitzat)	3 persones	1200 €/mes	43.200 €
Servei de seguretat (externalitzat)		100 €/mes	1.200 €
Servei de neteja (externalitzat)	5 hores/setmana	15 €/hora	3.600 €
Servei de disseny gràfic (externalitzat)			2.000 €
Servei de producció audiovisual (externalitzat)			2.500 €
Pagament aigua i electricitat		650 €/mes	7.800 €
Pagament telèfon i internet		50 €/mes	600 €
Reposició recursos fungibles			700 €
Reposició de recursos museogràfics (si escau)			2.000 €
Reparacions diverses (si escau)			2.000 €
TOTAL			257.600 €
TOTAL + IVA (21%)			311.696,00

Ingressos anuals previstos

DESCRIPCIÓ	UNITATS/TEMPS	IMPORT	TOTAL
Venda d'entrades (visites ordinàries)	5000 visites	Entrada general: 5 € Entrada reduïda: 2,5 € Entrada gratuïta	18.750 €
Venda d'entrades (visites escolars)	30 visites	150 € (5 €/alumne)	4.500 €
Venda d'entrades (visites guiades)	24 visites	Entrada general: 5 € Entrada gratuïta	1.800 €
Venda d'entrades (visites teatralitzades)	5 visites	Entrada general: 8 € Entrada gratuïta	480 €
Venda d'entrades (ruta guiada)	12 visites	Entrada general: 6,5 € Entrada gratuïta	1.092 €
Venda d'entrades (tasts de vi)	6 visites	15 €	2.250 €
Venda de marxandatge			1.350 €
TOTAL			30.222 €
TOTAL + IVA (21%)			36.568,62 €

Figura 69. Taules dels pressupostos del projecte.
Elaboració pròpia.

La temporització estimada per a l'elaboració del projecte és de dos anys, temps que es considera adequat per a engegar la creació i inauguració del parc arqueològic si la feina és coordinada i orquestrada d'una manera eficient i simultània, tenint present que poden sorgir imprevistos de diversa naturalesa. Així doncs, es desenvoluparia entre els anys 2026 i 2027, tot i que la inauguració tindria lloc al febrer de 2028 i, primerament, caldria passar per una fase de tramitacions de permisos, tant referents a la parcel·la, actualment en mans privades, com a les intervencions plantejades en el marc d'aquesta proposta.

El primer any estaria destinat a elaborar un guió per a cadascun dels aspectes que intervenen per a, finalment, redactar el projecte executiu on s'estableixin les directrius a seguir definitives. D'aquesta manera, es determinarien les tasques de coordinació, direcció i comissariat, a més d'elaborar i dissenyar els continguts museològics i museogràfics, així com la conceptualització del pla d'activitats i el plantejament d'un avantprojecte arquitectònic que faci del parc arqueològic una realitat.

En aquest primer tram també es duran a terme el tancament de la parcel·la, el desbrossament i neteja dels jaciments, a més de l'estudi històric i l'arqueològic, incloent totes les fases esmentades amb anterioritat, per tal que el gruix d'informació obtinguda sigui el màxim possible de cara a la museïtzació i obertura al públic.

Durant el segon any tindria lloc l'execució del projecte com a tal, amb les tasques de consolidació i reconstrucció d'estructures, la realització i instal·lació de la museografia a l'aire lliure i l'adequació dels jaciments per a la seva visita, així com del recinte en general amb els viaris delimitats i la senyalística pertinent, més el mobiliari d'exterior necessari.

A més a més, es procedirà a la instal·lació dels mòduls prefabricats per al centre d'interpretació, així com la instal·lació dels subministraments adients per al seu funcionament i els recursos museogràfics que contindrà l'exposició, talment com el mobiliari de la resta de l'edifici. De forma paral·lela, es treballarà en l'elaboració del pla educatiu i d'activitats, així com del pla de comunicació, que començarà a ser implementat tres mesos abans de la inauguració.

Tot seguit s'exposa gràficament el cronograma amb el llistat de tasques a realitzar i la seva temporització, en format simplificat. A l'annex (veure **Annex 8**) es poden veure amb major detall les activitats a realitzar en el marc del projecte, en un parell de cronogrames més complets.

TASCA	2026												2027												2028	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	1	2
Coordinació																										
Comissariat																										
Recerca històrica																										
Recerca arqueològica																										
Documentació gràfica																										
Redacció discurs museològic																										
Redacció discurs museogràfic																										
Consolidació d'estructures																										
Reconstrucció d'estructures																										
Redacció, correcció i traducció de textos																										
Instal·lació museografia del jaciment																										
Instal·lació centre d'interpretació																										
Instal·lació museografia del c. d'interpretació																										
Adequació del parc (mobiliari, viari, infraestructures)																										
Pla d'activitats																										
Pla de comunicació																										

- Elaboració del projecte executiu
- Execució

Figura 70. Cronograma simplificat del projecte.
Elaboració pròpia.

La proposta de recuperació i intervenció museològica de Ca l'Alemany, resultant en la creació d'un parc arqueològic, ha volgut ser un recurs per a fer palesa la necessitat de salvaguardar un patrimoni tan especial, autèntic i únic de la ciutat de Badalona i rodalies, així com del parc natural de la Serralada de Marina. Busca desenterrar una villa romana de la qual es va obtenir força informació fa gairebé mig segle però de la què encara es poden descobrir moltes més coses, així com evitar l'esfondrament d'una de les masies més monumentals de Badalona i que evidencien el poder que van arribar a tenir els seus propietaris a l'hora d'emprendre unes reformes de tal magnitud.

Es tracta, doncs, d'un patrimoni singular i que genera un conjunt únic on s'apleguen centenars d'anys d'història i que cal ser protegit, recuperat i posat en valor per tal que els ciutadans d'avui i del futur puguin gaudir-ne i aprendre sobre el nostre passat. Ca l'Alemany és especial pel fet d'unir una villa romana i una masia d'origen medieval amb reformes d'època moderna que s'entrellacen sota un mateix missatge: la vida rural i la producció de vi, que s'està revitalitzant a la zona i ha deixat de ser un record caigut a l'oblit. Tanmateix, també permet apreciar la variació de les formes de vida al llarg del temps i la successió d'ocupacions per part d'individus pertanyents a diferents societats, evidenciant la idoneïtat de l'indret i posant de manifest la reutilització d'un mateix espai.

El projecte també té molt en compte la ubicació dels jaciments, a una de les poques valls del Barcelonès, on la pressió demogràfica és elevadíssima, que ha evitat ser urbanitzada i manté bona part dels seus valors i atractius naturals, paisatgístics, culturals i històrics. Així doncs, es pretén que la resta de béns patrimonials de la vall de Betlem siguin apreciats i coneguts, tot i que també cal que siguin protegits per a evitar el deteriorament derivat de causes naturals i antròpiques. Caldria, doncs, plantejar en el futur una proposta d'intervenció que s'apliqui a tota aquesta extensió de terreny i actuar sobre diversos elements, com ara ambdós aqüeductes (el de Ca l'Alemany i el de Dosrius), la mina de Ca l'Alemany o l'ermita de La Miranda. A més a més, la vinculació amb el monestir de Sant Jeroni de la Murtra és més que beneficiosa i adient, donat que és l'element més destacat de la vall i una relació d'estreta col·laboració podria donar lloc a activitats de gran interès.

Per arribar a culminar aquest projecte calen un seguit de processos i la intervenció de diversos agents, començant per l'estudi científic i rigorós del conjunt arqueològic, proporcionant informació actualitzada que ofereixi una visió el més acurada possible. L'adequació i museïtzació no estan exemptes de dificultats, la qual cosa motiva la cerca de solucions factibles que donin lloc a un espai patrimonial comprensible i que pugui ser gaudit en visitar-lo per tots els públics, amb recursos que puguin ser modificables en funció de les noves necessitats que puguin sorgir en un futur.

La instal·lació d'un centre d'interpretació es considera necessària, atès que constitueix una peça clau dins el parc arqueològic, donat que permet complementar la informació exposada a les estacions museogràfiques i aprofundir en alguns temes menys presents a la museografia a l'aire lliure, com ara la producció vinícola tant des d'una perspectiva arqueològica com etnològica.

El projecte vol establir contacte entre la població local i el seu patrimoni, donant molta importància a les activitats en el marc dels grups escolars, amb la finalitat d'apropar d'una manera lúdica i amena el funcionament de les explotacions agràries en diferents èpoques, ja sigui des d'una vessant arqueològica o bé d'una més etnològica i popular.

No obstant, les visites en horari lectiu no són la única prioritat del parc, atès que també s'impulsen les activitats destinades al públic general i amb una varietat que s'adapti a tots els gustos, proposant visites guiades de diferent naturalesa o tallers, fins al punt de plantejar la celebració d'unes jornades especials que coincideixin amb l'època de la verema.

La viabilitat econòmica del projecte es veu bonament sustentada per l'existència d'un consorci, on les diferents administracions implicades, amb graus de participació diferents, comparteixen esforços i es recolzen, propiciant que l'impacte monetari sigui menor. Malgrat que la inversió inicial sigui força elevada, el manteniment

d'aquestes instal·lacions serà beneficiós per ampliar l'oferta cultural de Badalona i els voltants (incloent les comarques del Barcelonès i el Maresme), així com enriquir el patrimoni de la ciutat i la relació amb els seus habitants.

En definitiva, la solvència d'aquesta proposta ve donada per la coherència del projecte presentat, que ha d'estar ben fonamentat i comptar amb estratègies que tinguin en compte els factors positius i negatius, sabent-los aprofitar i tenint com a prioritat ser útil per a la societat i que hi hagi un retorn.

- Figura 1. Vista de la ciutadella ibèrica de Calafell. Font: Gabriel Mestre / Ajuntament de Calafell. <https://visit.calafell.cat/es/list/ciudadela-iberica/>
- Figura 2. Acte de recreació històrica a la Fira Medieval d'Oficis de Sùria. Nació Digital / Ajuntament de Sùria. https://nacioidigital.cat/manresa/cultura-i-mitjans/la-fira-medieval-doficis-de-suria-creix-en-recreacions-i-divulgacio-medieval_1599035_102.html
- Figura 3. Demostració del funcionament de l'aplicació per a la visita "Vilauba en 3D: entrem a la villa romana". Museus de Banyoles. <https://www.museusdebanyoles.cat/VISITANS/Villa-romana-de-Vilauba/Visites-per-a-grups>
- Figura 4. Visita al barri del fòrum romà de Cartagena amb dispositius mòbils i una aplicació de realitat virtual. Brande Comunicación. <https://www.brande.es/ejemplos-de-proyectos-realizados/aplicacion-realidad-virtual-turismo-arqueologia/>
- Figura 5. Centre d'interpretació de la villa romana de Veranes. Villas romanas de Hispania. <https://www.villasromanas.org/villas-romanas/vr-veranes-gijon/>
- Figura 6. Gràfic amb els percentatges de nivell de formació assolit de la població de Badalona. Elaboració pròpia a partir de les dades de l'Institut d'Estadística de Catalunya.
- Figura 7. Imatge de la *Magna Celebratio*, 2023. Museu de Badalona. <https://www.museudebadalona.cat/es/magna-celebratio/magna-celebratio-2023/>
- Figura 8. Visita teatralitzada a Can Miravitges. Museu de Badalona. <https://www.museudebadalona.cat/es/esdeveniment/visita-teatralitzada-a-can-miravitges-2/>
- Figura 9. Vista del monestir de Sant Jeroni de la Murtra envoltat de vinyes, finals del segle XIX o inicis del XX. Vall de Betlem. <https://www.valldebetlem.cat/el-proyecto>
- Figura 10. Vista del parc arqueològic i les *dolia* recreades. Centre enoturístic i arqueològic Vallmora. <https://www.vallmora.cat/horaris-i-preus/>
- Figura 11. Vista de les premses reconstruïdes. Centre enoturístic i arqueològic Vallmora. <https://www.vallmora.cat/horaris-i-preus/>
- Figura 12. Estació d'interpretació a Can Terrers. Elaboració pròpia.
- Figura 13. Vista de les lones que repliquen els mosaics de la villa dels Munts. MNAT. <https://www.mnat.cat/villa-romana-dels-munts/>
- Figura 14. Demostració conceptual de l'aplicació *Virtus Magic* al jaciment de Vilauba. Ajuntament de Camós. <https://camos.cat/coneix/llocs-dinteres/vil%C2%B7la-romana-de-vilauba/>
- Figura 15. Vista del jaciment de Fuente Álamo. Ayuntamiento de Puente Genil. <https://visitpuentegenil.es/villa-romana-de-fuente-alamo/>
- Figura 16. Maqueta ubicada al centre de visitants de Fuente Álamo. CORDÓPOLIS Diario Digital. <https://www.youtube.com/watch?v=61km0csisLI>
- Figura 17. Vista del jaciment de la Olmeda. Oscar from Palencia - Flickr, CC BY 2.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=6702225>
- Figura 18. Vista parcial del diorama ubicat a la villa d'Almenara de Adaja, on es recrea la producció de mosaics. Nicolás Pérez - Own work, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=5227625>
- Figura 19. Peristil de la villa romana ideal reconstruïda a Almenara de Adaja. Diputació de Valladolid. <https://www.provinciadevalladolid.com/-/museo-de-las-villas-romanas-2>
- Figura 20. Vista parcial del jaciment de la Loma de Regadio. Centro de Estudios Locales de Andorra. <https://www.celandigital.com/albalate-del-arzobispo/5880-la-loma-regadio>

- Figura 21. Vista parcial del jaciment de Noheda. Gobierno de Castilla-La Mancha. <https://www.flickr.com/photos/gobjccm/51362671423/>, CC BY-SA 2.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=108258177>
- Figura 22. Vista parcial de la villa del Casale. Rino Porrovecchio. Villa romana del Casale - Triclinio#2, CC BY-SA 2.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=75543304>
- Figura 23. Interior del molí de Can Batlle. MNACTEC. <https://150elements.mnactec.cat/es/company/molino-de-can-batlle/>
- Figura 24. Taberna-botiga del Museo de las masías y de la memoria rural. Recartografías. <https://recartografias.es/museo-de-las-masias-y-de-la-memoria-rural/cronica-de-una-visita-al-museo-de-las-masias-y-de-la-memoria-rural-por-gonzalo-tena/>
- Figura 25. Interior del caseriu. Igartubeiti Baserria. <https://www.igartubeitibaserria.eus/es/museo/el-caserio/recorrido-descriptivo/estructura/view>
- Figura 26. Premsada de pomes a l'almàssera del caseriu Igartubeiti. Asier Sarasua – Flickr. <https://www.flickr.com/photos/asarasua/5076291372/>, CC BY-SA 2.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=18495528>
- Figura 27. Vista de la vall de Betlem, amb les ruïnes de Ca l'Alemany en primer terme i el monestir de Sant Jeroni de la Murtra al fons. Vicente Maza Gómez. <https://web.archive.org/web/20161020003212/http://www.panoramio.com/photo/65350431>
- Figura 28. Vista del jaciment romà de Ca l'Alemany durant la seva excavació, 1976. Fons d'imatges del Departament d'Arqueologia del Museu de Badalona.
- Figura 29. Vista del dipòsit o piscina i el paviment de lloses de Ca l'Alemany, 1976. Fons d'imatges del Departament d'Arqueologia del Museu de Badalona.
- Figura 30. Vista de la masia de Ca l'Alemany, en primer terme, i la vall de Betlem i Canyet, primera meitat del segle XX. Arxiu Josep Maria Cuyàs / Museu de Badalona.
- Figura 31. Vista de la premsa del segle XIX rescatada de Ca l'Alemany, al fons a l'esquerra, exposada al Museu de Badalona. Arxiu d'imatges del Museu de Badalona.
- Figura 32. Taula amb síntesi de l'estudi arqueològic. Elaboració pròpia.
- Figura 33. Taula dels continguts a tractar als jaciments. Elaboració pròpia.
- Figura 34. Taula dels continguts a tractar al centre d'interpretació. Elaboració pròpia.
- Figura 35. Vista de la part posterior de la casa en ruïnes, pel vessant oest, 1981. Arxiu d'imatges del Museu de Badalona.
- Figura 36. Vista posterior de la masia pel vessant est. Antoni Gallardo i Garriga / Arxiu Fotogràfic Centre Excursionista de Catalunya.
- Figura 37. Proposta de panell explicatiu. Text: elaboració pròpia / Disseny: Paula González Fernández.
- Figura 38. Render aproximat dels recursos museogràfics. Paula González Fernández.
- Figura 39. Proposta de panell explicatiu. Text: elaboració pròpia / Disseny: Paula González Fernández.

- Figura 40. Render aproximat dels recursos museogràfics. Paula González Fernández.
- Figura 41. Proposta de panell explicatiu. Text: elaboració pròpia / Disseny: Paula González Fernández.
- Figures 42, 43 i 44. Proposta de panells per a l'artefacte de prisma triangular giratori. Text: elaboració pròpia / Disseny: Paula González Fernández.
- Figura 45. Vista de la galeria d'arcs des del pati. Arxiu Josep Maria Cuyàs / Museu de Badalona.
- Figura 46. Vista parcial de la façana, el pati i la cotxera. Josep de Cabanyes / Arxiu Fotogràfic Centre Excursionista de Catalunya.
- Figura 47. Render aproximat dels recursos museogràfics. Paula González Fernández.
- Figura 48. Vista de la bassa i galeria d'arcs, inicis de segle XX. Fons Núria Argerich / Museu de Badalona.
- Figura 49. Proposta de panell. Text: elaboració pròpia / Il·lustració: Andrés González Paredes / Disseny: Paula González Fernández.
- Figura 50. Vista del celler i els cups de vi en ruïnes, 1981. Arxiu d'imatges del Museu de Badalona.
- Figura 51. Proposta de panell. Text: elaboració pròpia / Il·lustració: Andrés González Paredes / Disseny: Paula González Fernández.
- Figura 52. Render aproximat dels recursos museogràfics. Paula González Fernández.
- Figura 53. Proposta de panell. Text: elaboració pròpia / Il·lustració: Andrés González Paredes / Disseny: Paula González Fernández.
- Figura 54. Proposta de panell. Text: elaboració pròpia / Il·lustració: Andrés González Paredes / Disseny: Paula González Fernández.
- Figura 55. Proposta de panell. Text: elaboració pròpia / Il·lustració: Andrés González Paredes / Disseny: Paula González Fernández.
- Figura 56. Proposta de panell. Text: elaboració pròpia / Il·lustració: Andrés González Paredes / Disseny: Paula González Fernández.
- Figura 57. Proposta de panell. Text: elaboració pròpia / Il·lustració: Andrés González Paredes / Disseny: Paula González Fernández.
- Figura 58. Vista de la torre en ruïnes en primer terme; en segon terme, la façana, 1981. Arxiu d'imatges del Museu de Badalona.
- Figura 59. Proposta de panell. Text: elaboració pròpia / Il·lustració: Andrés González Paredes / Disseny: Paula González Fernández.
- Figura 60. Distribució de les estacions d'interpretació dels jaciments. Paula González Fernández.
- Figura 61. Distribució dels elements museogràfics de les estacions d'interpretació. Paula González Fernández.
- Figura 62. Primera planta del centre d'interpretació. Planta: elaboració pròpia / Disseny: Paula González Fernández.
- Figura 63. Segona planta del centre d'interpretació. Planta: elaboració pròpia / Disseny: Paula González Fernández.
- Figura 64. Aproximació dels senders o viaris i la passarella metèl·lica. Paula González Fernández.
- Figura 65. Planta del recinte del parc arqueològic. Paula González Fernández.
- Figura 66. Logotip del parc arqueològic. Paula González Fernández.

-Figura 67. Vista de la pàgina d'inici del web del parc. Paula González Fernández.

-Figura 68. Disseny de les banderoles. Paula González Fernández.

-Figura 69. Taules dels pressupostos del projecte. Elaboració pròpia.

-Figura 70. Cronograma simplificat del projecte. Elaboració pròpia.

-Abril, J., «Tot ha passat avall», *Revista de Badalona* (20-12-1991), p. 55.

-Ambròs Pallarès, A.; Coma Quintana, L.; Sospedra Roca, R., «Paneles, artefactos y estaciones didácticas interactivas» a F. X. Hernández Cardona et al. (coords.), *Museografía didáctica e interpretación de espacios arqueológicos* (2012). Manuals de museística, patrimonio y turismo cultural, 4. Ediciones Trea, Gijón, pp. 81 – 104.

-Amics de Badalona (1994), *setzena Nadala*.

-Arqué Bertran, M. T.; Llonch Molina, N.; Santacana Mestre, J., «Interpretación y didáctica del patrimonio» a F. X. Hernández Cardona et al. (coords.), *Museografía didáctica e interpretación de espacios arqueológicos* (2012). Manuales de museística, patrimonio y turismo cultural, 4. Ediciones Trea, Gijón, pp. 39 – 58.

-Barrera Meya, J. (2001), *Canyet: un vell poble*. Museu de Badalona.

-Bertonatti, C.; Iriani, O.; Castelli, L., «Los centros de interpretación como herramientas de conservación y de desarrollo», *Boletín de Interpretación*, núm. 23 (setembre 2010), Asociación para la Interpretación del Patrimonio, pp. 21 – 26.

-Cardona Gómez, G.; Rojo Ariza, M. C., «Investigación en museografía de espacios arqueológicos» a F. X.

Hernández Cardona et al. (coords.), *Museografía didáctica e interpretación de espacios arqueológicos* (2012). Manuals de museística, patrimonio y turismo cultural, 4. Ediciones Trea, Gijón, pp. 59 – 79.

-Carreras i Vidal, N.; Gurri i Costa, E.; Palet i Martínez, J. M., «Prospeccions arqueològiques a l'àrea afectada pel segon cinturó en els municipis de Santa Coloma i Badalona», *Revista Puig Castellar*, Número 3-4 (juny 1992), Quarta època. Museu Torre Balldovina, Santa Coloma de Gramenet, pp. 29 – 35.

-Carreras, N.; Gurri, E.; Palet, J.M. (1990), *Memòria-Estudi del patrimoni arqueològic afectat pel zon cinturó (tram Trinitat – Montgat)*, Museu de Badalona. Memòria inèdita.

-Cuyàs i Tolosa, J. M. (1977), *Història de Badalona, Volum III. Badalona romana i visigòtica*. Badalona.

-Cuyàs i Tolosa, J. M. (1979), *Història de Badalona, Volum V. Segles XV, XVI i XVII*. Badalona.

-Estruch Traité, J., «Quan els monjos de Sant Jeroni tallaven boscos». *Carrer dels Arbres. Revista anuari del Museu de Badalona*, Núm. 12 (2001), pp. 33-51.

-Feliu Torruella, M.; Sallés Tenas, N., «Didáctica y arqueología: un tándem imprescindible» a F. X. Hernández Cardona et al. (coords.), *Museografía didáctica e interpretación de espacios arqueológicos* (2012). Manuales de museística, patrimonio y turismo cultural, 4. Ediciones Trea, Gijón, pp. 145 – 156.

-Fontal Merillas, O., «¿Somos sensibles al patrimonio? Y, si no lo somos, ¿cómo lograrlo? Mapa para orientarnos en la sensibilización patrimonial», a O. Fontal Merillas (coord.), *Cómo educar en el patrimonio: Guía práctica para el desarrollo de actividades de educación patrimonial* (2020b). Consejería de Cultura y Turismo de la Comunidad de Madrid, Dirección General de Patrimonio Cultural, pp. 43 – 56.

-Fontal Merillas, O., «El Patrimonio: de objeto a vínculo», a O. Fontal Merillas (coord.), *Cómo educar en el patrimonio: Guía práctica para el desarrollo de actividades de educación patrimonial* (2020a). Consejería de Cultura y Turismo de la Comunidad de Madrid, Dirección General de Patrimonio Cultural, pp. 9 – 24.

-González Fernández, M. (2022), *El poblament rural de Baetulo. Noves aportacions a partir de la revisió de materials dels jaciments de Ca l'Alemany, El Castellet, Sant Jeroni, Can Trencalòs i Can Cabanyes*. Treball final de grau, Universitat Autònoma de Barcelona (inèdit).

-Hernández Cardona, F. X.; Rojo Ariza, M. C., «Patrimonios emergentes y arqueología» a F. X. Hernández Cardona et al. (coords.), *Museografía didáctica e interpretación de espacios arqueológicos* (2012b). Manuales de museística, patrimonio y turismo cultural, 4. Ediciones Trea, Gijón, pp. 17 – 38.

-Hernández Cardona, F. X.; Rojo Ariza, M. C., «Prefacio» a F. X. Hernández Cardona et al. (coords.), *Museografía didáctica e interpretación de espacios arqueológicos* (2012a). Manuales de museística, patrimonio y turismo cultural, 4. Ediciones Trea, Gijón, pp. 11 – 16.

-López Benito, V.; Martínez Gil, T.; Romero Serra, M., «Iconografía didáctica y arqueología» a F. X. Hernández Cardona et al. (coords.), *Museografía didáctica e interpretación de espacios arqueológicos* (2012). Manuales de museística, patrimonio y turismo cultural, 4. Ediciones Trea, Gijón, pp. 125 – 144.

-Martín Piñol, C., «Los centros de interpretación: urgencia o moda», *Hermes. Revista de Museología*, núm. 1 (2009), Ediciones Trea, Gijón, pp. 50 – 59.

-Martín Piñol, C.; Castell Villanueva, J., «La museografía nómada» a F. X. Hernández Cardona et al. (coords.), *Museografía didáctica e interpretación de espacios arqueológicos* (2012). Manuales de museística, patrimonio y turismo cultural, 4. Ediciones Trea, Gijón, pp. 105 – 124.

-Nieto Sabater, M. D., «Del segle XVI al segle XVIII: consolidació de les estructures socials, econòmiques i institucionals». *Carrer dels Arbres. Revista anual del Museu de Badalona*, Núm. 2 (1991), pp. 51-64.

-Nieto Sabater, M. D.; Sagués R., «Masies i cases pairals de Badalona», *Carrer dels Arbres*, 1a època, núm. 24 (abril 1982), Badalona, pp. 13-24.

-Oller, J., «El conreu de la vinya a Badalona». *Carrer dels Arbres. Revista anuari del Museu de Badalona*, Núm. 36 (1983), pp. 5-12.

-Prevosti, M. (1981), *Cronologia i poblament a l'àrea rural de Baetulo*, Monografies badalonines, N°3, Museu de Badalona, Ajuntament de Badalona.

-Prevosti, M. (1982), «Villa romana de Ca l'Alemany, Badalona», *Les excavacions arqueològiques a Catalunya en els darrers anys*. Direcció General del Patrimoni Artístic, Servei d'Arqueologia. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Barcelona.

-Prevosti, M., «Campanya d'excavacions Arqueològiques Baetulo – 76 (2): la villa romana de Ca l'Alemany», *Amistad: boletín del Museo Municipal de Badalona*, Núm. 79 (desembre 1976), Badalona.

-Pujol-Busquets Piñana, G., «El Llibre de comptes de Teresa (Arquer de) Soler de 1752: comptabilitat de la pagesia badalonina a mitjan segle XVIII». *Carrer dels Arbres*, Badalona. 3a època, Núm. 5 (desembre 1994), pp. 27-32.

-Ripoll, R., «La vida al mas» a R. Ripoll i X. Albertí (coords.), *La masia catalana: evolució, arquitectura i restauració*. Brau Edicions, 2005, Figueres.

-Santacana Mestre, J.; Martínez Gil, T., «Patrimonio, identidad y educación: una reflexión teórica desde la historia», *Educatio Siglo XXI*, Vol. 31 n° 1 (2013), pp. 47-60.

-Santacana Mestre, J.; Masriera Esquerra, C. (2012), *La arqueología reconstructiva y el factor didáctico*. Ediciones Trea, Gijón.

-Vicens, E., «La 'memòria' més personal amb DO Alella de Xavi Nolla». *Revista Alella*, núm. 370 (gener-març 2021), pp. 54 – 56.

-Villarroya i Font, J. (2017), *Badalona sota les bombes 1936 - 1939*. Museu de Badalona, Ajuntament de Badalona.

-ACN, «El yacimiento de Vilauba de Camós ofrecerá visitas en 3D», *La Vanguardia* (7 de març de 2018). Extret de [<https://www.lavanguardia.com/local/girona/20180307/441335244007/yacimiento-vilauba-camos-ofrecera-visitas-3d.html>]. Data de consulta: 30/10/2023.

-Agència Catalana de Turisme, *Centre Enoturístic i Arqueològic de Vallmora*, Catalunya.com. Extret de [<https://www.catalunya.com/centre-enoturistic-i-arqueologic-de-vallmora-17-16001-237?language=ca>]. Data de consulta: 30/10/2023.

-Agència Catalana de Turisme, *Masia Moli de Can Batlle*. Catalunya.com. Extret de [<https://www.catalunya.com/masia-moli-de-can-batlle-17-16001-559609?language=ca>]. Data de consulta: 07/11/2023.

-Agència Catalana de Turisme, *Villa Romana de la Llosa*. Catalunya.com. Extret de [<https://www.catalunya.com/villa-romana-de-la-llosa-17-16003-13498?language=ca>]. Data de consulta: 26/10/2023.

-Agència Catalana de Turisme, *Villa romana del Romeral*, Catalunya.com. Extret de [<https://www.catalunya.com/villa-romana-del-romeral-17-16003-578850?language=ca>]. Data de consulta: 30/10/2023.

-Ajuntament d'Albesa, *Villa romana del Romeral*. Extret de [<https://www.albesa.cat/el-municipi/patrimoni/villa-romana-del-romeral>]. Data de consulta: 30/10/2023.

-Ajuntament de Badalona, «Badalona aprova el pressupost municipal per a l'exercici 2024 amb un augment del 17%». *Notícies* (1 de desembre de 2023). Extret de [<https://www.badalona.cat/ca/actualitat/noticies/badalona-aprova-el-pressupost-municipal-per-a-l'exercici-2024-amb-un-augment-del-17>]. Data de consulta: 11/04/2024.

-Ajuntament de Badalona, «Badalona, amb 225.957 habitants l'any 2023, consolida el creixement de població dels darrers anys». *Notícies* (3 d'abril de 2024). Extret de [https://www.badalona.cat/ca/actualitat/noticies/badalona-amb-225-957-habitants-lany-2023-consolida-el-creixement-de-poblacio-dels-darrers-any?set_language=ca]. Data de consulta: 23/04/2024.

-Ajuntament de Badalona, «L'entorn de la masia de Can Miravitges acollirà el diumenge 28 d'abril una nova edició de La primavera a la serralada de Marina de Badalona». *Notícies* (17 d'abril de 2024). Extret de: [<https://www.badalona.cat/ca/actualitat/noticies/lentorn-de-la-masia-de-can-miravitges-acollira-el-diumenge-28-dabril-una-nova-edicio-de-la-primavera-a-la-serralada-de-marina-de-badalona>]. Data de consulta: 27/04/2024.

-Ajuntament de Badalona, «Resum dels acords del Ple de l'Ajuntament de Badalona del 8 de gener de 2024». *Notícies* (9 de gener de 2024). Extret de [<https://www.badalona.cat/ca/actualitat/noticies/resum-dels>

[acords-del-ple-de-lajuntament-de-badalona-del-8-de-gener-de-2024](#) >]. Data de consulta: 11/04/2024.

-Ajuntament de Badalona, «Visita enoturística Masia Can Coll». Extret de [<<https://www.badalona.cat/ca/serveis-ajuntament/turisme/que-et-proposem/visites-guiades/visita-enoturistica-masia-can-coll>>]. Data de consulta: 28/04/2024.

-Ajuntament de Banyoles, «Villa romana de Vilauba». Cultura Banyoles. Extret de [<<https://cultura.banyoles.cat/ca/espais/l/1005-villa-romana-de-vilauba.html>>]. Data de consulta: 30/10/2023.

-Ajuntament de Calafell, *Jaciment romà del Vilarenc*, Visita Calafell. Extret de [<<https://visit.calafell.cat/list/jaciment-roma-del-vilarenc/>>]. Data de consulta: 24/10/2023.

-Ajuntament de Camós, *Villa romana de Vilauba*. Extret de [<<https://camos.cat/coneix/llocs-dinteres/vil%C2%B7la-romana-de-vilauba/>>]. Data de consulta: 30/10/2023.

-Ajuntament de Mataró, *Clos Arqueològic de Torre Llauder*. Web oficial de Promoció de Ciutat de l'Ajuntament de Mataró. Extret de [<<https://visitmataro.cat/ca/descobreix/museus-i-espais-dinteres-cultural-1/clos-arqueologic-de-torre-llauder>>]. Data de consulta: 03/12/2023.

-Ajuntament de Mataró, *Villa romana de Torre Llauder*. Cultura Mataró. Extret de [<<https://www.culturamataro.cat/vil-star-la-romana-de-torre-llauder>>]. Data de consulta: 03/12/2023.

-Ajuntament de Sarrià de Ter, *Que venen els romans!* Extret de [<<https://www.sarriadeter.cat/que-venen-els-romans/>>]. Data de consulta: 30/10/2023.

-Ajuntament de Teià, *Celler romà i Centre Enoturístic i Arqueològic de Vallmora*. Extret de [<<https://www.teia.cat/serveis/comerc-consum/cella-vinaria>>]. Data de consulta: 30/10/2023.

-Ajuntament de Vallirana, *Masia Molí de Can Batlle*. Extret de [<<https://www.vallirana.cat/el-municipi/turisme/llocs-dinteres/7247-masia-moli-de-can-batlle.html>>]. Data de consulta: 07/11/2023.

-Ajuntament de La Garriga, *Els itineraris audioguiats*. Visita la Garriga. Extret de [<<https://www.visitlagarriga.cat/ca/itineraris-autoguiats>>]. Data de consulta: 24/10/2023.

-Ajuntament de La Garriga, *La Villa Romana*. Visita la Garriga. Extret de [<<https://visitlagarriga.cat/ca/llocs-dinteres/la-villa-romana>>]. Data de consulta: 24/10/2023.

-Alegre, E., «Un pueblo abandonado de Teruel convierte sus casas en un museo rural», *La Vanguardia* (14 de febrer de 2019). Extret de [<https://www.lavanguardia.com/ocio/viajes/20190205/46226184291/reconstruyen-pueblo-teruel-rural-museo-masias.html>]. Data de consulta: 07/11/2023.

-Artigas, M. A., «Recartografías abrirá el Museo de las Masías en el Mas Blanco», *Diario de Teruel* (10 de gener de 2019). Extret de [<https://www.diariodeteruel.es/cultura/recartografias-abrira-el-museo-de-las-masias-en-el-mas-blanco>]. Data de consulta: 07/11/2023.

-ASOCIACIÓN RED DE COOPERACIÓN "Villas romanas de Hispania" (2022), VR La Olmeda. Villas romanas de Hispania. Extret de [<https://www.villasromanas.org/villas-romanas/vr-la-olmeda/>]. Data de consulta: 02/11/2023.

-ASOCIACIÓN RED DE COOPERACIÓN "Villas romanas de Hispania" (2022), VR Almenara-Puras. Villas romanas de Hispania. Extret de [<https://www.villasromanas.org/villas-romanas/almenara-puras/>]. Data de consulta: 02/11/2023.

-ASOCIACIÓN RED DE COOPERACIÓN "Villas romanas de Hispania" (2022), VR Las Musas. Villas romanas de Hispania. Extret de [<https://www.villasromanas.org/villas-romanas/musas-arellano/>]. Data de consulta: 03/11/2023.

-ASOCIACIÓN RED DE COOPERACIÓN "Villas romanas de Hispania" (2022), VR La Loma del Regadío. Villas romanas de Hispania. Extret de [<https://www.villasromanas.org/villas-romanas/vr-la-loma-del-regadio/>]. Data de consulta: 03/11/2023.

-Asturias.com, La Villa de Veranes. Una hacienda romana en Gijón. Extret de [<https://asturias.com/villa-romana-de-veranes-gijon/>]. Data de consulta: 03/11/2023.

-Autor desconegut, «Columnas para entender el pasado romano de Calafell», *Diari de Tarragona* (13 de maig de 2023). Extret de [<https://www.diaridetarragona.com/costa/columnas-para-hacer-mas-entendible-el-yacimiento-romano-de-calafell-LA15155493> >]. Data de consulta: 24/10/2023.

-Autor desconegut, «Inversión de 200.000 euros para museizar el Romeral de Albasa», *Segre* (16 de gener de 2021). Extret de [https://www.segre.com/es/comarcas/210116/inversion-200-000-euros-para-museizar-romeral-albasa_113610.html]. Data de consulta: 30/10/2023.

-Autor desconegut, «La caballería romana vuelve al yacimiento de la Llosa de Cambrils con el Tarraco Viva», *Diari Més* (2 de maig de 2023). Extret de [https://www.diarimes.com/es/noticias/camp-tarragona/2023/05/02/la_caballeria_romana_

vuelve.yacimiento.llosa.cambrils.con.tarraco.viva.137566.1093.html]. Data de consulta: 26/10/2023.

-Ayuntamiento de Puente Genil, *Villa Romana de Fuente Álamo*. Visit Puente Genil. Extret de [<https://visitpuentegenil.es/villa-romana-de-fuente-alamo/>]. Data de consulta: 02/11/2023.

-Baselga, J. M., «Calafell recreará la villa romana del Vilarenc para entenderla». *Diari de Tarragona* (24 de novembre de 2022). Extret de [<https://www.diaridetarragona.com/costa/calafell-recreara-la-villa-romana-para-entenderla-GF13073137>]. Data de consulta: 24/10/2023.

-Cambrils Turisme, *Visita a la Vil·la Romana de La Llosa*. Extret de [<https://cambrils-turisme.com/experiencies/visita-a-la-villa-romana-de-la-llosa/>]. Data de consulta: 26/10/2023.

-Camps i Linnell, J., «La villa romana del Pla de l'Horta creix i es protegeix», *El Punt Avui* (10 de febrer de 2023). Extret de [<https://www.elpuntavui.cat/cultura/article/19-cultura/2252823-la-vil-la-romana-del-pla-de-l-horta-creix-i-es-protegeix.html>]. Data de consulta: 30/10/2023.

-Consell Comarcal del Baix Llobregat, *Masia Molí de Can Batlle*. Consorci de Turisme del Baix Llobregat. Extret de [<https://www.turisme Baix llobregat.com/es/>

[organizate/cultura/masia-moli-de-can-batlle](https://www.turisme Baix llobregat.com/es/organizate/cultura/masia-moli-de-can-batlle)]. Data de consulta: 07/11/2023.

-Consell comarcal del Gironès, *Villa romana del Pla de l'Horta*. Gironès, terra de passeig. Extret de [https://www.turismegirones.cat/punt_visita/villa-romana-del-pla-de-lhorta/]. Data de consulta: 30/10/2023.

-Cózar, C. R., «Estas son las ciudades más ricas y más pobres de Cataluña». *Crónica Global* (28 de maig de 2020). Extret de [https://cronicaglobal.lespanol.com/business/20200528/estas-son-ciudades-mas-ricas-pobres-cataluna/493450771_0.html]. Data de consulta: 23/04/2024.

-Departamento de Presidencia, Interior y Cultura del Gobierno de Aragón. Dirección General de Patrimonio Cultural, *Yacimiento Loma del Regadío*. Patrimonio Cultural de Aragón. Extret de [<https://patrimonioculturaldearagon.es/patrimonio/yacimiento-loma-del-regadio/>]. Data de consulta: 03/11/2023.

-Diputació de Barcelona, «La Diputació de Barcelona aprova un pressupost rècord de 1.244 milions d'euros per al 2024». *El diari de la Diba* (30 de novembre de 2023). Extret de [<https://www.diba.cat/es/web/el-diari/-/la-diputacio-de-barcelona-aprova-un-pressupost-record-de-1244-milions-d-euros-per-al-2024>]. Data de consulta: 11/04/2024.

-Diputació de Barcelona, *Masia - Moli de can Batlle*. Mapes del Patrimoni Cultural. Extret de [<https://patrimonicultural.diba.cat/element/masia-moli-de-can-batlle>]. Data de consulta: 07/11/2023.

-Festacatalunya, *Villa romana de can Terrers a la Garriga*. Extret de [<https://www.festacatalunya.cat/articles-mostra-11579-cat-villa-romana-de-can-terrers-a-la-garriga.htm>]. Data de consulta: 24/10/2023.

-Folch, E., «Només les entitats cíviques fan propostes per protegir i promocionar el patrimoni cultural de Badalona». *L'Independent de Badalona* (22 de maig de 2023). Extret de [<https://independentbadalona.cat/setmanari/noticia/1296-nomes-les-entitats-civiques-fan-propostes-per-protegir-i-promocionar-el-patrimoni-cultural-de-badalona>]. Data de consulta: 26/04/2024.

-Fuente Álamo, *Fuente Álamo - Villa Romana Puente Genil*. Extret de [<https://fuentealamovillaromana.es/>]. Data de consulta: 02/11/2023.

-Fundación para la conservación del Patrimonio Histórico de Navarra, *Villa de Las Musas (Arellano)*. Musealización de un yacimiento. Extret de [<https://fcpatrimoniodenavarra.com/proyecto/villa-musas-2/>]. Data de consulta: 03/11/2023.

-Generalitat de Catalunya, «El pressupost de Cultura se

situa a l'1,7%: incrementa un 89% en tres anys». Govern. cat (4 de març de 2024). Extret de [<https://govern.cat/salaprensa/notes-premsa/586382/pressupost-cultura-se-situa-l17-percent-incrementa-89-percent-tres-any>]. Data de consulta: 11/04/2024.

-Generalitat de Catalunya, *Museu de Mataró. Clos arqueològic Torre Llauder*. Visitmuseum · Catalonia museums. Extret de [<https://visitmuseum.gencat.cat/es/museu-de-mataro-can-serra/extension/museu-de-mataro-clos-arqueologic-torre-llauder>]. Data de consulta: 03/12/2023.

-Generalitat de Catalunya, *Villa romana de la Llosa*. Visitmuseum · Catalonia museums. Extret de [<https://visitmuseum.gencat.cat/ca/vil-la-romana-de-la-llosa>]. Data de consulta: 26/10/2023.

-Generalitat de Catalunya, *Villa romana dels Munts*. Visitmuseum · Catalonia museums. Extret de [<https://visitmuseum.gencat.cat/ca/vil-la-romana-dels-munts>]. Data de consulta: 26/10/2023.

-Gipuzkoako Foru Aldundia, *Igartubeiti Baserria*. Extret de [<https://www.igartubeitibaserria.eus/es> >]. Data de consulta: 08/11/2023.

-Glocal Influence SL, *Villa romana "Villa de Las Musas" de Arellano*. Turismo.Navarra.com. Extret de [<https://turismo.navarra.com/item/villa-de-las-musas>

[arellano/](#)>]. Data de consulta: 03/11/2023.

-Gobierno de Castilla-La Mancha, *Parque arqueológico de Carranque*. Portal de Cultura de Castilla-La Mancha. Extret de [<<https://cultura.castillalamancha.es/patrimonio/parques-arqueologicos/carranque>>]. Data de consulta: 03/11/2023.

-Gobierno de Castilla-La Mancha, *Villa Romana de Noheda*. Portal de Cultura de Castilla-La Mancha. Extret de [<<https://cultura.castillalamancha.es/patrimonio/yacimientos-visitables/villa-romana-de-noheda>>]. Data de consulta: 06/11/2023.

-Idescat, *El municipi en xifres*. Badalona (Barcelonès). Institut d'Estadística de Catalunya. Extret de [<<https://www.idescat.cat/emex/?id=080155>>]. Data de consulta: 23/04/2024.

-Junta de Andalucía, *Villa Romana de Fuente Álamo*. Web oficial de Turismo de Andalucía. Extret de [<<https://www.andalucia.org/es/puente-genil-turismo-cultural-villa-romana-de-fuente-alamo>>]. Data de consulta: 02/11/2023.

-Junta de Andalucía, *Visita guiada Villa Romana de Salar*. Agenda Cultural de Andalucía, Consejería de Turismo, Cultura y Deporte. Extret de [<[https://www.juntadeandalucia.es/cultura/agendaculturaldeandalucia/evento/visita-guiada-villa-](https://www.juntadeandalucia.es/cultura/agendaculturaldeandalucia/evento/visita-guiada-villa-romana-de-salar)

[romana-de-salar](#)>]. Data de consulta: 02/11/2023.

-López Iglesias, S. (2015), *Parque Arqueológico de Carranque*. Extret de [<<http://carranquerural.es/>>]. Data de consulta: 03/11/2023.

-Ministero del Turismo, *Villa Romana del Casale: el sitio Unesco en Sicilia*. Italia.it. Extret de [<<https://www.italia.it/es/sicilia/que-hacer/villa-romana-del-casale>>]. Data de consulta: 06/11/2023.

-Moreno Fernández, G. (2022), «Cella Vinaria Veral de Vallmora, un ejemplo de arqueología experimental y musealización», *Biblioteca de Pérgamo*. Extret de [<<https://labibliotecadepergamo.com/historia/edad-antigua/veral-de-vallmora/>>]. Data de consulta: 30/10/2023.

-Museu Nacional Arqueològic de Tarragona, *Villa romana dels Munts*. Extret de [<<https://www.mnat.cat/villa-romana-dels-munts/>>]. Data de consulta: 26/10/2023.

-Museu Nacional de la Ciència i la Tècnica de Catalunya, *Molí de Can Batlle*. Mapa del patrimoni industrial de Catalunya. Extret de [<<https://150elements.mnactec.cat/company/moli-de-can-batlle-2/>>]. Data de consulta: 07/11/2023.

-Museus de Banyoles, «La villa romana de Vilauba». Museu Arqueològic de Banyoles. Extret de [<https://www.museusdebanyoles.cat/arqueologic/El-Museu/El-Museu-i-les-seves-extensions/La-villa-romana-de-Vilauba>]. Data de consulta: 30/10/2023.

-Olite, *Villa de las musas de Arellano*. Castillo de Olite | Palacio real de Olite. Extret de [<https://palaciorealolite.com/es/lugar/villa-de-las-musas-de-arellano>]. Data de consulta: 03/11/2023.

-Página oficial de la Comarca Gúdar Javalambre, *Museo de las masías y de la memoria rural*. Turismo | Gúdar-Javalambre. Extret de [<https://turismo.gudarjavalambre.es/que-ver/museos-y-centros-de-interpretacion/410-museo-de-las-masias-y-de-la-memoria-rural>]. Data de consulta: 07/11/2023.

-Patronat Municipal de Turisme de Tarragona, *Villa romana de Els Munts (MNAT)*. Tarragona Turisme. Extret de [<https://www.tarragonaturisme.cat/es/monumento/villa-romana-de-els-munts-mnat>]. Data de consulta: 26/10/2023.

-Patronato de Turismo de la Diputación de Valladolid, *Museo de las Villas Romanas*. Extret de [<https://www.provinciadevalladolid.com/-/museo-de-las-villas-romanas-2>]. Data de consulta: 02/11/2023.

-Platja d'Aro, *Visita teatralizada Villa Romana de Pla de Palol*. Extret de [<https://www.platjadaro.com/>

[actividades/3837/visita-teatralizada-villa-romana-de-pla-de-palol.html](https://www.platjadaro.com/actividades/3837/visita-teatralizada-villa-romana-de-pla-de-palol.html)]. Data de consulta: 30/10/2023.

-Portero, A., «Igartubeiti, emblema de la Edad de Oro del caserío vasco», *Deia* (17 de febrer de 2022). Extret de [<https://www.deia.eus/rutas-y-naturaleza/2022/02/17/igartubeiti-emblema-edad-oro-caserio-1727922.html>]. Data de consulta: 08/11/2023.

-Principado de Asturias, *Villa de Veranes*. Extret de [<https://yacimientos.asturias.es/villa-de-veranes>]. Data de consulta: 03/11/2023.

-Recartografías, *Museo de las Masías y de la Memoria Rural*. Extret de [<https://recartografias.es/museo/>]. Data de consulta: 07/11/2023.

-Santacana, J. (2023), «LA RESURRECCIÓ DE LA VILA ROMANA DEL VILARENC DE CALAFELL», *DIDÀCTICA DEL PATRIMONI CULTURAL*. Extret de [https://didcticadelpatrimonicultural.blogspot.com/2023/01/la-resurreccio-de-la-vila-romana-del.html?fbclid=IwARouS-bcR2dQ4Lj93dwy6PkJR_sZOTDUkvjDteBirYS5BjrgMOZR8Blla2w]. Data de consulta: 24/10/2023.

-Servei Educatiu Ciutat de Badalona, *Centres Educatius*. Generalitat de Catalunya, Departament d'Educació. Extret de [<https://serveiseducatiu.xtec.cat/badalona/comunitat/centres-educatiu/>]. Data de consulta: 26/04/2024.

-SICILYTOURIST, *Archeologia in Sicilia: Villa Romana di PATTI*. Extret de [<<https://www.sicilytourist.com/blog/?archeologia-in-sicilia--villa-romana-di-patti>>]. Data de consulta: 06/11/2023.

-Sociedad Pública de Gestión y Promoción Turística y Cultural del Principado de Asturias S.A.U., *Villa Romana de Veranes*. Turismo Asturias. Extret de [<<https://www.turismoasturias.es/-/museos-y-espacios-culturales-villa-romana-de-veranes>>]. Data de consulta: 03/11/2023.

-SORIAMUSÉUM. ESPEJO DE TERA S.L., *Villa Romana La Dehesa Magna Mater*. Extret de [<<https://www.villaromanaladehesa.es/>>]. Data de consulta: 06/11/2023.

-Terranostrum.es, *Villa Romana de Almenara Puras*. Extret de [<<https://www.terranostrum.es/turismo/villa-romana-de-almenara-puras>>]. Data de consulta: 02/11/2023.

-Turismo de Galicia Travel SLU, *Villa Romana de Cambre, A Coruña*. Extret de [<<https://turismodegalicia.org/info-turismo/herencia-romana-de-galicia/villa-romana-de-cambre.php>>]. Data de consulta: 06/11/2023.

-Turismo Salar, *Villa romana de Salar*. Extret de [<<https://turismosalar.com/>>]. Data de consulta: 02/11/2023.

-Vall de Betlem (2021), *Vall de Betlem · Enocultura Cooperativa*. Extret de [<<https://www.valldebetlem.cat/>>]. Data de consulta: 28/04/2024.

-Vallmora, *Centre enoturístic i arqueològic*. Extret de [<<https://www.vallmora.cat/>>]. Data de consulta: 30/10/2023.

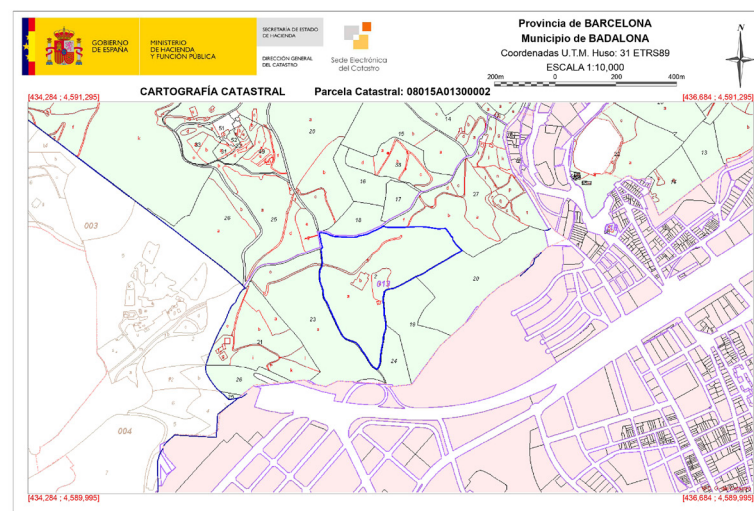
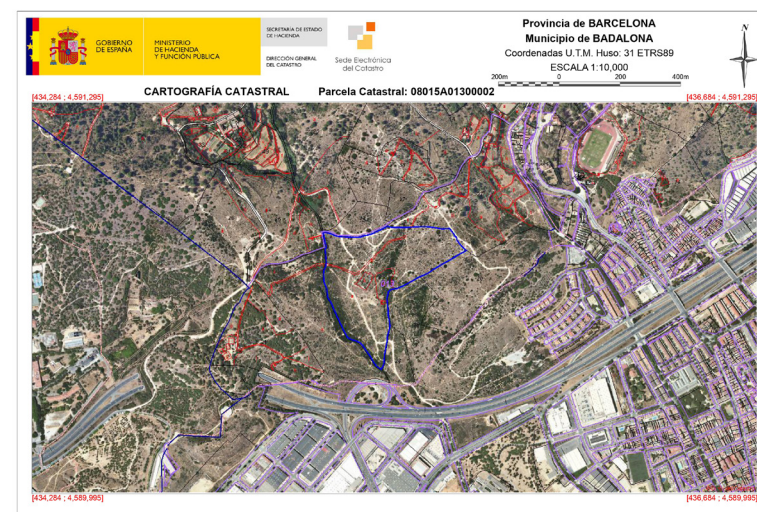
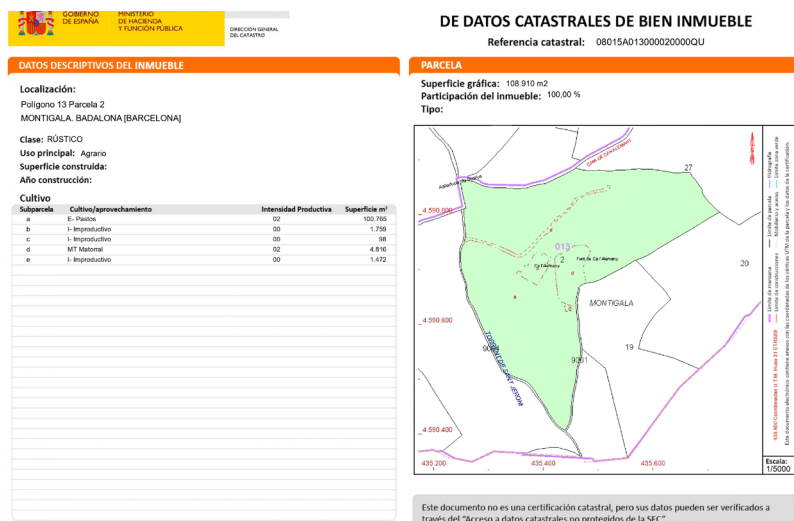
-Villa Romana La Olmeda. Extret de [<<https://www.villaromanalaolmeda.com/>>]. Data de consulta: 02/11/2023.

-Visita Costa Brava, *Villa romana de Pla de Palol*. Extret de [<<https://www.visitacostabrava.com/es/platja-daro/que-visitar/rincones/villa-romana-de-pla-de-palol>>]. Data de consulta: 30/10/2023.

ANNEX 1. LLISTAT CADASTRAL DE LA PARCEL·LA I MAPES	162
ANNEX 2. FOTOGRAFIES ANTIGUES DE LA VIL·LA ROMANA DE CA L'ALEMANY	163
ANNEX 3. FOTOGRAFIES ANTIGUES DE LA MASIA DE CA L'ALEMANY	164
ANNEX 4. REPORTATGE FOTOGRÀFIC DE L'ESTAT ACTUAL DE CA L'ALEMANY	167
ANNEX 5. IMATGES DE PECES ARQUEOLÒGIQUES DE LA VIL·LA ROMANA DE CA L'ALEMANY	171
ANNEX 6. IL·LUSTRACIONS DELS PANEL·LS AMB PLACA ICONOGRÀFICA DE LA MASIA DE CA L'ALEMANY	174
ANNEX 7. FOTOGRAFIES ANTIGUES A LES VINYES, PREMSES I CELLERS DE BADALONA	176
ANNEX 8. DIAGRAMES DE GANTT AMB CRONOGRAMA DESENVOLUPAT	179

Annexos

Annex 1. Llistat cadastral de la parcel·la i mapes

Font: Sede electrónica del Catastro, Dirección General del Catastro, Ministerio de Hacienda y Función Pública, Gobierno de España.

Annexos

Annex 2. Fotografies antigues de la villa romana de Ca l'Alemany

Font: Fons d'imatges del Departament d'Arqueologia del Museu de Badalona.

Annexos

Annex 3. Fotografies antigues de la masia de Ca l'Alemany

Font: Arxiu Josep Maria Cuyàs, Museu de Badalona.

Annexos

Annex 3. Fotografies antigues de la masia de Ca l'Alemany

museu badalona

Font: Fons Joaquim Font i Cussó, Museu de Badalona.

Annexos

Annex 3. Fotografies antigues de la masia de Ca l'Alemany

Font: Arxiu d'imatges del Museu de Badalona (1981).

Annexos

Annex 4. Reportatge fotogràfic de l'estat actual de Ca l'Alemaný

Annexos

Annex 4. Reportatge fotogràfic de l'estat actual de Ca l'Alemany

Annexos

Annex 4. Reportatge fotogràfic de l'estat actual de Ca l'Alemaný

Annexos

Annex 4. Reportatge fotogràfic de l'estat actual de Ca l'Alemaný

Font: Elaboració pròpia (2022, 2024).

Annexos

Annex 5. Imatges de peces arqueològiques de la villa romana de Ca l'Alemany

Annexos

Annex 5. Imatges de peces arqueològiques de la vil·la romana de Ca l'Alemany

Annexos

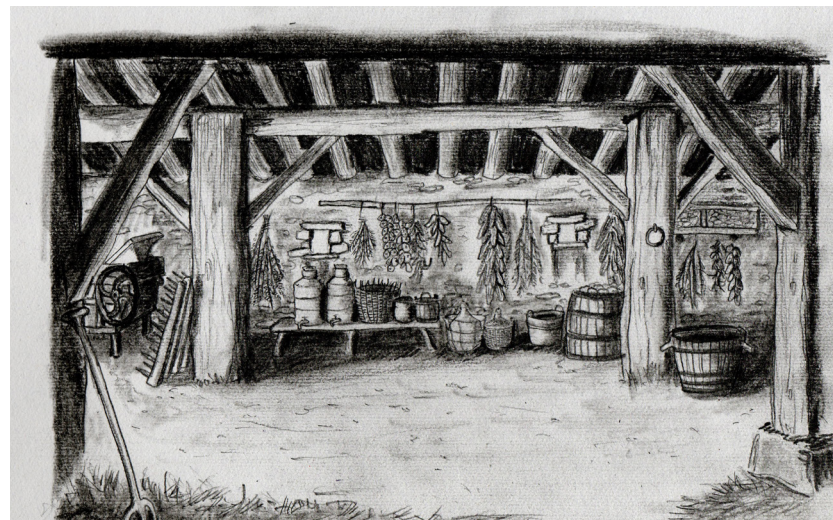
Annex 5. Imatges de peces arqueològiques de la vil·la romana de Ca l'Alemany

Font: Elaboració pròpia (2022).

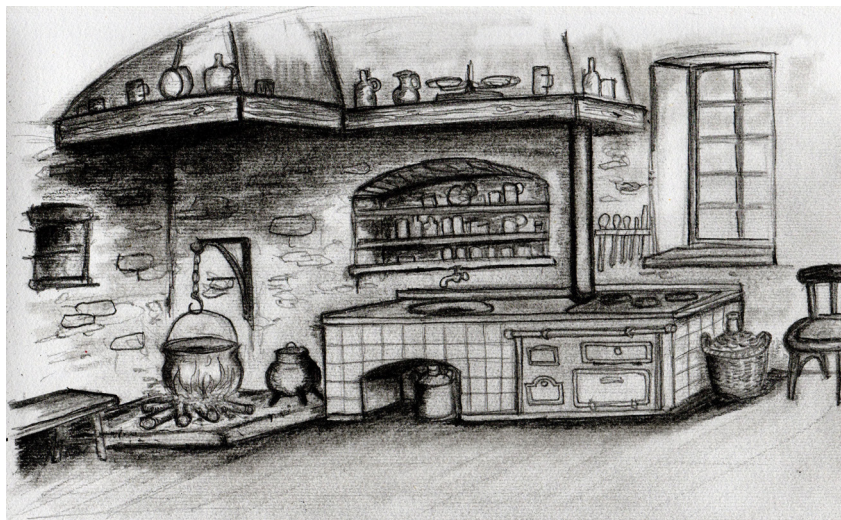
Annexos

Annex 6. Il·lustracions dels panells amb placa iconogràfica de la masia de Ca l'Alemany

Annexos

Annex 6. Il·lustracions dels panells amb placa iconogràfica de la masia de Ca l'Alemany

Font: Andrés González Paredes.

Annexos

Annex 7. Fotografies antigues a les vinyes, premses i cellers de Badalona

Família a punt de començar a veremar a la vinya de can Marsenc, 1944.

Homes premsant vi al celler de Sant Jeroni de la Murtra, anys 30.

Veïns de Canyet veremant, anys 30.

Masovers de Sant Jeroni de la Murtra en plena verema, 1950.

Annexos

Annex 7. Fotografies antigues a les vinyes, prem- ses i cellers de Badalona

Verema a la vinya d'en Garriga, a la vora de la carretera de la Conreria, cap el 1954.

Canyetaires aixafant el raïm al cup, anys 30.

Vinyes de la masia de can Roviralta, amb la masia de Can Bofí Vell al fons, cap el 1954.

Imatge d'un grup familiar i d'amics a unes vinyes properes a Ca l'Alemany, cap el 1945.

Annexos

Annex 7. Fotografies antigues a les vinyes, prem-
ses i cellers de Badalona

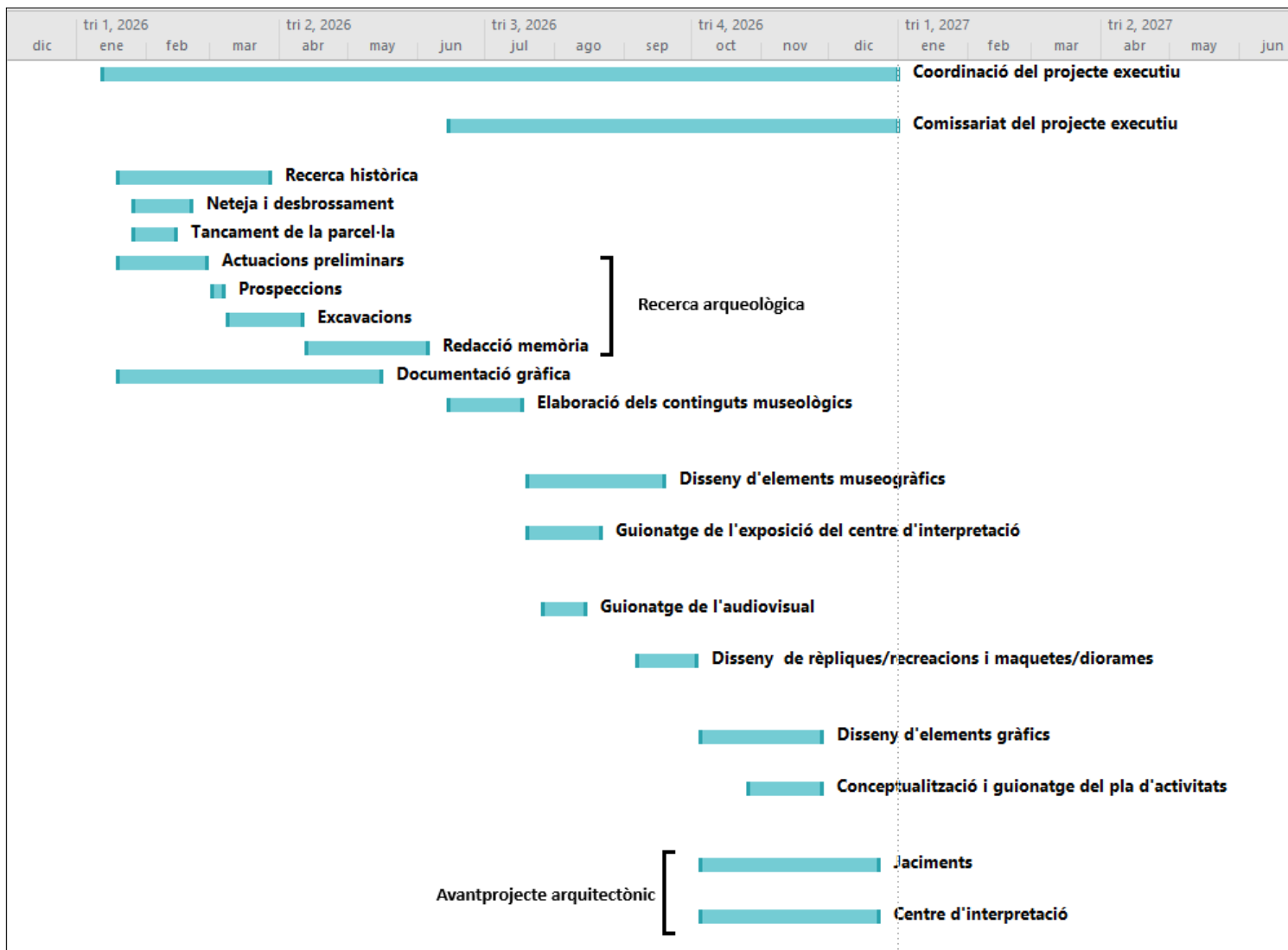
Grup de nens aixafant el raïm a la casa de cal Sord del Toro.

Família veremant a les seves vinyes de la zona del mas Ram,
setembre de 1935.

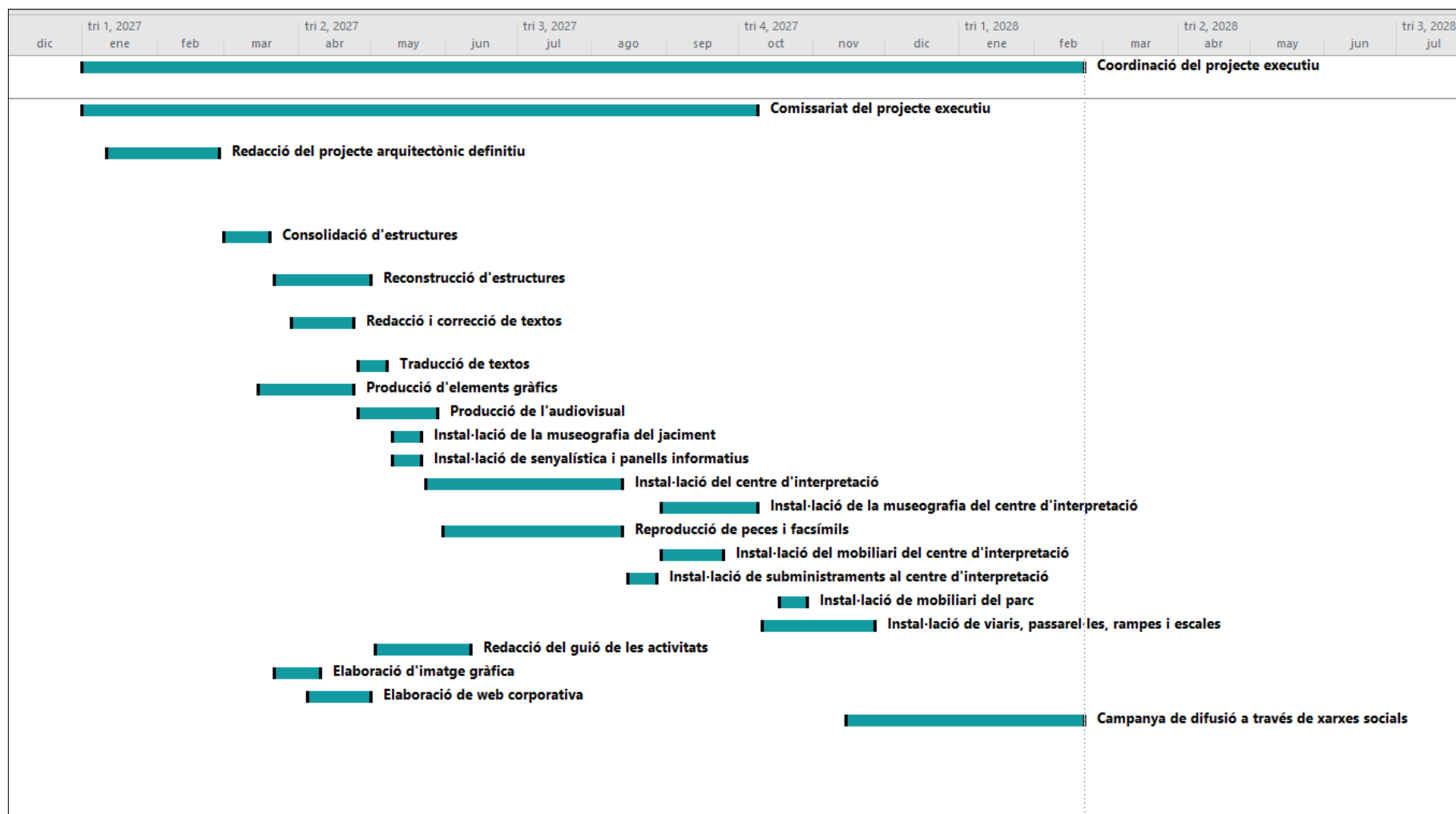
Font: Sadurní i Puigbó, N. (2005), *L'abans de Badalona. Recull Gràfic 1888 – 1965*. Editorial Efadós.

Annex 8. Diagrames de Gantt amb cronograma desenvolupat

Annexos

Annex 8. Diagrames de Gantt amb cronograma desenvolupat

Font: Elaboració pròpia.

